

HET DUINENDECREET: EEN DUIDELIJKE BELEIDSKEUZE

(Een reactie op P. FLAMEY en E. EMPEREUR)¹

I. INLEIDING

1. Met het zgn. Duinendecreet en de verdere uitvoeringsbesluiten en bekrachtigingsdecreten ter uitvoering daarvan, heeft de Vlaamse Raad een duidelijke beleidsoptie genomen ten gunste van een duurzame bescherming van de laatste restanten van de Vlaamse duinen. Aan deze beleidskeuze is een langdurig en moeizaam politiek debat voorafgegaan. Vanuit een bepaalde hoek heeft men tot op het laatste ogenblik geprobeerd om de effectieve bescherming van de duinen tegen te houden, o.a. door het aanvoeren van juridische bezwaren.²

De bedoeling van deze bijdrage is eerst een overzicht van de wettelijke normen m.b.t. de duinenbescherming te geven, en daarna dieper in te gaan op het zgn. «volledig bouwverbod», en de juridische bezwaren die hiertegen werden geformuleerd.

II. OVERZICHT VAN WETTELIJKE NORMEN M.B.T. DE DUINENBESCHERMING

2. De basis van de duinenbescherming ligt vervat in het decreet van 14 juli 1993.³ Dit decreet voegde een nieuw hoofdstuk toe aan de wet op het natuurbehoud van 12 juli 1973 (artikelen 51 t.e.m. 57), en moet dus beschouwd worden als een decreet op het natuurbehoud, en niet als een decreet m.b.t. de stedebouw (wat niet wegneemt dat er stedebouwkundige implicaties aan verbonden zijn).

Het initiatief voor het Duinendecreet kwam vanuit de Vlaamse Raad zelf – en niet van de Vlaamse Regering –, waar aanvankelijk vier verschillende voorstellen van decreet

ingediend waren.⁴ De Vlaamse Regering stemde in met het principe van het uiteindelijk in aanmerking genomen voorstel, aangezien in het regeerakkoord was gesteld dat de kustduinen een «*extra decretale bescherming*» moesten krijgen.⁵

3. Aanvankelijk werd voorzien in een bescherming van de duinen via een *bouwverbod* in twee fasen, nl. een voorlopige fase en een definitieve fase.⁶ Het decreet van 21 december 1994 heeft daar nog een nieuwe fase aan toegevoegd.

Naast het bouwverbod werd voorzien in een recht op schadevergoeding (art. 54),⁷ in een mogelijkheid tot vrijwillige beheersovereenkomsten (art. 55), in strafbepalingen (art. 56), en in een handhavingregeling (art. 57). Tevens werd bepaald dat de Vlaamse Executieve⁸ de uitvoeringsmodaliteiten bepaalt (art. 4 Duinendecreet).

4. Concreet verliep de duinenbescherming als volgt.

– *Voorlopige fase.* De Vlaamse Executieve (Regering) kreeg een uitdrukkelijke *opdracht* van de decreetgever om, op voordracht van het Instituut voor Natuurbehoud, en met het oog op de bescherming, de ontwikkeling en het beheer van de maritieme duinstreek, delen van deze streek aan te duiden als duingebied of als «voor het duingebied belangrijk landbouwgebied».⁹

Deze aanduiding impliceerde een «volledig bouwverbod» vanaf de datum van publikatie van het besluit, met uitzondering van de verbouwing, herbouw en uitbreiding van bestaande landbouwbedrijven.¹⁰⁻¹¹

⁴ *Gedr.St., VI. Raad*, 96, B.Z. 1992, nr. 10, 23.

⁵ *Gedr.St., VI.R.*, 96, B.Z., 1992, nr. 10, 4.

⁶ Deze voorlopige en definitieve fase waren aanvankelijk niet als dusdanig in de tekst van de artt. 52-53 opgenomen. Bij de bespreking van het (eerste) bekrachtigingsdecreet van 26 januari 1994, werd echter duidelijk gesteld dat het in eerste instantie slechts om een «voorlopige» bekrachtiging van het uitvoeringsbesluit ging, in afwachting van een definitieve inventaris op grond van een openbaar onderzoek (*Gedr.St., VI.R.*, 403, 1992-93, nr. 5, 5-6). Dit openbaar onderzoek zou de gemeenten en eigenaars de nodige inspraak garanderen en eventueel bepaalde wijzigingen met zich kunnen meebrengen (DE ROO, K., «Recente ontwikkelingen inzake natuurbeschermingswetgeving in Vlaanderen», studienamiddag van de Belgische Vereniging voor milieurecht, 8 november 1994, VLEKHO, Brussel, 12). Slechts de bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering, genomen na het openbaar onderzoek, zou de definitieve bescherming van de duingebieden tot gevolg hebben.

⁷ Deze vergoedingsregeling werd nadien volledig gewijzigd door art. 5 van het decreet van 21 december 1994.

⁸ Nu «Vlaamse regering» krachtens art. 127, § 1, Bijz. Wet van 16 juli 1993 ter vervollediging van de federale staatsstructuur, *B.S.*, 20 juli 1993.

⁹ Art. 52, § 1, Wet Natuurbehoud als ingevoegd door het Duinendecreet.

¹⁰ De uitzonderingen werden uitgebreid door art. 4 Decr. van 21 december 1994.

¹ FLAMEY, P. en EMPEREUR, E., «Het Duinendecreet of de betonning van de duinenbescherming», *R.W.*, 1994-95, 377-388.

² Zo werd bij de bespreking van het bekrachtigingsdecreet van 26 januari 1994 in de Commissie van de Vlaamse Raad, verwezen naar de bijdrage van FLAMEY, P. en EMPEREUR, E., «Het Duinendecreet of de betonning van de duinenbescherming», *R.W.*, 1994-95, 377-388, dat het Duinendecreet op uitgesproken negatieve toon besprak. Deze bijdrage enkele weken voor het politieke debat in de Commissie, lokte bij een lid van de Commissie zeer scherpe kritiek uit, vooral omdat het wetenschappelijke gehalte en de objectiviteit ervan ernstig in twijfel getrokken konden worden, daar beide auteurs bij diverse rechtszaken rond het Duinendecreet betrokken advocaten zijn (*Gedr.St., VI. Raad*, 632, 1994-95, nr. 4, 15).

³ Decreet van 14 juli 1993 houdende maatregelen tot bescherming van de kustduinen, *B.S.*, 31 augustus 1993. De bepalingen van dit decreet werden intussen reeds op enkele punten aangevuld, gewijzigd en verduidelijkt door het decreet van 21 december 1994 houdende bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van 16 november 1994 betreffende de definitieve aanwijzing van de beschermde duingebieden en van de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden, en houdende wijziging van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud, *B.S.*, 30 december 1994.

Dit besluit moest door de Vlaamse Regering binnen drie maanden aan de Vlaamse Raad ter bekrachtiging voorgelegd worden, die op zijn beurt zes maanden had voor de effectieve bekrachtiging, dit op straffe van verval van de rechtskracht van het besluit.¹² De eerste bekrachtiging gold slechts als een bewarende maatregel, om te verhinderen dat alles zou worden volgebouwd in afwachting van de definitieve bescherming, na een openbaar onderzoek.¹³

– *Definitieve fase.* Artikel 53 van de wet op het Natuurbehoud, als ingevoegd door het Duinendecreet, gaf aan de Vlaamse Regering de dwingende opdracht om tegen uiterlijk 31 december 1994 een perceelsgewijze inventaris op te maken, met het oog op een definitieve bescherming.

Aan de inventaris diende een openbaar onderzoek vooraf te gaan,¹⁴ waarvoor de Vlaamse Regering bij besluit van 2 maart 1994¹⁵ de procedure vastgelegd heeft.

Het bekrachtigingsdecreet van 26 januari 1994 heeft deze inventarisopdracht en de plicht tot een openbaar onderzoek herhaald (art. 2), en heeft de Vlaamse Regering opgelegd om bij besluit de gebieden aan te duiden die in aanmerking kwamen voor de definitieve bescherming.¹⁶ Dit besluit diende op straffe van verval uiterlijk op 31 december 1994 door de Vlaamse Raad bekrachtigd te worden (art. 3).¹⁷

– *Derde fase.* Bij de bespreking van de bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering, had de Vlaamse Raad vastgesteld dat er bepaalde gebieden opgenomen waren in het besluit van 16 november 1994, die niet waren opgenomen in het «voorlopige» besluit van 15 september 1993. Voor deze gebieden geldt de bekrachtiging slechts tot 31 mei 1995, en werd voorzien in een nieuw openbaar onderzoek.¹⁸ Hierover diende de Vlaamse Regering op uiterlijk 31 maart 1995 verslag uit te brengen aan de Vlaamse Raad. Het besluit dat de Vlaamse Regering met het oog op een definitieve bescherming van deze gronden diende te nemen, moet door de

Vlaamse Raad bekrachtigd worden tegen uiterlijk 31 mei 1995 (art. 2 Decr. 21 december 1994).

5. Naast een bekrachtiging en een nieuwe fase, voorziet het decreet van 21 december 1994 voorts in een aantal aanpassingen van de artikelen 52 en 54 van de wet op het natuurbehoud, als ingevoegd door het Duinendecreet.

Allereerst is voorzien in een verduidelijking van «het bouwverbod», en in een uitbreiding van de uitzonderingen erop. Art. 3 van het decreet bepaalt dat «het bouwverbod betrekking heeft op alle werken die vergunningsplichtig zijn overeenkomstig artikel 44 van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedebouw». De decreetsbepaling vervat in art. 3 is aldus te beschouwen als een «interpretatieve decreetsbepaling», die noodzakelijkerwijze in werking treedt op de dag waarop het geïnterpreteerde decreet zélf in werking is getreden.¹⁹

In het verslag van de Commissie werd meermaals benadrukt dat deze bepaling geen wijziging inhield van het begrip «volledig bouwverbod» zoals opgenomen in het Duinendecreet, doch dat het een louter expliciteren betrof van de ware draagwijdte van het reeds ingevoerde bouwverbod.²⁰ Deze draagwijdte van het bouwverbod werd immers door sommigen betwist, en door sommige rechtspraak genegeerd.²¹

Daarnaast werd de schaderegeling volledig herzien (art. 5). Zo werd o.a. voorzien in een sociale regeling t.a.v. de eigenaars van een enig bouwperceel. Op de schaderegeling zal echter in deze bijdrage niet dieper worden ingegaan.

6. Zoals uit het voorgaande blijkt, zijn er voor een definitieve bescherming van een gebied drie decreten en twee uitvoeringsbesluiten nodig. Het lijkt dan ook nuttig om de door de decreetgever gevolgde werkwijze vanuit wetgevingstechnisch oogpunt te ontleden.

De decreten van 14 juli 1993, 26 januari 1994 en 21 december 1994 zijn, voor zover ze de Vlaamse Regering de opdracht geven bepaalde gebieden aan te duiden met het oog op een (voorlopige hetzij definitieve) bescherming, zgn. «gewone opdrachtdecreten», naar analogie met wat men in de rechtsleer «gewone opdrachtwetten» noemt. Deze analogie is gerechtvaardigd, aangezien de verhouding tussen de wetgevende en de uitvoerende macht op federaal en op gewestelijk niveau, wat de principes betreft, gelijklopend is.²²

Bij «gewone opdrachtdecreten» zijn de decreten zelf de bron van de verordenende bevoegdheid van de uitvoerende macht, en dragen zij deze een regeling op die tot de residuair bevoegdheid van de wetgever behoort.²³ Onder «resi-

¹¹ Het besluit betreffende de voorlopige aanduiding van beschermde duingebieden en voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden werd door de Vlaamse Regering genomen op 15 september 1993, en twee dagen later, op 17 september 1993, in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd.

¹² Het besluit van 15 september 1993 werd bij decreet van 26 januari 1994 (*B.S.*, 26 februari 1994) door de Vlaamse Raad voorlopig bekrachtigd, wat een bescherming inhield tot 31 december 1994.

¹³ *Gedr.St.*, *VI.R.*, 403, 1992-93, nr. 5, 5-8.

¹⁴ Art. 53, § 2, Wet Natuurbehoud, als ingevoegd door het decreet van 14 juli 1993, *B.S.*, 31 augustus 1993, erratum, *B.S.*, 12 oktober 1993.

¹⁵ *B.S.*, 9 april 1994.

¹⁶ Het besluit betreffende de definitieve aanwijzing van de beschermde gebieden werd door de Vlaamse Regering genomen op 16 november 1994 (*B.S.*, 30 november 1994).

¹⁷ Dit gebeurde bij decreet van 21 december 1994 (*B.S.*, 30 december 1994). Dit impliceerde voor bepaalde gebieden een definitieve bescherming (definitief volledig bouwverbod).

¹⁸ Besluit van de Vlaamse regering van 11 januari 1994 tot bepaling van de procedure van het openbaar onderzoek bedoeld in artikel 2 van het decreet van 21 december 1994 houdende bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse regering van 16 november 1994 betreffende de definitieve aanwijzing van de beschermde duingebieden en van de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden, en houdende wijziging van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud, *B.S.*, 25 januari 1995.

¹⁹ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevings-techniek en behoorlijke regelgeving*, Brugge, Die Keure, 1994, nr. 89.

²⁰ *Gedr.St.*, *VI.R.*, 632, 1994-95, nr. 4, 6-7 en 9-11.

²¹ *Gedr.St.*, *VI.R.*, 632, 1994-95, nr. 4, 10; waarschijnlijk wordt bedoeld o.a. op het arrest van de Raad van State nr. 45.618, 30 december 1993, *T.M.R.*, 1994/3, 176.

²² ALEN, A., *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch publiek recht, Boek I, De instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 327; VANDE LANOTTE, J., m.m.v. GOEDERTIER, G., *Inleiding tot het publiek recht, deel 2, Overzicht van het publiek recht*, Brugge, Die Keure, 1984, nr. 252.

²³ Naar analogie met ALEN, A., «De 'Bijzondere Machten': een nieuwe 'besluitenregering' in België», *T.B.P.*, 1986, 200; MAST, A. en DUJARDIN, J., *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1985, nr. 189-190; VANDE LANOTTE, J., m.m.v. GOEDERTIER, G., o.c., nr. 679; VANDE LANOTTE, J., «Zijn alle koninklijke

duaire bevoegdheid» dient te worden verstaan de «verticale» residuaire bevoegdheid die de decreetgever toekomt krachtens art. 78 Bijz. Wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, dit in tegenstelling tot de toegewezen bevoegdheden waarover de Vlaamse Regering beschikt.²⁴

In casu heeft de decreetgever de uiteindelijke uitoefening van zijn bevoegdheden zelf willen behouden door a priori te bepalen dat het uitvoeringsbesluit door hem moet worden bekrachtigd, zo niet, dat het van rechtswege zou vervallen.

Te dien opzichte zijn de decreten van 26 januari 1994 en 21 december 1994 «bekrachtigingsdecreten», waardoor de decreetgever uiteindelijk zelf zijn bevoegdheid m.b.t. de duinenbescherming heeft uitgeoefend.²⁵

De decreetgever heeft de uitdrukkelijke wil geuit om de uitvoeringsbesluiten te bekrachtigen vanuit een dubbele overweging: allereerst vanuit de overweging dat het «legislatief» of «methodologisch» onuitvoerbaar was om de geviseerde gebieden meteen in het Duinendecreet zelf op te nemen,²⁶ en ten tweede wenste de decreetgever wegens een wantrouwen t.a.v. de uitvoerende macht, achteraf nog een controlemogelijkheid te behouden.²⁷ Zo wenste men de democratische parlementaire controle tot het uiterste door te trekken.²⁸

7. Opgemerkt wordt dat de zgn. «gewone opdrachtwetten» waarvan supra sprake, duidelijk onderscheiden dienen te worden van «bijzondere-machtenwetten».

Het beslissend verschil tussen beide kan gevonden worden in de omstandigheid of de wetgever de bevoegdheidsopdracht aan de uitvoerende macht aan bepaalde criteria, beperkingen, voorwaarden verbindt, dan wel dat hij aan de uitvoerende macht een ruime discretionaire bevoegdheid verleent.²⁹ In het Duinendecreet was de bevoegdheidsopdracht aan de Vlaamse Regering gebonden door strikte criteria, beperkingen en voorwaarden, en was dus slechts een «gewone opdrachtendecreet».

De kritiek van P. Flamey en E. Empereur, dat de techniek van de decreetgever zich door de methode van de bekrachtiging schuldig zou maken aan machtsafwending,³⁰ is precies gebaseerd op de onjuiste veronderstelling dat het decreet van 14 juli 1993 een «bijzondere machtendecreet» zou zijn, en mist dus juridische grondslag. Ook ten gronde wordt deze uitspraak niet door enig argument gestaafd. Machtsafwending impliceert dat de decreetgever een bevoegdheid aanwendt om een ander doel te bereiken (dan het algemeen

belang),³¹ terwijl voornoemde auteurs op geen enkel ogenblik aantonen welk ander doel dan een reële duinenbescherming³² door het duinendecreet dan wel zou worden nagestreefd.

III. EEN «VOLLEDIG BOUWVERBOD», INGEVOERD BIJ DECREET

8. Het volledig bouwverbod vormt de kern van de duinenbescherming, en gaf reeds aanleiding tot een hele reeks rechtsgedingen, zowel voor de burgerlijke rechtbanken als voor de Raad van State en het Arbitragehof.

Hieronder zullen de voornaamste juridische bezwaren tegen dit bouwverbod worden onderzocht.

A. Een bouwverbod opgelegd bij decreet

9. De Vlaamse Raad heeft de bescherming van de duinen niet willen verwezenlijken via een wijziging van de gewestplannen volgens de procedure geregeld in artikel 43 van de Stedebouwwet, maar heeft ervoor geopteerd de bescherming te realiseren via het invoeren van een nieuw hoofdstuk in de *wet op het natuurbehoud*. Hiermee heeft de Vlaamse Raad de duinen een *decretale* bescherming willen geven, en geen bescherming met slechts verordenende kracht, zoals een gewestplan.

Bepaalde kritiek op de gekozen werkwijze³³ komt samengevat hierop neer dat het bouwverbod even goed gerealiseerd kon worden door de procedure geregeld in de Stedebouwwet, nl. via een wijziging van de gewestplannen, die geen kracht van decreet hebben, doch slechts verordenende kracht.³⁴ Door echter het bouwverbod definitief te realiseren via een decretale bekrachtiging van een uitvoeringsbesluit, zou het gelijkheidsbeginsel geschonden zijn, nu de getroffen niet tot de Raad van State kunnen wenden, terwijl ze dit wel hadden kunnen doen indien de procedure van de Stedebouwwet was gevolgd.

Die kritiek kan niet worden aangenomen. De door de decreetgever gevolgde methode is *juridisch* onaanvechtbaar. De kritiek valt terug te brengen tot een loutere *opportuïteitskritiek* op een dubbele beleidskeuze die de Vlaamse Raad gemaakt heeft, nl. de duinenbescherming willen realiseren:

- a) via de wet op het natuurbehoud i.p.v. via de stedebouwwetgeving;
- b) per decreet i.p.v. via besluiten met verordenende kracht.

a) De eerste beleidskeuze

10. Het is eventueel niet onjuist te stellen dat de doelstellingen van de decreetgever, nl. de bescherming van ecologisch waardevolle gebieden in de maritieme duinstreek die planologisch niet of onvoldoende beschermd waren, ook

besluiten gelijk voor de grondwet?», in *Liber Amicorum Robert Sennelle*, Brugge, Die Keure, 1986, 270-271.

²⁴ Naar analogie met VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G., o.c., nr. 622 en noot 940.

²⁵ Vgl. ALEN, A., o.c., 123; MAES, R., «De bekrachtiging door de wetgevende kamers van de koninklijke besluiten betreffende de samenvoeging van de gemeenten en de wijziging van hun grenzen», *R.W.*, 1975-76, 464, inz. § 5, punt 2.

²⁶ *Gedr.St.*, *VI.R.*, 92 B.Z. 1992, nr. 10, 3; *Gedr.St.*, *VI.R.*, 632, 1994-95, nr. 4, 15-16.

²⁷ *Gedr.St.*, *VI.R.*, 632, 1994-95, nr. 4, 16.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ ALEN, A., o.c., 482; zie ook Adv. R.v.St., *Gedr.St.*, *Kamer*, B.Z. 1988, nr. 543/1, 17.

³⁰ FLAMEY P. en EMPEREUR E., l.c., 383 en 388.

³¹ Vgl. MAST A. en DUJARDIN J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Brussel, Story-Scientia, 1994, nr. 686.

³² *Gedr.St.*, *VI.R.*, 632, 1994-95, nr. 4, 18; *Gedr.St.*, *VI.R.*, 403, 1992-93, nr. 5, 7; DE ROO K., l.c., 13.

³³ Geformuleerd door P. FLAMEY en E. EMPEREUR, l.c., 383.

³⁴ MAST A. en DUJARDIN J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, nr. 264.

hadden kunnen worden gerealiseerd binnen de wetgeving op de ruimtelijke ordening en stedenbouw. Door de specifiek ecologische doelstelling die ten grondslag ligt aan het Duinendecreet, werd de duinenbescherming echter geplaatst in het kader van de wet op het natuurbehoud.³⁵

Wat de keuze van de middelen betreft waarover de overheid beschikt om een bepaald doel te bereiken, is er een algemene consensus in de rechtsleer en in de rechtspraak van het Arbitragehof, dat de wetgever over een «zeer ruime beleidsvrijheid» beschikt.³⁶

Het bepalen van dit doel – dat uiteraard in het algemeen belang moet zijn –, het afwegen van de verschillende belangen, het stellen van prioriteiten, is in essentie een *politieke activiteit*, die in een democratie in beginsel aan de wetgever toekomt. Indien aan de wetgever verweten wordt dat hij het gelijkheidsbeginsel geschonden heeft omdat hij deze of gene keuze gemaakt heeft, is veeleer de «*opportunitéit*» dan de «*legaliteit*» in het geding. Ter dezer zake heeft het Arbitragehof dan ook slechts een uiterst marginale toetsingsbevoegdheid.³⁷ Anders bestaat het gevaar dat men vervalt in een «*Gouvernement des juges*».³⁸

Het Arbitragehof heeft gesteld dat het aan het Hof niet toekomt «te oordelen of een door de wet voorgeschreven maatregel opportuun of wenselijk is. Het staat de wetgevers vrij de maatregelen vast te stellen die nodig zijn om het beoogde doel te bereiken. De toetsing door het Hof van wetten, decreten en ordonnanties aan de artt. 6 en *6bis* Gw.³⁹ slaat op het objectieve karakter van het onderscheid, het adequaat karakter van de maatregelen ten aanzien van het nagestreefde doel en het bestaan van een redelijke verhouding tussen de aangewende middelen en het beoogde doel. *Het komt het Hof niet toe daarenboven na te gaan of het door de bevoegde wetgever nagestreefde doel ook nog door andere wettelijke maatregelen kan worden bereikt*».⁴⁰

«De omstandigheid dat het beoogde resultaat ook op andere manieren kan worden bereikt, is niet ter zake. De keuze tussen de dienstige middelen behoort tot de beleidsvrijheid van de wetgever.»⁴¹ De rechter (het Arbitragehof) mag geen plaats nemen in de zetel van de wetgever, maar moet integendeel de discretionaire bevoegdheid van de wetgever respecteren.⁴²

³⁵ DE ROO K., *l.c.*, 10.

³⁶ O.a. DE RIDDER, P., «De beperkte toetsing van het gelijkheidsbeginsel door het Arbitragehof», *R.W.*, 1990-91, 489; SUTENS, L.P., «Gelijkheid en non-discriminatie in de rechtspraak van het Arbitragehof», in ALEN A. en LEMMENS P. (red.), *Gelijkheid en non-discriminatie*, Antwerpen, Kluwer, 1990, 108; RIMANQUE, K., «De paradoxale werking van het gelijkheidsbeginsel», *R.W.*, 1992-93, 11, nr. 15; VELAERS J., *Van Arbitragehof tot Grondwettelijk Hof*, Antwerpen, Maklu, 1990, nr. 194.

³⁷ VELAERS J., *o.c.*, nr. 211; SUTENS L.P., «Gelijkheid en non-discriminatie in de rechtspraak van het Arbitragehof», *l.c.*, 107.

³⁸ VELAERS J., *o.c.*, nr. 194.

³⁹ Artt. 10 en 11 Gec. Gw.

⁴⁰ Arbitragehof, nr. 23/89, 13 oktober 1989, *B.S.*, 8 november 1989, overweging B.2.2.

⁴¹ RIMANQUE, K., «De paradoxale werking van het gelijkheidsbeginsel», *l.c.*, 11, nr. 17; in dezelfde zin: *Arbitragehof*, nr. 25/92, 2 april 1992, overweging 4.B.6.

⁴² DE RIDDER P., *l.c.*, 489.

De geleverde kritiek op de keuze van de middelen m.b.t. het Duinendecreet is dus *in se* opportunitéitskritiek, die juridisch geen relevantie heeft.

b) De tweede beleidskeuze

11. De auteurs P. Flamey en E. Empereur stellen dat «het opleggen van een volledig bouwverbod bij gewoon besluit, gevolgd door een decretale bekrachtiging, heel wat vragen doet rijzen op het vlak van de rechtsbescherming».⁴³ Deze wijze van wetgeving heeft immers tot gevolg dat de getroffen eigenaars zich niet meer tot de Raad van State kunnen wenden, wat wel het geval is bij een gewestplanwijziging.

Vooraleer deze stelling inhoudelijk onderzocht wordt, past het twee opmerkingen te geven.

Ten eerste is het niet correct dat het volledig bouwverbod opgelegd wordt bij besluit. Het bouwverbod werd ingeschreven in het decreet van 14 juli 1993 zelf. De publikatie van de besluiten genomen ter uitvoering van dit decreet, zorgt slechts voor de (voorlopige) effectivering van dit decretaal bouwverbod. De definitieve effectivering gebeurt wederom per decreet.

Ten tweede lijken voornoemde auteurs te suggereren dat de wetgever het beleid niet zelf mag voeren, en dat dit eigenlijk de taak zou zijn van de uitvoerende macht, daar anders de rechtsbescherming van de burgers in het gedrang zou komen. Tegen uitvoeringsbesluiten staat immers beroep open bij de Raad van State, terwijl tegen wetten en decreten slechts een veel beperkter beroep openstaat bij het Arbitragehof.

Een dergelijke redenering, die er eigenlijk voor pleit om de ultieme beleidskeuzes zo veel mogelijk aan het toezicht van de rechter te onderwerpen, dient met klem te worden afgewezen.

In België komt de (verticale) residuaire bevoegdheid, nl. de bevoegdheid die niet uitdrukkelijk is toegewezen aan een van de drie machten, toe aan de diverse wetgevers.⁴⁴ De uitvoerende macht heeft slechts toegewezen bevoegdheden, nl. die bevoegdheden die de Grondwet of de wet toekent aan de uitvoerende macht.⁴⁵ «Dit is één van de hoofdkenmerken van onze grondwettelijke regeling: hiermee wilde de Belgische Grondwetgever duidelijk reageren tegen de 'besluitenregering' van Willem I, die het omgekeerde beginsel toepaste en zich alle bevoegdheden voorbehield die niet uitdrukkelijk aan de andere Staatsmachten waren toegekend».⁴⁶⁻⁴⁷

⁴³ FLAMEY P. en EMPEREUR E., *l.c.*, 383.

⁴⁴ ALEN A., *o.c.*, 161; MAST A., «De hoofdlijnen van de evolutie van het Belgisch staatsrecht», *T.B.P.*, 1958, 5; VANDE LANOTTE, J., m.m.v. GOEDERTIER, G., *o.c.*, nr. 623 en noot 940.

⁴⁵ Art. 105 Gec. Gw. en art. 78 Bijz. Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming van de instellingen.

⁴⁶ ALEN A., *o.c.*, 161.

⁴⁷ Zie ook ADAMS M., «Wetgeving en beleid: pleidooi voor een heroverweging van de rol van het parlement in het wetgevend proces en een systeem van wetsevaluatie», *R.W.*, 1992-93, inz. 1043-1045, die vaststelt dat er een feitelijke verschuiving van de wetgevende macht heeft plaatsgevonden van het parlement naar de regering, wat leidt tot een verminderde democratische legitimatie. Als oplossing voor dit probleem pleit de auteur o.a. voor een versterking van de controlerende rol van het parlement.

De stelling van de auteurs Flamey en Empereur houdt ernstige gevaren in. Ze houdt in dat de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het beleid niet meer zou komen te liggen waar het behoort, nl. bij de politiek, maar wel bij de rechter. Een waar «Gouvernement des juges» is dan niet veraf.

Het gevaar voor een verschuiving van de verantwoordelijkheid van de politiek naar de rechter wordt op mooie wijze verwoord door K. Rimanque: «De ultieme verhulling is echter de volgende. De politieke machthebbers ontvluchten de hoogste verantwoordelijkheid voor hun beslissingen en voor hun keuzes door in toenemende mate de jurisdictionele rechtsbescherming voor de burger te benaarstigen. De veralgemeende aanvechtbaarheid van *politieke beslissingen* door individuele burgers of georganiseerde groepsbelangen ontlast de politieke wereld van deze ultieme verantwoordelijkheid voor de organisatie van de samenleving en de verdeling van de lasten en de lusten in de gemeenschap. Deze berust steeds indringender bij de keuring ervan door de rechter».⁴⁸

12. Ook als men de stelling van Flamey en Empereur inhoudelijk onderzoekt, stelt men vast dat ze geen steek houdt.

Ten onrechte verwijzen beide auteurs naar een arrest van het Arbitragehof⁴⁹ om hun stelling kracht bij te zetten. Dit arrest heeft betrekking op een wettelijke «regularisatie» van een (onwettig) K.B., waarbij de wet «als enig doel had de Raad van State te verhinderen zich uit te spreken over de eventuele onregelmatigheid van een aan hem ter beoordeling voorgelegd K.B.».⁵⁰ De werkwijze waarbij de wetgever onregelmatige besluiten «regulariseert», met als enige doel ze aldus aan de beoordeling van de rechter te onttrekken, wordt ook door de rechtsleer unaniem veroordeeld.⁵¹

De decretale bekrachtiging geregeld in het Duinendecreet, is geen *a posteriori* «regularisatie» van een onwettig besluit, maar is daarentegen *a priori* bedoeld, met het oog op het werkelijk uitoefenen van een eigen bevoegdheid. Het gaat in casu geenszins om een «toedekkende wetgever», maar om een wetgever die zijn eigen bevoegdheid wenst uit te oefenen.⁵²

Een dergelijke werkwijze is reeds beoordeeld door het Arbitragehof en geldig bevonden.⁵³ Wanneer de wetgever een bevoegdheid delegeert aan de uitvoerende macht en daarbij *a priori* bepaalt dat het op basis van die bevoegdheidsdelegatie genomen besluit moet worden bekrachtigd bij wet, is er

⁴⁸ RIMANQUE K., «De paradoxale werking van het gelijkheidsbeginsel», *l.c.*, 15, nr. 30.

⁴⁹ Arbitragehof, nr. 33/93, 22 april 1993, *Arr. Arbitragehof*, 353.

⁵⁰ Arbitragehof, nr. 33/93, 22 april 1993, *R.W.*, 1993-94, 295, overweging B.2, derde alinea, met noot POPELIER P., «Over een onregelmatig bestuur, een toedekkende wetgever en de rechtspraak van het Arbitragehof».

⁵¹ ERGEC R., «De 'invalidation' des 'validations' législatives à l'égalité en matière fiscale», noot bij Arbitragehof, nr. 16/91, 13 juni 1991, *J.T.*, 1991, 838, noot 2; POPELIER, P., «Over een onregelmatig bestuur, een toedekkende wetgever en de rechtspraak van het Arbitragehof», noot bij Arbitragehof, nr. 33/93, *R.W.*, 1993-94, 296; VANDE LANOTTE J., m.m.v. GOEDERTIER, G., *o.c.*, noot 316.

⁵² Vgl. MAES R., *l.c.*, 464, inz. § 5, punt 2.

⁵³ Arbitragehof, nr. 73/93, 21 oktober 1993, *B.S.*, 10 november 1993, inz. overweging B.2, Arbitragehof, nr. 34/93, 6 mei 1993, *B.S.*, 29 mei 1993, inz. overweging B.9; Arbitragehof nr. 61/92, 12 november 1992, *B.S.*, 8 december 1992, inz. overweging B.7.2.

normaliter geen schending van het gelijkheidsbeginsel,⁵⁴ maar zal er integendeel sprake zijn van een versteviging van de democratische controle door de wetgever op de uitvoerende macht.⁵⁵

Uit de vaste rechtspraak van het Arbitragehof blijkt dat deze m.b.t. de beoordeling van bekrachtigingswetten/decreten, als belangrijkste criterium de *bedoeling* van de wetgever onderzoekt.⁵⁶ Wat de bedoeling van de decreetgever betreft m.b.t. de bekrachtigingen in het kader van de duinenbescherming, kan verwezen worden naar de voorbereidende teksten. Aldaar wordt tot tweemaal uitdrukkelijk verklaard dat het geenszins de bedoeling is om de rechtsbescherming van de burger te ondermijnen,⁵⁷ maar dat de bekrachtigingsprocedure is ingegeven door een wantrouwen tegenover de uitvoerende macht, t.a.v. wie de decreetgever nog een controlemogelijkheid wenste te behouden.⁵⁸ Het was de bedoeling aldus de democratische politieke controle tot het uiterste door te zetten.⁵⁹

13. Volledigheidshalve dient bij dit alles nog te worden opgemerkt dat de rechtsbescherming tegen het decreetaal bouwverbod geenszins denkbeeldig is. I.p.v. bij de Raad van State staat voor de getroffen een – weliswaar veel beperkter – beroep open bij het Arbitragehof. Het verschil in beroepsmogelijkheden is objectief verantwoord, «het heeft te maken met het verschil dat de wetgever inzake toetsing van de geldigheid van de normen heeft ingesteld tussen de wetgevende handelingen en de administratieve handelingen».⁶⁰ Dit betekent dat het gelijkheidsbeginsel ook te dien opzichte niet werd geschonden.

⁵⁴ ERGEC R., *l.c.*, 839, nr. 8.

⁵⁵ Of om het in de woorden van het Arbitragehof te zeggen: «De (...) ingestelde procedure van bekrachtiging bij wet is niet in strijd met de artikelen 6 en 6bis Gw. (art. 10 en 11 Gec.Gw.), doordat zij de controle van de wetgever op de uitoefening van de machten die hij aan de Koning geeft, verstevigt. Aangezien de bestreden bepaling aangenomen is met toepassing van die bepaling, kan zij niet worden geacht tot doel te hebben de bij artikel 107 (art. 159 Gec.Gw.) ingestelde wettigheidstoetsing onmogelijk te maken. De omstandigheid dat de verordeningsbepaling door de Raad van State is geschorst, kan de wetgever er niet van weerhouden een bevoegdheid uit te oefenen die hij zich uitdrukkelijk heeft voorbehouden» (Arbitragehof, nr. 73/93, 21 oktober 1993, *B.S.*, 10 november 1993, overweging B.2).

⁵⁶ Het enige zekere besluit dat volgens Vande Lanotte J., en Goedertier G. uit de rechtspraak van het Arbitragehof over bekrachtigingswetten getrokken mag worden, is namelijk dat het er sterk op lijkt «dat het Arbitragehof als belangrijkste criterium de bedoeling van de wetgever onderzoekt. Als het Arbitragehof vaststelt dat de eigenlijke bedoeling ertoe strekt een al dan niet reeds ingediend beroep bij de Raad van State te verhinderen, dan is een vernietiging waarschijnlijk. Daarbij is het Arbitragehof veel strikter voor bekrachtigingen die oorspronkelijk niet voorzien waren. *Als de wet- of decreetgever bij het toewijzen van de bevoegdheid aan de Koning onmiddellijk de bekrachtiging voorziet, is een vernietiging onwaarschijnlijk*» (VANDE LANOTTE J. m.m.v. GOEDERTIER G., *o.c.*, nr. 234).

⁵⁷ *Gedr.St.*, *VL.R.*, 632, 1994-95, nr. 4, 16 en 18.

⁵⁸ *Gedr.St.*, *VL.R.*, 632, 1994-95, nr. 4, 16.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Arbitragehof, nr. 67/92, 12 november 1992, *B.S.*, 8 december 1992, overweging B.11.2.

B. Het lot van de bouwvergunningen die regelmatig verleend waren vóór het van kracht worden van het bouwverbod

14. Een van de grootste discussiepunten m.b.t. het bouwverbod dat ingevoerd werd door het Duinendecreet, is de vraag of houders van een bouwvergunning, afgegeven vóór 17 september 1993 – de datum waarop het bouwverbod effectief werd –, en waarvan de uitvoering nog niet regelmatig aangevat was, nog mogen worden uitgevoerd.

Een drietal argumenten worden aangevoerd om deze bouwvergunningen wel nog uitvoerbaar te verklaren. Deze worden hierna onderzocht.

a) Eerste argument

15. Een eerste argument stelt dat een bouwvergunning aan de houder ervan een «subjectief recht om te bouwen» verleent, en dat een dergelijk subjectief recht de houder niet zou kunnen worden ontnomen door een wets- of decreetsbepaling «in abstracto genomen».⁶¹

In de rechtsleer wordt inderdaad algemeen aanvaard dat een bouwvergunning een «subjectief privaatrecht om te bouwen» verleent.⁶²

Onenigheid bestaat er daarentegen over de vraag of die bouwvergunning een recht tot bouwen *creëert*, dan wel of ze een recht tot bouwen *erkent*, m.a.w. of de bouwvergunning van *constitutieve*, dan wel van *declaratieve* aard is.⁶³ De grote meerderheid is van mening dat de bouwvergunning een recht *creëert*, en geenszins de *vaststelling* betekent van het feit dat de aanvrager een bepaald recht zou *hebben*. Dit wordt afgeleid uit de vaststelling dat ieder onroerend goed belast is met een erfdiensbaarheid *non aedificandi*. De verlening van een bouwvergunning is dan te beschouwen als de individuele opheffing van die erfdiensbaarheid.⁶⁴ Het recht om te bouwen ontstaat dus niet uit het eigendomsrecht, maar wel uit de bouwvergunning.⁶⁵

16. Het *subjectieve* recht om te bouwen vindt dus zijn rechtskracht in de bouwvergunning. Dit subjectieve recht is echter geenszins absoluut, doch integendeel – zoals alle subjectieve rechten –, begrensd door de erop toepasselijke ab-

stracte rechtsregels.⁶⁶ M.a.w., elk subjectief recht vindt zijn rechtskracht in «het objectieve recht»,⁶⁷ en wordt daardoor beperkt.⁶⁸

Om de subjectieve rechten verleend door een bouwvergunning te beoordelen, dient men dus het geheel van hierop toepasselijke objectieve rechtsregels na te gaan. Met betrekking tot de regelmatig verleende bouwvergunningen waarvan de uitvoering nog niet aangevat was op 17 september 1993, dient te worden vastgesteld dat de erop toepasselijke objectieve rechtsregels met elkaar in strijd zijn: aan de ene kant is er de individuele bouwvergunning die de erfdiensbaarheid *non aedificandi* individueel buiten werking stelt,⁶⁹ en aan de andere kant is er het algemene bouwverbod, ingesteld bij decreet, welke een nieuwe algemene erfdiensbaarheid *non aedificandi* in het leven roept.⁷⁰

17. Men dient dus vast te stellen dat er een conflict is tussen twee rechtsnormen. Het komt er dus op aan te kijken welke van de twee normen voorrang moet krijgen.

De voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel oordeelde in dit verband dat de bouwvergunning voorrang heeft op het decretaal bouwverbod, omdat «het subjectieve recht dat de houder aan de vergunning ontleent, niet zou kunnen ontnomen worden door een wets- of decreetbepaling 'in abstracto genomen'».⁷¹

Die stelling lijkt manifest in strijd met de hiërarchie der rechtsnormen.⁷² Deze houdt namelijk in dat een lagere rechtsnorm een juridische grondslag moet vinden in een hogere en dat hij er bovendien inhoudelijk mee moet «overeenstemmen».⁷³ Dit laatste betekent dat de lagere rechtsnorm niet alleen moet overeenstemmen met de wet waarin hij for-

⁶⁶ CORNELIS L., *Beginselen van het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, Deel I, De onrechtmatige daad*, Antwerpen, Maklu, 1989, 142.

⁶⁷ BOES M., «Bestuurlijke vrijheid en rechterlijke toetsing», *R.W.*, 1986-87, 1253; VAN HEUVEN D. en VAN VOLSEM F., «De Raad van State kan als enige... Enkele beschouwingen over het administratief en het gemeenrechtelijke kort geding», in VELAERS J., (red.), *Publiek recht ruim bekeken. Opstellen aangeboden aan prof. J. Gijssels*, Antwerpen, Maklu, 1994, 347.

⁶⁸ Cf. CORNELIS, L., *o.c.*, 144-145: «Zoals vermeld, moeten de met de studie van de aldus omschreven subjectieve rechten bereikte resultaten met de toepasselijke algemene en abstracte regels *verenigbaar blijven*. (...) Aan subjectieve rechten is daarom geen algemene en abstracte draagwijdte toe te kennen: zij zijn geen rechtsbron. Zij zijn integendeel relatief, afhankelijk van de algemene en abstracte rechtsregels – zelf onderhevig aan beperkingen (toepassingsvoorwaarden, andere rechtsregels) – en van de individuele en concrete omstandigheden waarin het rechtssubject zich bevindt.»

⁶⁹ LEYSEN, R., «De juridische draagwijdte van vergunningen», noot onder R.v.St., nr. 21.370, 14 juli 1981, *R.W.*, 1981-82, 2034.

⁷⁰ MARTENS, B., «Stedebouwrechtelijke implicaties van het Duinendecreet en het Gronddecreet», in DEKETELAERE, K., «Recente ontwikkelingen inzake ruimtelijke ordening en stedebouw, Brugge, Die Keure, 1994, 98.

⁷¹ Voorz. Brussel, 17 maart 1994, *niet gepubliceerd*.

⁷² MAST, A. en DUJARDIN, J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, nr. 17; VANDE LANOTTE J., m.m.v. GOEDERTIER G., *o.c.*, nr. 184.

⁷³ ALEN, A., *Rechter en bestuur in het Belgisch publiek recht. De grondslagen van de rechterlijke wettigheidscontrole. Deel I*, Antwerpen, Kluwer, 1984, nrs. 2-4; CRAENEN G., *Elementen van publiek recht*, Leuven, Acco, 1988, 5.

⁶¹ Zie bv. Voorz. Rb. Brussel, 17 maart 1994, *niet gepubliceerd*.

⁶² O.a. BOES M., «De notariële verkoopakte i.v.m. de wetgeving op de ruimtelijke ordening en met de wet van 9 juli 1971 tot regeling van de woningbouw en de verkoop van te bouwen of in aanbouw zijnde woningen», *T.Not.*, 1973, 180; SUETENS L.P., «De stilzwijgende bouw- en verkavelingsvergunning», *R.W.*, 1970-71, 1128; VAN OEVELEN, A., «Het persoonlijk of zakelijk karakter van bouw- en verkavelingsvergunningen», *Jura Falc.*, 1974-75, 367.

⁶³ BOES M., «De notariële verkoopakte i.v.m. de wetgeving op de ruimtelijke ordening en met de wet van 9 juli 1971 tot regeling van de woningbouw en de verkoop van te bouwen of in aanbouw zijnde woningen», *l.c.*, 181; JADOT, B., «Ordre public écologique et droits acquis», *A.P. (T)*, 1983, 23, nr. 5.

⁶⁴ M. BOES, M., «De notariële verkoopakte i.v.m. de wetgeving op de ruimtelijke ordening en met de wet van 9 juli 1971 tot regeling van de woningbouw en de verkoop van te bouwen of in aanbouw zijnde woningen», *l.c.*, 181; VAN OEVELEN, A., *l.c.*, 371; LEYSEN R., «De juridische draagwijdte van vergunningen», noot onder R.v.St., nr. 21.370, 14 juli 1981, *R.W.*, 1981-82, 2034.

⁶⁵ Vgl. LEYSEN R., «Het rechtskarakter van de verkavelingsvergunning», *T.B.P.*, 1983, 191.

meel zijn grondslag vindt, doch «met de wetgeving in haar geheel». ⁷⁴

Dit betekent dat, om de wettigheid van een lagere rechtsnorm te beoordelen, men op *het ogenblik van de beoordeling*, moet nagaan of deze in overeenstemming is met alle toepasselijke hogere rechtsnormen. Dit impliceert dat een lagere rechtsnorm op het ogenblik van zijn uitvaardiging wettig kan zijn, maar onwettig kan worden indien een latere hogere rechtsnorm een bepaling inhoudt die strijdig is met deze lagere rechtsnorm. ⁷⁵

18. Dit valt te verklaren door de filosofie die ten grondslag ligt aan de Belgische hiërarchie der rechtsnormen, of aan het wettigheidsbeginsel, zoals geregeld in art. 159 Gec.Gw. ⁷⁶ Deze hiërarchie der normen vindt haar grondslag in de hiërarchie der krachtsverhoudingen tussen de door de Grondwet opgerichte organen belast met de uitoefening der machten. ⁷⁷ De Belgische Grondwet heeft de macht en de bevoegdheid van de wetgever en van de administratieve overheden zo bepaald dat hierin duidelijk voorrang van de eerste op de laatste tot uiting komt. ⁷⁸

Om de wettigheid van een lagere norm te controleren was het voldoende in de gedecentraliseerde eenheidsstaat van vóór 1970 vast te stellen van wie de norm uitging om de voorrang van de wet op het reglement of het besluit te nemen. ⁷⁹ Na de invoering van de gemeenschappen en gewesten, dient men bovendien rekening te houden met de bevoegdheden die de federale Staat, de gemeenschappen en de gewesten bezitten. ⁸⁰

Toegepast op het conflict tussen de verleende, doch niet uitgevoerde bouwvergunningen, en het bouwverbod voorkomend in het Duinendecreet, dient dus in concreto onderzocht te worden, 1° of de decreetgever binnen zijn bevoegdheid gebleven is, en 2° zo ja, welke norm in de hiërarchie der rechtsnormen hoger staat.

Met betrekking tot het eerste punt, bepaalt art. 1 van het Duinendecreet dat het decreet een aangelegenheid als bedoeld in art. 107^{quater} Gw. regelt. ⁸¹ De decreetgever regelde dus een gewestbevoegdheid. Deze bevoegdheden omvatten o.a. «stedebouw en ruimtelijke ordening» alsmede «de natuurbescherming en het natuurbehoud». ⁸² M.a.w., zowel de wijziging van de wet op het natuurbehoud, meer bepaald het invoegen van een nieuw hoofdstuk, als de eventuele impliciete wijzigingen van de stedenbouwwetgeving, die de juri-

dische basis vormt van de verleende bouwvergunningen, vallen binnen de bevoegdheid van de decreetgever.

Het tweede punt is zeer eenvoudig: het is evident dat een decreet een hiërarchisch hogere rechtsnorm is dan een bouwvergunning voor particulieren, dat een besluit van het college van burgemeester en schepenen is. ⁸³

Daaruit dient te worden afgeleid dat de subjectieve rechten om te bouwen, die hun rechtsgrond vinden in de afgeleverde bouwvergunningen, en waarvan de uitvoering nog niet op regelmatige wijze was aangevat, wat de maritieme kuststreek betreft, vanaf 17 september 1993 opgeheven werden door het in werking treden van het bouwverbod voorkomend in het Duinendecreet. Dit is het gevolg van de «onmiddellijke toepasbaarheid» van het bouwverbod vanaf de dag van de publikatie van het uitvoeringsbesluit. De «onmiddellijke toepasbaarheid» van een reglementering betekent immers dat de nieuwe regeling vanaf haar inwerkingtreding van toepassing wordt op de *bestaande rechtsverhoudingen*. ⁸⁴

19. De formulering in de beschikking van de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel van 17 maart 1994, roept nog een vraag op, waar gesteld wordt dat een wets- of decreetbepaling «*in abstracto genomen*», een subjectief recht niet ongedaan kan maken. Deze stelling lijkt te suggereren dat een «individueel subjectief recht», steeds prevaleert op een «algemene norm», ook al is dit een hiërarchisch hogere norm.

Die stelling kan niet worden gevolgd, wel integendeel.

Indien er al sprake is van een hiërarchie in de verhouding tussen «individuele besluiten» en «algemene rechtsnormen», dan is het zo dat de algemene rechtsnorm prevaleert op de individuele. Het dient echter benadrukt te worden dat deze verhouding tussen «individuele» en «algemene» rechtsnormen voornamelijk van belang is m.b.t. het nemen van individuele beslissingen op grond van een eigen uitgevaardigd reglement, dus op hetzelfde niveau (*patere legem quam ipse fecisti*). ⁸⁵ Ook zal een hogere instantie (bv. de Koning), bij het nemen van een individuele beslissing, principieel gebonden zijn door een algemene rechtsnorm van een lagere instantie (bv. een gemeentelijke verordening), wanneer deze verordening wettelijk tot stand is gekomen. ⁸⁶

b) Tweede argument

20. Een tweede argument dat ervoor pleit dat de vóór 17 september verleende bouwvergunningen toch nog uitgevoerd mogen worden, wordt geput uit een a contrario interpretatie van de formulering van art. 52, § 1, tweede lid, wet op het natuurbehoud, als ingevoegd door art. 2 Duinendecreet. Dit artikel zegt dat er een volledig bouwverbod is «ongeacht de bestemming van het goed volgens de (...) vastgestelde en goedgekeurde bestemmingsplannen of verleende verkavelingsvergunningen». Omdat deze bepaling wel

⁷⁴ ALEN A., *Rechter en bestuur in het Belgisch Publiek recht. De grondslagen van de rechterlijke wettigheidscontrole. Deel I*, 7; conclusie procureur-generaal Ganshof van der Meersch, bij Cass., 3 maart 1972, R.W., 1971-72, 1637.

⁷⁵ Cf. RIMANQUE K., *De regel is niet steeds recht*, Antwerpen, Kluwer, 1990, nr. 11: «Een hogere rechtsnorm mag afwijken van een lagere, doch niet omgekeerd.»

⁷⁶ Vroeger artikel 107 Gw.

⁷⁷ RIMANQUE K., «Hervorming van de Staat», T.B.P., 1975, 392, geciteerd door ALEN A., *Rechter en bestuur in het Belgisch publiek recht. De grondslagen van de rechterlijke wettigheidscontrole. Deel II*, 862.

⁷⁸ ALEN A., *Rechter en bestuur in het Belgisch publiek recht. De grondslagen van de rechterlijke wettigheidscontrole. Deel II*, 862.

⁷⁹ *Ibid.*, 863.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Art. 39 Gec. Gw.

⁸² Art. 6, § 1, I, 1°, en III, 2°, Bijz. Wet 8 augustus 1980 tot hervorming der Instellingen.

⁸³ Cf. schema van de hiërarchie der rechtsnormen, ALEN, A. *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch publiek recht*, 492.

⁸⁴ COREMANS H. en VAN DAMME M., o.c., nrs. 80 en 142.

⁸⁵ VAN MENSEL A., *Het beginsel van behoorlijk bestuur*, Antwerpen, Kluwer, 1990, 91; VANDE LANOTTE J., m.m.v. GOEDERTIER G., o.c., nr. 185.

⁸⁶ MAST A. en DUJARDIN J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, nr. 17; VANDE LANOTTE J., m.m.v. GOEDERTIER G., o.c., nr. 184.

spreekt over de bestemmingsplannen en verkavelingsvergunningen, maar nergens uitdrukkelijk vermeldt dat het bouwverbod ook geldt «ongeacht de reeds verleende bouwvergunningen», wordt gesteld dat het bouwverbod de reeds verleende bouwvergunningen niet aantast.⁸⁷

Indien men deze stelling goed leest, stelt men vast dat de voorstanders ervan eigenlijk het volgende zeggen: «Het 'algemeen bouwverbod' in het Duinendecreet dient niet te worden gelezen als 'een verbod om te bouwen', doch eigenlijk als «een verbod om nog bouwvergunningen af te leveren' na publikatie van het uitvoeringsbesluit.» Alle bouwvergunningen die voordien afgeleverd zijn, mogen volgens hen uitgevoerd worden alsof er geen bouwverbod bestaat.

M.i. is die interpretatie manifest in tegenstrijd met het Duinendecreet, zowel volgens de «letterlijke of grammaticale» interpretatiemethode, waarbij men de betekenis van de woorden gaat onderzoeken, als volgens de «wethistorische interpretatiemethode», waarbij men de bedoeling van de wetgever gaat naspeuren.⁸⁸ De grammaticale interpretatie ligt het meest voor de hand,⁸⁹ terwijl de wethistorische interpretatie als *aanvulling* uitkomst kan bieden indien de betekenis van de wettekst niet op ondubbelzinnige manier vast te stellen is.⁹⁰ Zo mogen de voorbereidende teksten worden gebruikt om de draagwijdte van de wettekst, *zoals die blijkt uit de bewoordingen*, te bevestigen.⁹¹

Volledigheidshalve zal ook nog de teleologische interpretatiemethode worden toegepast.

21. *De grammaticale interpretatie.* De wettekst spreekt van een «volledig bouwverbod», ongeacht de bestemming van het goed volgens de vastgestelde en goedgekeurde bestemmingsplannen of verleende verkavelingsvergunningen.

Het is vaste rechtspraak dat de woorden opgenomen in een wettekst «in hun gewone en door het gebruik geijkte betekenis» moeten worden gelezen.⁹² In de term «volledig bouwverbod» schuilt geen enkele dubbelzinnigheid. Volgens Van Dale betekent «bouwverbod»: «verbod om op een terrein gebouwen op te richten». In de Franse tekst staat er trouwens «une interdiction totale de bâtir». Het verbod slaat dus duidelijk op het verrichten van *materiële handelingen*, nl. het oprichten van gebouwen. De juridische link met het verzoek van een bouwvergunning wordt niet gelegd.

Dit bouwverbod is absoluut en volledig, behoudens de uitzonderingen die in de wettekst zelf zijn opgenomen.⁹³ Bij deze uitzonderingen is er geen bepaling m.b.t. «bouwvergunningen die regelmatig afgeleverd werden vóór de publikatie van het besluit».

De reden waarom niet uitdrukkelijk gesteld werd dat het bouwverbod eveneens geldt «ongeacht de reeds verleende bouwvergunningen», is niet dat deze bouwvergunningen buiten het bouwverbod vielen, maar enkel en alleen omdat het toevoegen van een dergelijke bepaling zinloos zou zijn geweest. Het heeft immers slechts zin hetgene te verbieden wat toegestaan is, en bouwen is slechts toegestaan indien men over een bouwvergunning beschikt.

Anders had de decreetgever kunnen volstaan met het invoeren van een verbod om nog nieuwe bouwvergunningen af te leveren in de maritieme kuststreek. In de wettekst hebben de woorden «ongeacht de (...) bestemmingsplannen of verleende verkavelingsvergunningen», betrekking op het uitreiken van bouwvergunningen: de gemeenten mogen geen bouwvergunningen meer uitreiken «ongeacht de bestemmingsplannen of verkavelingsvergunningen», aangezien er toch een bouwverbod geldt.

M.a.w. uit de uitdrukkelijke woordkeuze van de decreetgever om te opteren voor de term «volledig bouwverbod», en niet voor «een verbod om nog nieuwe vergunningen af te geven», kan niet anders dan afgeleid worden dat het verbod slaat op het verrichten van materiële bouwhandelingen, ongeacht het feit of men al dan niet over een geldige bouwvergunning beschikt. Dit is de enige zinvolle betekenis die men kan geven aan de term «volledig bouwverbod».

22. *Wethistorische interpretatie.* De wethistorische interpretatiemethode is hier eigenlijk overbodig, aangezien ze slechts toegepast wordt in geval van dubbelzinnigheid van de wettekst, terwijl de bewoordingen van de wet in casu ondubbelzinnig zijn.

Volledigheidshalve kan echter verwezen worden naar de voorbereidende teksten om de werkelijke betekenis van de woorden «volledig bouwverbod» na te gaan:

– «Dezelfde indieners stellen een subamendement voor waarbij in het tweede lid van paragraaf 1 in fine de woorden 'of verleende verkavelingsvergunningen' worden toegevoegd (stuk 96, nr. 8). De indieners stellen dat de aanduiding als beschermd duingebied ook moet kunnen gelden voor gebieden waarvoor reeds verkavelingsvergunningen werden verleend. *Voor niet uitgevoerde bouwvergunningen is dat evident en is er geen explicitering noodzakelijk.*»⁹⁴

– «De verduidelijking bij artikel 52 van het decreet van 14 juli 1993 in de artikelsgewijze bespreking (stuk 96 (blz. 1993), nr. 10 van 28 juni 1993) *spreekt voor zich wat betreft de reeds afgeleverde bouwvergunningen.*»⁹⁵

– «Een lid zegt dat de Minister duidelijk stelling heeft genomen over deze problematische dossiers. Het standpunt was dat bouwvergunningen die reglementair werden afgeleverd, maar niet tijdig begonnen, kunnen worden uitgevoerd. *Bouwvergunningen die reglementair zijn afgeleverd, maar niet tijdig begonnen, kunnen niet worden uitgevoerd.*»⁹⁶

Die uitspraken werden op geen enkel ogenblik in de parlementaire voorbereiding tegengesproken, en laten geen enkele ruimte voor interpretatie.

23. *Teleologische interpretatie.* De teleologische interpretatie gaat uit van het maatschappelijk doel van de wet om te

⁸⁷ Zie bv. Brussel, 23 november 1994, *R.W.*, 1994-95, 1124 met noot van Sabien LUST; Voorz. Veurne, 15 december 1993, *niet gepubliceerd*.

⁸⁸ VAN GERVEN W., *Beginselen van het privaatrecht, deel I, Algemeen deel*, Antwerpen, N.V. Scriptoria, 1969, 55-56.

⁸⁹ *Ibid.*, 55.

⁹⁰ *Ibid.*, 56.

⁹¹ *Ibid.*, 57, alsmede de aldaar in voetnoot 52 aangehaalde cassaterechtspraak.

⁹² COREMANS H., en VAN DAMME M., *o.c.*, nr. 156.

⁹³ Zie art. 52, § 1, tweede lid, laatste zin, van de wet op het natuurbehoud, als ingevoegd door art. 2 Duinendecreet, en art. 52, §§ 3 en 4, wet op het natuurbehoud, zoals ingevoegd door art. 4 Decr. 21 december 1994.

⁹⁴ *Gedr.St.*, VI.R., 96, B.Z., nr. 10, 11.

⁹⁵ *Gedr.St.*, VI.R., 403, 1992-93, nr. 5, 11 (verklaring van de minister).

⁹⁶ *Gedr.St.*, VI.R., 403, 1992-93, nr. 5, 20.

bepalen in welke zin de norm moet worden uitgelegd om hieraan te beantwoorden.⁹⁷

De interpretatie die ervoor pleit dat verleende bouwvergunningen vooralsnog kunnen worden uitgevoerd, valt niet te rijmen met de *doelstellingen* die met het bouwverbod nagestreefd werden, nl. een onmiddellijke en onaantastbare duinenbescherming.⁹⁸ Dit geldt *a fortiori* als men weet dat het de weken vóór het van kracht worden van het bouwverbod, bouwvergunningen «geregend» heeft in het duingebied:

– «Een tweede aspect is dat er blijkbaar een aantal zaken op het terrein zijn gebeurd, die niet door de beugel kunnen, zoals het in allerijl afleveren van de bouwvergunningen, vlak voor het in werking treden van het uitvoeringsbesluit.»⁹⁹

– «Ook heeft het in de afgelopen periode bouwvergunningen geregend. Uiteindelijk bereikt het duinendecreet niet het *doel* dat er aan ten grondslag ligt, namelijk een zo ingrijpend mogelijke duinenbescherming.»¹⁰⁰

– «Hetgeen er echter op het terrein aan het gebeuren is, dwingt het parlement om snel te handelen. Er is een zodanig grote druk van buitenaf, dat de zaak niet op de lange baan mag worden geschoven.»¹⁰¹

Indien alle bouwvergunningen die werden verleend de laatste weken vóór het in werking treden van het bouwverbod, nog zouden kunnen worden uitgevoerd, mist het Duinendecreet volledig zijn doel. Dat bepaalde gemeentebesturen, door het lichtvaardig *in extremis* uitreiken van talloze bouwvergunningen, aldus de doelstellingen van de decreetgever zouden kunnen dwarsbomen, is onaanvaardbaar.

c) Derde argument

24. Een derde argument dat wordt aangevoerd om te stellen dat de verleende bouwvergunningen ondanks het bouwverbod toch nog uitgevoerd mogen worden, wordt geput uit de schadevergoedingsregeling. Er wordt gesteld dat art. 54, § 2, Wet Natuurbehoud, als ingevoegd door het Duinendecreet, en gewijzigd door art. 5 Decr. 21 december 1994, enkel voorziet in een recht op schadevergoeding «bij overdracht van het goed, bij afgifte van een weigering van een bouwvergunning of bij de afgifte van een negatief stedenbouwkundig attest», en dat er geen specifieke bepaling is voor het geval men reeds over een bouwvergunning beschikt, doch deze niet kan uitvoeren.¹⁰²

Dit argument is onjuist aangezien iemand die over een bouwvergunning beschikt, doch niet op regelmatige wijze was begonnen met de uitvoering vóór 17 september 1993, wel degelijk aanspraak kan maken op een schadevergoeding.

Het *subjectieve recht* op schadevergoeding wordt toegekend door § 1 van voormeld art. 54. Daarin staat dat schadevergoeding is *verschuldigd* wanneer het bouwverbod een ein-

de maakt aan de bestemming die de grond volgens de geldende plannen van aanleg of verkavelingsvergunningen had, de dag vóór het in werking treden van het bouwverbod. M.a.w., iedereen die eigenaar was van een stuk grond waarop hij kon bouwen de dag vóór het bouwverbod, maar die deze mogelijkheid tot bouwen ontnomen ziet door de erfdiensbaarheid *non aedificandi*, ingevoerd door het Duinendecreet, heeft *principeel* een subjectief recht op schadevergoeding.

De concrete *ontstaansfeiten* van het recht op schadevergoeding, worden opgesomd door § 2 van voornoemd art. 54. Het recht op schadevergoeding, dat men principeel heeft op grond van § 1, kan geëffectueerd worden «bij de overdracht van het goed, bij de afgifte van een weigering van een bouwvergunning of bij de afgifte van een negatief Stedenbouwkundig attest».

Om in de praktijk aanspraak te kunnen maken op een schadevergoeding, moeten de houders van een bouwvergunning die niet meer mag worden uitgevoerd:

– hetzij hun goed «overgedragen», i.e. uiteraard door het verkopen, doch volgens de recente rechtsleer en rechtspraak ook door erfenissen, schenkingen, vonnissen en arresten;¹⁰³

– hetzij een stedenbouwkundig attest vragen. Dit stedenbouwkundig attest, is een attest als bedoeld in het K.B. van 22 oktober 1971 tot uitvoering van art. 63 van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw, gewijzigd bij de wetten van 22 april 1970 en 22 december 1970.^{104, 105}

In het Duinendecreet is gespecificeerd dat het om een *negatief* stedenbouwkundig attest gaat. Bedoeld wordt dus een attest nr. 2.¹⁰⁶ Het attest nr. 1 is nl. vooral gericht op het verstreken van inlichtingen, terwijl het attest nr. 2 onderzoekt of bepaalde voorgenomen werken al dan niet uitgevoerd kunnen worden (positief of negatief stedenbouwkundig attest). Op het aanvraagformulier nr. IIA komt o.a. dat opgave moet worden gedaan van de «heersende en *lijdende erfdiensbaarheden* waarmede het goed bezwaard is» (punt 6). Het bouwverbod opgelegd door het Duinendecreet is een erfdiensbaarheid *non aedificandi*.¹⁰⁷ Het attest nr. 2 beperkt zich tot de mededeling of de voorgenomen werken of handelingen wel of niet in aanmerking komen voor goedkeuring, eventueel rekening houdende met bepaalde opmerkingen.

¹⁰³ BOSSUYT J., «Planschade», in VANDE LANOTTE J. (red.), *De recente evoluties en knelpunten in de ruimtelijke ordening en stedenbouw, 1988-1992*, Brugge, Die Keure, 1993, nrs. 49-52; VEREMAN R., *Ruimtelijke ordening en stedenbouw*, Antwerpen, Kluwer, 1983, nr. 221; contra: *ibid.*, nr. 221, voetnoot 16.

¹⁰⁴ B.S., 14 december 1971. Dit K.B. regelt twee soorten stedenbouwkundige attesten, nl. een stedenbouwkundig attest nr. 1, dat moet worden aangevraagd door middel van het formulier IA, en een attest nr. 2, dat moet worden aangevraagd met formulier IIA. Voor de stedenbouwkundige attesten zelf gelden de formulieren I B en II B. De modellen van alle formulieren werden in bijlage bij het besluit in het Belgisch Staatsblad afgedrukt.

¹⁰⁵ Zie hierover PEREMANS R., «Het stedenbouwkundig advies zoals bepaald door artikel 63 van de wetten, houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en stedenbouw», *T.B.P.*, 1978, 25-61; PEREMANS R., *Mededeling van documenten en inlichtingen door de openbare besturen en notarissen. Verschillende publiciteitsmaatregelen*, Brugge, Die Keure, 1988, 33-110.

¹⁰⁶ Van enige «verwarring» is dus geen sprake, zoals P. FLAMEY en E. EMPEREUR ten onrechte stellen (*l.c.*, 385, nr. 27).

¹⁰⁷ Cf. supra nr. 16 en infra nr. 26.

⁹⁷ STORME, M., *Algemene inleiding tot het recht*, Antwerpen, Kluwer, 1978, nr. 127.

⁹⁸ De doelstellingen zijn duidelijk gericht op het natuurbehoud. Dit blijkt reeds uit het feit dat de duinenregeling werd opgenomen in de wet op het natuurbehoud.

⁹⁹ *Gedr.St.*, VI.R., 403, 1992-93, nr. 5, 7.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ *Ibid.*, 8.

¹⁰² Zie bv. Brussel, 23 november 1994, *R.W.*, 1994-95 1124; Voorz. Brussel, 17 maart 1994, *niet gepubliceerd*.

In concreto zal een negatief advies moeten worden afgegeven, aangezien de voorgenomen «werken of handelingen» niet kunnen worden toegelaten, en dit ondanks de reeds verleende bouwvergunning, gezien het bouwverbod in het Duinendecreet. De afgifte van een dergelijk attest kan niet geweigerd worden aangezien het uitdrukkelijk voorgescreven is door het decreet. Dit negatief attest maakt het mogelijk de schadevergoeding op te eisen.

25. Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat, zelfs indien de vergoedingsregeling inderdaad niet van toepassing zou zijn op reeds verleende vergunningen die nog niet waren uitgevoerd, dit niet zou betekenen dat de houders van dergelijke vergunningen gemachtigd zijn te bouwen. Het bouwverbod zou voor deze houders onverkort van toepassing blijven.

Wèl zouden deze vergunninghouders schending van het gelijkheidsbeginsel kunnen aanvoeren en vernietiging vragen van de schaderegelings bij het Arbitragehof of, indien zij de schadevergoeding gerechtelijk proberen in te vorderen, een prejudiciële vraag laten stellen aan het Arbitragehof.

C. Het bouwverbod en het eigendomsrecht

26. Het bouwverbod ingevoerd door het Duinendecreet is te beschouwen als een «erfdienstbaarheid tot algemeen nut», meer bepaald een erfdienstbaarheid *non aedificandi*.¹⁰⁸ «Erfdienstbaarheden tot algemeen nut zijn beperkingen die aan de onroerende eigendom door wet of verordening worden opgelegd ten bate van het algemeen nut.»¹⁰⁹ Het bouwverbod is geen «onteigening» in de zin van art. 16 Gec. Gw.¹¹⁰

Algemeen wordt in de rechtsleer en rechtspraak aanvaard dat bij een erfdienstbaarheid tot algemeen nut geen recht op vergoeding bestaat, tenzij de wet of het decreet daar anders over beslist.¹¹¹ M.b.t. het Duinendecreet doet zich ter zake geen probleem voor aangezien een vergoeding werd voorzien.

27. De tegenstanders van het Duinendecreet hebben de vraag gesteld of het bouwverbod (met een recht op schadevergoeding) geen inbreuk zou betekenen op het eigendomsrecht. Meer bepaald worden inbreuken op art. 544 B.W. en op art. 1 van het Eerste Protocol bij het E.V.R.M. verweten.

28. *M.b.t. art. 544 B.W.* Auteur B. Martens stelt dat een bouwvergunning een uitvoerbaar en subjectief recht tot bouwen verleent, dat deel zou uitmaken van art. 544 B.W., en waardoor dit artikel volledige en uitvoerbare kracht zou verkrijgen. Het zou de decreetgever niet zijn toegestaan om de subjectieve en uitvoerbare rechten zoals deze voortvloeien uit het B.W. te wijzigen, daar dit een exclusieve federale aan-

gelgenheid zou zijn.¹¹² Deze redenering bevat twee onjuistheden.

Ten eerste wordt het subjectief recht tot bouwen niet uit art. 544 B.W. geput, doch rechtstreeks uit de bouwvergunning. De bouwvergunning is niet *declaratief*, maar *constitutief* van aard.¹¹³

Ten tweede snijdt de stelling van voornoemde auteur, dat het de decreetgever niet toegestaan zou zijn «de subjectieve en uitvoerbare rechten zoals deze voortvloeien uit het Burgerlijke Wetboek te wijzigen, daar dit een exclusieve federale aangelegenheid is», geen hout.

Het Arbitragehof heeft reeds expliciet beslist dat de gemeenschappen en gewesten, binnen de perken van hun bevoegdheden, bepalingen kunnen aannemen die afwijken van de regelen van het gemene recht die zijn opgenomen in het Burgerlijk Wetboek.¹¹⁴

Men kan trouwens bezwaarlijk stellen dat «de regeling m.b.t. het gebruik van eigendom» een exclusieve aangelegenheid is. Het opleggen van bepaalde beperkingen op het gebruik van eigendom, is geen materiële bevoegdheid «an sich», doch slechts een noodzakelijke modaliteit om bepaalde materiële bevoegdheden van zowel de federale Staat als van de gemeenschappen en de gewesten, uit te oefenen; een zgn. «instrumentele bevoegdheid».¹¹⁵

Het is immers zo dat de toegewezen bevoegdheden ruim moeten worden geïnterpreteerd: de gewesten moeten hun bevoegdheden zinvol kunnen uitoefenen. Dit betekent dat de toegewezen bevoegdheden ook zgn. «stilzwijgende» bevoegdheden inhouden, die begrepen zijn in de ruime bevoegdheden van de toegewezen bevoegdheden.¹¹⁶

Art. 544 B.W., bepaalt trouwens zelf uitdrukkelijk dat het gebruik van eigendom kan worden beperkt door «wetten en verordeningen». Wetten dienen hier gelezen te worden als «rechtsnormen met kracht van wet», o.a. decreten.¹¹⁷

Er zij op gewezen dat de hele wetgeving op ruimtelijke ordening en stedenbouw, die een gewestmaterie is, een typisch

¹¹² MARTENS B., *l.c.*, 108.

¹¹³ Zie supra nrs. 15-16.

¹¹⁴ Zie bv. i.v.m. art. 1275 B.W.: Arbitragehof, nr. 51/93, 1 juli 1993, *Arr. Arbitragehof*, 1993, 529-536, inz. overweging B.1.6.

¹¹⁵ Zie hierover adviezen R.v.St., afd. wetg., ver. kamers, van 22 april 1987, *Gedr.St., VI.R.*, 1986-87, nrs. 210/1 en 211/1, en van 20 juli 1987, *Doc.Parl., Cons.Rég.W.*, 1986-87, nr. 189/1, geciteerd door ALEN A., *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgische publiek recht, Boek I, De instellingen*, 285.

¹¹⁶ Dit is nog iets anders dan de «impliciete» bevoegdheden, of «implied powers», cf. SUTENS L.P. en LEYSEN, R., «Staat, Gewesten en Gemeenschappen. De technieken van bevoegdheidsverdeling. De rol van het Arbitragehof», in *Staat, Gemeenschappen en Gewesten*, Brugge, Die Keure, 1989, 57-59; zie ook BOES, M., «De bevoegdheden van de Gewesten en de Gemeenschappen van de grondwetswijziging van 15 juli 1988 en na de wet van 8 augustus 1988 tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen», in *Staat, Gemeenschappen en Gewesten*, Brugge, Die Keure, 1989, 8-9.

¹¹⁷ Naar analogie met de rechtspraak van het Arbitragehof m.b.t. de onteigeningsbevoegdheid voor gewesten en gemeenschappen die a fortiori kan gelden voor het opleggen van erfdienstbaarheden tot algemeen nut; cf. hierover ALEN A., *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch publiek recht, Boek I, De instellingen*, 284-287.

¹⁰⁸ MARTENS B., *l.c.*, 98.

¹⁰⁹ DERINE R., VANNESTE R. en VANDENBERGHE H., *Beginselen van het privaatrecht, V, Zakenrecht, Deel I, B*, Antwerpen, Standaard, 1974, nr. 287; MAST A. en DUJARDIN J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, nr. 253.

¹¹⁰ ALEN A., *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgische publiek recht, Boek I, De instellingen*, 469; MARTENS B., *l.c.*, 98; VANDE LANOTTE J. m.m.v. GOEDERTIER G., *o.c.*, nr. 455; R.v.St., nr. 21.269, 16 juni 1981, *R.W.*, 1981-82, 1830-1832; Rb. Brussel, 6 mei 1980, *R.W.*, 47-49.

¹¹¹ DERINE R., VANNESTE F. en VANDENBERGHE H., *o.c.*, nr. 290, MAST A. en DUJARDIN J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, nr. 254; contra: DERINE R., e.a., *o.c.*, nr. 291.

voorbeeld is van een wetgeving die beperkingen oplegt op het gebruik van eigendom.¹¹⁸

29. *M.b.t. artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het E.V.R.M.* De vraag werd gesteld of het bouwverbod zoals ingevoerd door het Duinendecreet, geen schending inhoudt van art. 1, Eerste Protocol E.V.R.M., dat voorziet in een bescherming van het eigendomsrecht.¹¹⁹ Het lijkt dan ook nuttig de precieze draagwijdte van dat artikel te onderzoeken m.b.t. de huidige problematiek.

Art. 1, Eerste Protocol E.V.R.M. luidt als volgt:

«Alle natuurlijke of rechtspersonen hebben recht op het ongestoord genot van hun eigendom. Niemand zal van zijn eigendom worden beroofd behalve in het algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht.

«De voorgaande bepalingen zullen echter op geen enkele wijze het recht aantasten, dat een Staat heeft om die wetten toe te passen, welke hij noodzakelijk oordeelt om toezicht uit te oefenen op het gebruik van eigendom in overeenstemming met het algemeen belang of om de betaling van belastingen of andere heffingen en boeten te verzekeren.»

De structuur van dit artikel is zeer belangrijk. Het artikel bevat eigenlijk drie onderscheiden regels: ten eerste het *principe* van een recht op ongestoord genot van eigendom (eerste zin van het eerste lid), ten tweede de voorwaarden waaraan de ontneming van eigendom is onderworpen (ont-eigening) (tweede zin van het eerste lid) en ten derde de erkenning dat de staten het recht hebben om onder bepaalde voorwaarden het *gebruik* van eigendom te *beperken* (tweede lid).¹²⁰

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens («het Hof») besliste naar aanleiding van de Sporrong en Lönnroth-zaak¹²¹ dat dit drie afzonderlijke regels zijn. In de zaak James e.a.¹²² daarentegen, werd beslist dat de drie regels één geheel vormen, en dat de tweede en de derde regel bijzondere bepalingen zijn, die dienen te worden beoordeeld in het licht van het algemeen principe, voorkomend in de eerste zin.¹²³ Dit zou dan betekenen dat de tweede en derde regel, als *leges speciales*, restrictief moeten worden geïnterpreteerd.¹²⁴

Wat er ook van zij, in de praktijk onderzoekt het Hof eerst de toepasbaarheid van de tweede en derde regel, alvorens zich uit te spreken over de al dan niet schending van de algemene regel. Alle zaken die het wezen zelf van het eigendoms-

recht raken, en die niet kunnen worden gekwalificeerd als een rechtmatige onteigening, of als een rechtmatige beperking van het gebruik van eigendom, zullen dan onder de censuur van de eerste regel vallen.¹²⁵

M.b.t. het Duinendecreet dient dus eerst te worden onderzocht of het bouwverbod een onteigening uitmaakt in de zin van de tweede zin van het eerste lid van art. 1. Zo ja, of het al dan niet een rechtmatige onteigening was, zo nee, of het al dan niet om een rechtmatige beperking van het gebruik van eigendom in de zin van het tweede lid van art. 1 gaat.

30. Zoals reeds gezegd is het bouwverbod een erfdiensbaarderheid non aedificandi en valt dit in het interne Belgische recht niet onder de bescherming van art. 16 Gec. Gw., dat betrekking heeft op onteigeningen.¹²⁶

In de rechtspraak van het Hof wordt daarentegen aangevoerd dat niet alleen «formele onteigeningen», waar er dus een formele overdracht van het eigendomsrecht plaatsvindt, onder het toepassingsgebied van de tweede regel vallen, maar ook «*de facto* onteigeningen», waarbij het recht op eigendom op zodanige wijze wordt uitgehold, dat de eigenaars hun grond op geen enkele wijze nog kunnen gebruiken.¹²⁷

De vraag of een «bouwverbod» een *de facto* onteigening, dan wel een beperking van het gebruik van eigendom is, werd door het Hof reeds beoordeeld, naar aanleiding van de hierboven aangehaalde Sporrong en Lönnroth-zaak. In deze zaak diende het Hof te oordelen over twee maatregelen die de Zweedse overheid genomen had om een viaduct te bouwen en om een parkeerplein aan te leggen in het centrum van Stockholm. Allereerst werd de stad Stockholm bij K.B. *gemachtigd tot onteigening* van talrijke percelen. Uiteindelijk is nooit tot effectieve onteigening overgegaan, doch deze machtiging tot onteigening had in één geval tot 23 jaar geduurd. Daarnaast werd door de provincie bij wijze van voorzorgsmaatregel, een *bouwverbod* opgelegd.

Over de machtiging tot onteigening oordeelde het Hof dat het noch om een onteigening ging – er werd immers nooit daadwerkelijk overgegaan tot onteigening –, noch om een beperking van het gebruik van eigendom, waarna het Hof onderzocht of het verenigbaar was met de eerste zin van het eerste lid. Het Hof oordeelde dat dit niet het geval was, maar de redenen hiervan zijn in het kader van deze bijdrage niet verder van belang.¹²⁸

M.b.t. het *bouwverbod* oordeelde het Hof dat dit een «re-glementering van het gebruik van eigendom» uitmaakt die dient te worden beoordeeld in het licht van de bepaling vervat in het tweede lid. Het Hof heeft de conformiteit van het bouwverbod met het tweede lid van artikel 1 echter niet onderzocht, gelet op zijn beslissing i.v.m. de machtiging tot onteigening.¹²⁹

Het opleggen van een bouwverbod is dus conform de rechtspraak van het Hof geen *de facto* onteigening, maar wel een beperking van het gebruik van eigendom.

¹¹⁸ Zie infra nr. 30.

¹¹⁹ FLAMEY P. en EMPEREUR E., *l.c.*, 382.

¹²⁰ VAN DIJK P. en VAN HOOF G.J.H., *De Europese conventie in theorie en praktijk*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1990, 503.

¹²¹ Sporrong en Lönnroth-zaak, 23 september 1982, Serie A, nr. 52.

¹²² James e.a., 21 februari 1986, Serie A, nr. 98.

¹²³ FROWEIN J.A., «The Protection of Property», in MACDONALD, R.St.J., MATSCHER F. en PETZOLD H., *The European system for the protection of human rights*, Dordrecht, Martinus Nijhof, 1983, 517; RAYMOND J., «L'Article 1 de Protocole additionnel et les rapports entre particuliers», in MATSCHER F. en PETZOLD H., *Protecting human Rights: the European dimension*, Köln, Carl Heymans Verlag K.G., 1988, 533; VELU J. en ERGEC R., *La convention européenne des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1990, 676.

¹²⁴ RAYMOND J., *l.c.*, 532.

¹²⁵ VELU J. en ERGEC R., *o.c.*, 676.

¹²⁶ Cf. supra nr. 26.

¹²⁷ FROWEIN J.A., *l.c.*, 519; VAN DIJK P., en VAN HOOF G.J.H., *o.c.*, 508; VELU J. en ERGEC J., *o.c.*, 678.

¹²⁸ Zie hierover LEMMENS P., «Onteigening en stedenbouwkundige voorschriften», *R.W.*, 1982-83, 2025-2032; CLAES, «Het Straatsburgse arrest 'Sporrong en Lönnroth': onteigening, bouwverbod en de rechten van de mens», *T.aann.*, 1982, 317-336.

¹²⁹ LEMMENS P., *l.c.*, 2027-2028.

Opgemerkt kan worden dat, indien de reglementering die een «bouwverbod» oplegt wel zou worden beschouwd als een *de facto* onteigening, ook de hele wetgeving op de ruimtelijke ordening zou vallen onder het toepassingsgebied van de tweede zin van art. 1. Krachtens deze wetgeving rust immers op elk goed principieel een erfdiensbaarheid non aedificandi, die weliswaar individueel kan worden opgeheven door een bouwvergunning,¹³⁰ maar alleen in de daartoe specifiek aangeduide gebieden.¹³¹ De wetgeving op de ruimtelijke ordening wordt in de rechtsleer beschouwd als een van de typische voorbeelden van een reglementering houdende beperkingen op het gebruik van eigendom.¹³²

31. Volgens de rechtspraak van het Hof voor de Rechten van de Mens, moet aan twee voorwaarden voldaan zijn opdat de eigendomsbeperking verenigbaar zij met art. 1, tweede alinea: ten eerste moet de beperking ingegeven zijn door het «algemeen belang», en ten tweede moet de beperking «noodzakelijk» zijn om dit doel van algemeen belang te bereiken.

Wat het vereiste van het «algemeen belang» betreft m.b.t. het Duinendecreet, kan niet ernstig ontkend worden dat hieraan voldaan is. Het bouwverbod opgelegd door het Duinendecreet is genomen met het oog op het natuurbehoud, een doelstelling van algemeen belang bij uitstek.¹³³

Wat de beoordeling van de «noodzakelijkheid» betreft, hanteert het Hof het «proportionaliteitscriterium».¹³⁴ Ook aan dat vereiste is m.i. zeker voldaan: ten einde de duinen-

bescherming te verzekeren is precies een absoluut bouwverbod een *conditio sine qua non*.

IV. BESLUIT

32. De kern van de hele problematiek m.b.t. het Duinendecreet, valt terug te brengen tot de vaststelling dat de Vlaamse Raad een duidelijke beleidskeuze heeft gemaakt waarbij prioriteit werd gegeven aan een onmiddellijke en absolute duinenbescherming. Een ondubbelzinnige keuze voor natuurbehoud in Vlaanderen is niet evident, en de reacties vanuit de vastgoedsector, die hun particuliere, vooral financiële belangen, aangetast zagen, lieten dan ook niet op zich wachten.

De polemiek rond het duinendecreet leidde nogal vlug tot een polarisatie van standpunten, met aan de ene kant de grondeigenaars en projectontwikkelaars en aan de andere kant de milieubewegingen.

Het kan betreurd worden dat een lovenswaardig en voor Vlaanderen uitzonderlijk initiatief, nl. een poging om de laatste resten van het natuurbezit niet te laten versnipperen, uiteindelijk dreigt te verzanden in een discussie waar geldgewin de voornaamste drijfveer is.

In deze bijdrage werden de juridische argumenten die aangevoerd werden tegen de duinenbescherming weerlegd, en werd aangetoond dat de uiteindelijke discussie een louterre beleidskwestie betreft, waarvan de beoordeling dient te geschieden door de politiek, en niet door de rechter.

Pieter-Jan DEFOORT
Vakgebied Grondwettelijk Recht U.G.

¹³⁰ Zie supra nr. 15.

¹³¹ Zo kan bv. nooit een bouwvergunning worden afgeleverd voor een perceel gelegen in een groengebied of in een bosgebied (artt. 12 en 13 K.B. 28 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en gewestplannen).

¹³² FROWEIN J.A., *l.c.*, 525; VANDE LANOTTE J., m.m.v. GOEDERTIER G., *o.c.*, nr. 455.

¹³³ Dit voorbeeld wordt ook gegeven door VELU J. en ERGEC R., *o.c.*, nr. 840.

¹³⁴ FROWEIN J.A., *l.c.*, 526; VAN DIJK P., en VAN HOOF G.J.H., *o.c.*, 514; VELU J. en ERGEC R., *o.c.*, nrs. 838 en 841; zie ook over het proportionaliteitscriterium LEMMENS P., *l.c.*, 2029, nr. 8.

RECHTSpraak

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 25 MAART 1993

Voorzitter-rapporteur: de h. Rappe

Openbaar ministerie: de h. Piret

Advocaten: mrs. Gérard en Nelissen Grade

1. Handelshuur – Huurhernieuwing – Aanvraag bij brief – Ondertekening – 2. Lastgeving – Rechtshandeling – Opstellen van brief

1. *Voor de geldigheid van een aanvraag tot hernieuwing van een handelshuur die met een brief wordt gedaan, is vereist dat die brief door de huurder is ondertekend, waardoor deze de inhoud ervan tot de zijne maakt. Het is zonder belang dat wordt aangetoond dat de huurder de afzender van de brief is.*

2. *Lastgeving onderstelt hoofdzakelijk dat in naam van de lastgever een rechtshandeling wordt verricht. Niet naar recht verantwoord is het vonnis dat beslist dat diegene die alleen maar met het verrichten van een materiële daad was belast, namelijk het opmaken van een brief, een lasthebber is.*

D., P. en M. t/ G. en R.

Gelet op de bestreden vonnissen, op 25 juni 1990 en 16 september 1991 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Namen;

...

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat de bestreden vonnissen vaststellen, enerzijds, dat «de brief tot huurhernieuwing zoals (eiseres D.) hem heeft ontvangen, volledig met de hand is geschreven en eindigt met de met de hand, in hetzelfde geschrift geschreven vermelding van de namen en voornamen (van de huurders W.T. en M.D.); dat die vermelding van de brief niet overeenstemt met de gewone handtekening van (de echtgenoten T.-G.); dat zij «niet zelf de schrijvers zijn» van de brief en dat iemand anders «de brief met het verzoek tot huurhernieuwing op vraag van de huurders heeft opgemaakt»;

Overwegende dat de bestreden vonnissen vaststellen, anderzijds, dat uit de poststukken blijkt dat de brief tot huurhernieuwing kwam van de woonplaats van de huurders en dat het bestreden vonnis van 16 september 1991 daaruit besluit dat «de verhuurster op een enkel ogenblik en geenszins eraan kon twijfelen dat het verzoek om hernieuwing van de handelshuur wel degelijk van de echtgenoten T.-G. uitging» en dat dit verzoek rechtsgeldig is ingediend;

Overwegende dat artikel 14, eerste lid, Handelshuurovereenkomstenwet bepaalt dat «de huurder die het recht op hernieuwing verlangt uit te oefenen, zulks op straffe van verval bij exploit van gerechtsdeurwaarder of bij aangetekende brief ter kennis van de verhuurder moet brengen, ten vroegste achttien maanden, ten laatste vijftien maanden vóór het eindigen van de lopende huur. De kennisgeving op straffe van nietigheid de voorwaarden moet opgeven waaronder de huurder zelf bereid is om de nieuwe huur aan te gaan (...);

Dat wil het verzoek tot huurhernieuwing bij brief geldig zijn, het door de huurder dient te zijn ondertekend, waardoor deze de inhoud ervan tot de zijne maakt; dat het zonder belang is dat wordt aangetoond dat de huurder de afzender van de brief is;

Dat het onderdeel gegrond is;

Wat het derde onderdeel betreft:

...

Overwegende dat een lastgeving hoofdzakelijk onderstelt dat in naam van de lastgever een rechtshandeling wordt verricht;

Dat het vonnis zijn beslissing dat diegene die, volgens zijn vaststellingen, enkel met het stellen van een daad was belast, namelijk het opmaken van een brief, een lasthebber is, derhalve niet naar recht verantwoordt;

Dat het onderdeel gegrond is;

...

NOOT – Betreffende punt 1, zie in dezelfde zin Pauwels, A., *Handelshuur*, in *A.P.R.*, Brussel, Larcier, 1971, 127, nrs. 275-276 en de aldaar geciteerde rechtspraak.

De vernietigde vonnissen van Rb. Namen, 25 juni 1990 en 16 september 1991 werden gepubliceerd in *Rev.Rég.Dr.*, 1992, 60 en 62.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 19 SEPTEMBER 1994

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. De Bruyn en Draps

Ondernemingsraad en veiligheidscomité – Personeelsafgevaardigde – Dringende reden – Ontslag – Voortdurende tekortkoming – Kennis hebben – Tijdstip – Kennisgeving – Termijn – Aanvang

Wanneer het feit dat een dringende reden zou rechtvaardigen een voortdurende tekortkoming is, komt het oordeel nopens het ogenblik waarop die lopende tekortkoming elke professionele samenwerking onmiddellijk en definitief onmogelijk maakt, aan de werkgever toe. De bij de wet Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden bepaalde termijn van drie werkdagen inzake de kennisgeving van de reden en de aanhangigmaking van de zaak loopt vanaf dat ogenblik.

N.V. C. t/ S. en C.S.C.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 oktober 1993 door het Arbeidshof te Bergen gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 4, inzonderheid §§ 1 en 4, van de wet van 19 maart 1991 houdende bijzondere ontslagregeling voor de personeelsafgevaardigden in de onder-

nemingsraden en in de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen alsmede voor de kandidaat-personeelsafgevaardigden,

doordat, nu vaststaat dat «de gedraging van S. (de eerste verweerder) moet worden beschouwd als een voortdurende tekortkoming die duurt sinds 17 maart 's morgens», het arrest wijst op wat er verder tussen 17 en 29 maart 1993 is gebeurd en vervolgens beslist dat «toen de N.V. C. (thans eiseres) S. (de eerste verweerder) en de tweede verweerder op de hoogte bracht van haar voornemen om hem te ontslaan, te weten op 5 april 1993, de termijn van drie werkdagen volgend op de dag gedurende welke de werkgever kennis heeft gekregen van het feit dat het ontslag zou rechtvaardigen, verstreken was (artikel 4, § 1, van de wet van 19 maart 1991)» en doordat het aldus oordeelt op de volgende gronden: «De werkgever heeft op 29 maart een definitieve beslissing genomen. Het is genoeg geweest, de arbeidsbetrekkingen kunnen onmogelijk blijven voortduren zoals S. het wil...; de vennootschap beseft dat haar werknemer zijn houding helemaal niet zou veranderen. D. zendt hem dan een aanmaningsbrief waaruit kan worden afgeleid dat, in geval van weigering, verdere arbeidsbetrekkingen onmogelijk zijn. 'Wij nemen bijgevolg en van nu af niet meer aan dat u de nachtarbeid verricht, zoals u tot nu toe gedaan hebt en wij eisen dat u voortaan met de dagploeg werkt in het gebouw E. De vennootschap heeft haar verantwoordelijkheid op zich genomen en u moet zulks ook doen'. Er dient op gewezen te worden dat D. in die brief van 29 maart niet betwist dat hij duidelijk gezegd heeft dat hij, ingeval de werknemer weigert te gehoorzamen, met de procedure zou beginnen. Die brief van 29 maart, de dag waarop de werknemer kennis heeft gekregen van het feit dat het ontslag zou rechtvaardigen, was een ultimatum waardoor de bij artikel 4, § 1, van de wet van 19 maart 1991 gestelde termijn van drie dagen is begonnen te lopen, wat betekende dat de brief waarin sprake was van het ontslag van S. hem uiterlijk op 1 april en niet op 5 april toegezonden werd»,

...

Overwegende dat, luidens artikel 4, § 1, van de wet van 19 maart 1991 houdende bijzondere ontslagregeling voor de personeelsafgevaardigden in de ondernemingsraden en in de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen alsmede voor de kandidaat personeelsafgevaardigden, de werkgever die het voornemen heeft een personeelsafgevaardigde of een kandidaat-personeelsafgevaardigde om een dringende reden te ontslaan, hem en de organisatie die hem heeft voorgedragen hierover moet inlichten bij een ter post aangetekende brief, die verstuurd wordt binnen drie werkdagen volgend op de dag gedurende welke hij kennis heeft gekregen van het feit dat het ontslag zou rechtvaardigen; hij eveneens, binnen dezelfde termijn, zijn zaak bij verzoekschrift aanhangig moet maken bij de voorzitter van de arbeidsrechtbank;

Overwegende dat, wanneer het feit dat het ontslag zou rechtvaardigen, een voortdurende tekortkoming is, het oordeel over het ogenblik waarop die lopende tekortkoming elke professionele samenwerking onmiddellijk en definitief onmogelijk maakt, aan de werkgever toekomt;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat «(verweerder) sinds juni 1991 plaatsvervangend afgevaardigde is in het comité voor veiligheid en gezondheid»; dat het oordeelt dat

«de gedraging van (verweerder) moet worden beschouwd als een voortdurende tekortkoming, die duurt sinds 17 maart 's morgens» en dat de brief van 29 maart 1993 van eiseres aan verweerder een «aanmaning is waaruit kan worden afgeleid dat, in geval van weigering, verdere arbeidsbetrekkingen onmogelijk zijn»;

Overwegende dat het arrest, doordat het om die redenen beslist dat «die brief van 29 maart een ultimatum was waardoor de bij artikel 4, § 1, van de wet van 19 maart 1991 gestelde termijn van drie dagen is begonnen te lopen», die bepaling schendt;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 3 NOVEMBER 1994

Voorzitter: de h. Sace

Rapporteur: de h. Parmentier

Openbaar ministerie: mevr. Liekendael

Advocaten: mrs. Gérard en De Bruyn

Huwelijk – Bijdrageplicht – Veroordeling – Duur – Echtscheiding – Beslagrechter – Bevoegdheid

De beschikking waarbij de vrederechter een echtgenoot veroordeelt om bij te dragen in de lasten van het huwelijk, heeft geen uitwerking meer vanaf de overschrijving van het dictum van de eindbeslissing waarbij de echtscheiding wordt toegestaan.

De beslagrechter is bevoegd om vast te stellen dat de titel waarvan de uitvoering wordt geëist, wegens die overschrijving vervallen is.

Van B. t/ Van H.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 december 1993 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

...

Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest volgt, enerzijds, dat eiser bij vonnis van 22 december 1978 van de vrederechter te Ukkel, bevestigd door een vonnis van 3 februari 1982 van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel, is veroordeeld tot betaling van 20.000 frank per maand aan verweerder als bijdrage in de lasten van het huwelijk en dat eiser zich verzet tegen de uitvoering van die beslissingen, anderzijds, dat de echtscheiding tussen partijen is toegestaan bij vonnis van 25 mei 1983, waarvan het dictum op 9 september 1983 is overgeschreven;

Overwegende dat naar luid van artikel 1395, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, alle vorderingen betreffende bewarende beslagen en middelen tot tenuitvoerlegging voor de beslagrechter worden gebracht;

Overwegende dat ingevolge artikel 221 van het Burgerlijk Wetboek iedere echtgenoot in de lasten van het huwelijk moet bijdragen naar zijn vermogen; dat die verplichting alleen zin heeft wegens het bestaan van het huwelijk;

Overwegende dat bijgevolg de beschikking waarbij de vrederechter een echtgenoot veroordeelt om bij te dragen in de lasten van het huwelijk, geen uitwerking meer heeft vanaf de overschrijving van het dictum van de eindbeslissing waarbij

de echtscheiding wordt toegestaan; dat de beslagrechter bevoegd is om vast te stellen dat de titel waarvan de uitvoering wordt geëist wegens die overschrijving vervallen is;

Overwegende dat het arrest, dat oordeelt dat verweerster de uitvoering kan eisen van voormelde beschikking tot be- loop van de sedert september 1983 verschuldigde renteter- mijnen, zonder dat de beslagrechter de gevolgen daarvan mag beperken, zijn beslissing niet naar recht verantwoordt;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 5 DECEMBER 1994

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaat: mr. Simont

Werkloosheid – Recht op uitkeringen – Voorwaarden – Deeltijdse arbeidsregeling – Arbeid thuis uitvoeren

Art. 148 Werkloosheidsbesluit 1963, dat de voorwaarden be- paalt waaraan moet worden voldaan opdat werkloosheidsuit- keringen kunnen worden verleend aan de werkloze huisarbei- der, is niet van toepassing op de werkloze die vóór zijn aanvraag tot uitkering geen huisarbeid verrichtte, een deeltijdse arbeids- regeling heeft aanvaard om aan de werkloosheid te ontsnappen en in het kader van die deeltijdse arbeidsregeling zijn arbeid thuis verricht.

R.V.A. t/S.

Gelet op het bestreden arrest, op 4 juni 1992 door het Ar- beidshof te Brussel gewezen;

...

Over de drie middelen samen:

Overwegende dat de appelrechters vaststellen dat: 1. ver- weerster een werknemster is die, zoals bedoeld in artikel 171octies van het Werkloosheidsbesluit van 20 december 1963, op 7 oktober 1985 als volledig werkloze een deeltijdse arbeidsregeling heeft aanvaard om aan de werkloosheid te ontsnappen; 2. verweerster op dezelfde datum als volledig werkloze een uitkering aanvraag voor de inactiviteit in de deeltijdse betrekking die ze dan aanvatte; 3. verweerster al- thans in de periode van februari tot 23 juni 1987 de arbeid thuis uitvoerde;

Overwegende dat de appelrechters oordelen dat voor de toepassing van het voornoemd artikel 171octies de deeltijdse arbeid huisarbeid mag zijn;

Overwegende dat de middelen deze beslissing op zichzelf niet bekritisieren maar aanvoeren dat voor de toepassing van artikel 171octies ook aan de voorwaarden van artikel 148 van het Werkloosheidsbesluit van 20 december 1963 moet wor- den voldaan;

Overwegende dat dit artikel 148 de voorwaarden bepaalt waaraan moet worden voldaan opdat werkloosheidsuitke- ringen kunnen worden verleend aan de werkloze huisarbei- der die op grond van de in de referteperiode verrichte huis- arbeid uitkeringen aanvraagt; dat dit artikel niet van toepas- sing is op de werkloze die voor zijn aanvraag tot uitkering

geen huisarbeid verrichtte, een deeltijdse arbeidsregeling heeft aanvaard om aan de werkloosheid te ontsnappen en in het kader van die deeltijdse arbeidsregeling zijn arbeid thuis verricht;

Dat de middelen derhalve niet tot cassatie kunnen leiden, mitsdien niet ontvankelijk zijn;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 15 DECEMBER 1994

Voorzitter: de h. Sace

Rapporteur: mevr. Charlier

Openbaar ministerie: de h. Piret

Advocaat: mr. Gérard

Vennootschap – Nationaliteit – Cautio judicatum solvi – Verdrag

Bij de beoordeling van de banden tussen een vennootschap en een staat dient de rechter toepassing te maken van de in die staat geldende regels.

Wanneer in een tussen België en een vreemde staat gesloten verdrag bepaald is dat de in die staat opgerichte en gemachtigde vennootschappen vrijgesteld worden van de cautio judicatum solvi, kan de rechter aan een zodanige vennootschap niet het recht weigeren om zich op die bepaling te beroepen, ook al gaat het om een «niet-verblijfhoudende» vennootschap.

Vennootschap naar Liberiaans recht I. Ltd. t/ L. en B.

Gelet op het bestreden arrest, op 26 oktober 1993 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 13 van het Ver- drag van vriendschap, koophandel en scheepvaart, op 1 mei 1885 tussen België en de Republiek Liberia gesloten en goedgekeurd bij de wet van 3 mei 1886, 196, 197 van de ge- coördineerde wetten op de handelsvennootschappen, zijnde titel IX van het Wetboek van Koophandel, en 851 van het Ge- rechtelijk Wetboek,

doordat het arrest, met bevestiging van het beroepen von- nis, eiseres beveelt een cautio judicatum solvi van 500.000 frank judicatum solvi te stellen voor elke verweerder en al- dus beslist, na erop te hebben gewezen dat de regel van ar- tikel 13 van het Verdrag van vriendschap, koophandel en scheepvaart, dat op 1 mei 1885 tussen België en de Repu- bliek Liberia werd gesloten, «steeds geldt voor de Belgische rechtscolleges, zonder dat ermee rekening kan worden ge- houden dat de hoge contracterende partijen en in feite in- zonderheid de Belgische Staat niet hadden kunnen voorzien dat in het Liberiaanse rechtskader een vennootschap als die van (eiseres) zou voorkomen, namelijk een 'geïncorporeer- de' en 'niet-verblijfhoudende' vennootschap, soms 'off- shore' genoemd, op grond «dat, alvorens verder uitspraak te kunnen doen, vooraf moet worden nagegaan of de vennoot- schap (eiseres) zich kan beroepen op de Liberiaanse natio- naliteit; dat de Belgische rechtbanken verplicht zijn zulks te onderzoeken volgens hun beoordelingscriteria van interna- tionale openbare orde; dat uit de overgelegde stukken volgt dat aan (eiseres), wegens haar niet betwist statuut van 'niet-

verblijfhoudende' vennootschap, en om fiscale redenen waarvan zij zelf zegt dat ze logisch zijn, elke handelsactiviteit in Liberia wordt ontzegd; dat zij maar één adres ('mailing address') blijkt te hebben dat als maatschappelijke zetel in de gedinginleidende dagvaarding wordt vermeld, namelijk het adres van haar oprichter Fully (80, Broad street te Monrovia) die onmiddellijk ontslag nam om blijkbaar te worden vervangen door een advocaat van Genève; dat op grond van die gegevens derhalve aan (eiseres) niet de Liberiaanse nationaliteit en, bijgevolg, evenmin het voordeel van het Belgisch-Liberiaans verdrag kan worden toegekend, en dat «nu (eiseres) geen aanspraak maakt op een andere nationaliteit die haar ontslaat van elke borgstelling, het verantwoord is (...) het beroepen vonnis te bevestigen waarbij een borgstelling wordt bevolen»,

...

Overwegende dat, enerzijds, bij de beoordeling van de banden tussen de eisende vennootschap en Liberia, toepassing dient te worden gemaakt van de in die staat geldende regels;

Overwegende dat het arrest oordeelt, zonder deswege te worden bekritiseerd, dat eiseres een «geïncorporeerde» en «niet-verblijfhoudende» vennootschap is, soms «offshore» genoemd, als die welke «in het Liberiaanse rechtskader tot stand» kwam;

Overwegende dat, anderzijds, artikel XIII van het Verdrag van vriendschap, koophandel en scheepvaart, op 1 mei 1885 tussen België en de Republiek Liberia gesloten en goedgekeurd bij de wet van 3 mei 1886, bepaalt dat de hoge contracterende partijen onderling verklaren aan alle maatschappijen en handels-, nijverheids- of financie-vennootschappen, ingesteld en gemachtigd volgens de bijzondere wetten van een van de beide landen, de bevoegdheid te erkennen om al hun rechten uit te oefenen en voor de rechtbanken te gaan, hetzij om er een rechtsvordering aan te leggen, hetzij als verweerder, in het geheel van de uitgestrektheid van de staten en bezittingen van de andere mogendheid, zonder andere voorwaarden dan zich te gedragen naar de wetten van die staten en bezittingen;

Overwegende dat het hof van beroep dat had aangenomen dat eiseres een door Liberia erkende vennootschap is, niet zonder schending van voormeld verdrag aan die vennootschap het recht heeft kunnen weigeren om zich erop te beroepen en haar verplichten om borg te stellen;

...

HOF VAN BEROEP TE GENT

13e KAMER – 7 SEPTEMBER 1994

Voorzitter: de h. Gallet

Advocaten: mrs. D'Hulst en Peeraer

Belasting over de toegevoegde waarde – Aftrek – Oprichting van een voor bedrijfsdoeleinden bestemd gebouw

Wanneer een gebouw is opgericht dat blijkens het bouwplan volledig voor bedrijfsdoeleinden bestemd was, maar achteraf blijkt dat de tweede verdieping, die volgens het bouwplan ingedeeld zou zijn in drie toonzalen, in feite ingericht werd als een

woning met verscheidene kamers met o.m. een keuken en een badkamer, is de BTW die betrekking heeft op die verdieping, ten onrechte in mindering gebracht.

N.V. G. t/ Belgische Staat

De feiten

De appellante had een gebouw laten oprichten dat blijkens het voorgelegde bouwplan volledig bestemd was voor bedrijfsdoeleinden. De bouwwerkzaamheden werden, volgens de aangifte aan de administratie van het kadaster, beëindigd in 1981.

De appellante heeft de volledige BTW in aftrek genomen.

De administratie stelde een onderzoek in en kwam tot het besluit dat de tweede verdieping niet werd gebruikt voor bedrijfsdoeleinden. Daar de BTW slechts afgetrokken mag worden voor zover de goederen, volgens de normale gang van zaken, bestemd zijn om een of meer handelingen te verrichten die opgesomd zijn onder art. 45, § 1, van het BTW-Wetboek, stelde zij dan ook dat de BTW welke betrekking had op deze bovenste verdieping, ten onrechte in mindering werd gebracht.

Daarom vorderde de administratie bij proces-verbaal dd. 27 november 1985 van de appellante betaling van de (volgens haar) ten onrechte in aftrek gebrachte BTW.

De appellante betwistte die stelling maar betaalde toch op 10 februari 1986, onder voorbehoud, een bedrag van 562.074 fr., zijnde 382.734 fr. BTW, verhoogd met een boete en met de interesten.

Bij dagvaarding van 20 augustus 1986 vorderde de appellante terugbetaling van het betaalde bedrag, met de moratoire interesten van 10 februari 1986 tot op de dag van de dagvaarding en de gerechtelijke interesten vanaf die dag.

De eerste rechter heeft die vordering afgewezen.

Beoordeling

Uit de door de administratie gedane vaststellingen, opgenomen in processen-verbaal, blijkt dat het gebouw bestaat uit een kelderverdieping, een verdieping gelijkvloers en twee verdiepingen. Dit stemt overeen met het bouwplan, voorgelegd door de appellante.

Het voorgelegde bouwplan voorziet dat de bovenste verdieping is ingedeeld in drie vertrekken, toonzalen genoemd.

Uit het proces-verbaal van 27 november 1985 blijkt dat:

- op 1 juli 1983 (in strijd met de vermeldingen op het bouwplan) de bovenste verdieping, was ingericht als een woning met een keuken en een badkamer,
- deze verdieping niet werd bewoond;
- niet aangetoond kon worden dat de woning verantwoord zou zijn voor de behoefte van de onderneming als zijnde noodzakelijk voor een bestendig toezicht of bewaking.

Op grond van deze vaststellingen werd de BTW gevorderd.

Dit proces-verbaal werd aangevuld met een aanvullend proces-verbaal nr. 1 van 30 juni 1988 waaruit blijkt:

- dat op 1 juli 1983 door een zaakvoerder werd verklaard dat deze verdieping bewoond zou worden door een van de zaakvoerders,
- dat op 12 juni 1984 werd beweerd dat de bestemming van deze verdieping nog niet vaststond, maar dat ze zou dienen als conciërgewoning of als tijdelijke verblijfplaats voor aan het bedrijf vreemde arbeiders,
- dat op 24 april 1985 deze verdieping nog steeds onbewoond en ongebruikt was.

Uit een aanvullend proces-verbaal nr. 2 van 20 juni 1988 blijkt dat deze verdieping op 20 december 1985 nog steeds niet gebruikt werd, en uit een aanvullend proces-verbaal nr. 3 van dezelfde datum blijkt dat de verdieping op 25 augustus 1986 effectief werd gebruikt voor bedrijfsdoeleinden.

Blijkens een origineel verslag was deze verdieping op 18 juni 1984 ingericht als een appartement, met een bergplaats, living, keuken, badkamer, twee slaapkamers en toilet.

De appellante beweert dat deze verdieping steeds bestemd was voor bedrijfsdoeleinden docht dat zij tijdelijk niet gebruikt kon worden wegens waterinsijpeling. Zij roept deze bestemming in om de aftrek te rechtvaardigen.

De appellante kan niet worden gevolgd waar zij haar standpunt wil bewijzen aan de hand van de bouwplannen en van de aangifte aan het kadaster. Het wordt immers niet betwist dat het bouwplan niet werd gevolgd, inzonderheid wat de indeling van de bovenste verdieping betreft. Op de bouwplannen zijn slechts drie ruimten voorzien, alle aangeduid als woonzaal, en het wordt niet betwist dat deze verdieping in feite werd ingedeeld in meerdere kamers met o.m. een keuken en een badkamer. De aangifte aan het kadaster is een eenzijdige verklaring van de appellante, waaruit zij geen rechten kan putten.

De processen-verbaal van de ambtenaren van de BTW geleden, wat de vaststellingen betreft, tot het bewijs van het tegendeel. Er moet dan ook – behoudens tegenbewijs – aannvaard worden dat de in een proces-verbaal opgenomen vaststellingen inzake de indeling van de ruimte (verdeling in meerdere kamers en de inrichting ervan) juist zijn en dat de verklaringen van zaakvoerders door de verbaliserende ambtenaar werden genoteerd zoals deze aan hem werden afgelegd.

Het wordt niet betwist dat een gebruik voor bewoning, hetzij als conciërgewoning, hetzij als logeerplaats voor aan het bedrijf vreemde werknemers, te dezen geen recht geeft op aftrek van BTW.

De beweringen van de appellante inzake haar bedoeling om deze verdieping te gebruiken voor bedrijfsdoeleinden, worden niet gestaafd door bewijskrachtige stukken; zoals hiervoren reeds gesteld is immers noch het bouwplan, noch de aangifte aan het kadaster bewijskrachtig.

Verder voert de appellante enkel aan dat de ruimte niet effectief werd gebruikt voor bewoning. Het ongebruikt laten van een deel van een gebouw, om welke reden ook, sluit echter geen onderwerping aan de BTW uit; de appellante moet immers bewijzen dat het goed bestemd was voor bedrijfsdoeleinden. Dit bewijs ontbreekt.

De eerste rechter heeft dan ook terecht de vordering afgevoerd als ongegrond.

HOF VAN BEROEP TE GENT

21e KAMER – 21 OKTOBER 1994

Voorzitter: de h. Verhaegen

Advocaten: mrs. Danneels en De Beleyr

Verzekering – Motorrijtuigen – Door strafrechter verworpen oorzakelijk verband tussen ongeval en strafbare alcoholintoxicatie – Betwisting voor de burgerlijke rechter

Aan de verzekeraar die als tussenkomende partij, ingevolge art. 14, § 2, eerste lid in fine, van de wet van 21 november 1989, in de juridische onmogelijkheid verkeerde om zich in het debat over de toepassing van de strafwet te mengen, mag de mogelijkheid niet ontzegd worden om de door de strafrechter aangewomen afwezigheid van oorzakelijk verband tussen het ongeval en de afzonderlijk bestrafte alcoholintoxicatie te weerleggen voor de burgerlijke rechter.

N.V. G. t/ V.

Met betrekking tot het, naar aanleiding van een veroordeling van de geïntimeerde door een strafrechter, betwiste verlenen van dekking ingevolge een tussen partijen gesloten rechtsbijstandverzekering werd bij het genoemde vonnis de vordering van de geïntimeerde grotendeels gegrond verklaard. Dientengevolge werd (appellante) veroordeeld tot betaling aan Philip V. van een voorschot van 23.653 frank, te vermeerderen met de moratoire rente vanaf 2 oktober 1988, werd V. uitgenodigd tot neerlegging van de definitief begrote staat van honorarium en kosten, werd de zaak naar een latere terechtzitting verwezen en de beslissing over de kosten van het geding aangehouden.

...
Nopens de draagwijdte van het strafrechtelijk gewijsde m.b.t. het vonnis van 26 november 1987

6. De appellante betwist de beslissing van de eerste rechter dat het gezag van gewijsde van het vonnis van 26 november 1987 van de Krijgsraad te Gent ook tegenover haar geldt in zoverre daar wegens enerzijds onopzettelijke doding en verkeersovertredingen, anderzijds wegens strafbare alcoholintoxicatie afzonderlijke straffen zijn uitgesproken én uitdrukkelijk is vermeld dat tussen het ene en het andere feit geen oorzakelijk verband voorhanden is.

Volgens de appellante kan de genoemde beslissing van dat vonnis van 26 november 1987 haar niet worden tegengeworpen omdat het in strijd is met het recht van verdediging zoals dat is verwoord in het van openbare orde zijnde artikel 6, lid 1, E.V.R.M. daar zij niet de kans heeft gekregen om voor de strafrechter het ontbreken van het oorzakelijk verband tussen de strafbare intoxicatie en het ongeval te betwisten.

7. Uit de overgelegde stukken blijkt dat voor de Krijgsraad te Gent bij de behandeling die tot het vonnis van 26 november 1987 heeft geleid, burgerlijke partijen zijn gesteld en de appellante vrijwillig is tussengekomen. Terwijl in dat vonnis op strafrechtelijk gebied een niet aangevochten eindbeslissing werd genomen, werd, wat de vordering van de burgerlijke partijen betreft, alvorens over de gegrondheid ervan te beslissen, een deskundigenonderzoek bevolen en de verdere afdoening onbepaald uitgesteld.

8. De genoemde stelling van de eerste rechter nopens zijn gebonden zijn door wat de strafrechter zeker en noodzakelijk heeft beslist, moet evenwel worden genuanceerd in het licht van het van openbare orde zijnde artikel 6, lid 1, van de op 4 november 1950 te Rome ondertekende Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Daar wordt inderdaad een ieder het recht gegeven op een eerlijke behandeling van zijn zaak, bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen, wat onder meer inhoudt dat de partijen in een civiel geding gelijke kansen moeten hebben om de door de andere partijen aangedragen bewijzen te weerleggen.

Uit het internrechtelijk algemeen rechtsbeginsel van het gezag «erga omnes» van het strafrechtelijk gewijsde volgt weliswaar onder meer dat de feiten waarvan de strafrechter, in het kader van zijn beslissing op de strafvordering, ten aanzien van de beklaagde het bestaan zeker en noodzakelijk heeft aangenomen, door derden in een later civiel geding niet meer kunnen worden betwist. Indien die toepassing van het bedoelde algemeen rechtsbeginsel evenwel in strijd komt met de toepassing van artikel 6, lid 1, E.V.R.M., heeft het voorschrift van het verdrag, dat rechtstreekse werking bezit, voorrang (cf. Cass., 15 februari 1991, *Arr. Cass.*, 1990-91, 641, met concl. adv.-gen. G. d'Hoore, *R.W.*, 1991-92, 15, *Pas.*, 1991, I, 572, *J.T.*, 1991, 741, met noot Dalcq, R., *R.C.J.B.*, 1992, 5, met noot Rigaux, F., en *J.L.M.B.*, 1991, 1159, met noot Piedboeuf, F. en Schamps, G.).

De rechten van de verzekeraar die vóór het strafgerecht tussenkomt, zijn beperkt. Ingevolge artikel 9, vierde lid, in fine, van de wet van 1 juli 1956 (thans artikel 14, § 2, eerste lid, in fine van de wet van 21 november 1989), kan het strafrecht geen uitspraak doen over de rechten die de verzekeraar tegen de verzekerde of de verzekeringnemer kan doen gelden. Hieruit volgt dat de verzekeraar voor het strafgerecht geen agressieve houding tegen de verzekerde mag aannemen. Zo mag hij niet vragen dat de strafrechter een straf zou uitspreken wegens onopzettelijke doding enerzijds en strafbare alcoholintoxicatie anderzijds.

Alhoewel de appellante, in het geding voor de strafrechter vrijwillig tussengekomen, in de juridische onmogelijkheid was zich in het debat over de toepassing van de strafwet te mengen, mag haar niet de mogelijkheid worden ontzegd om de door de strafrechter aangenomen afwezigheid van oorzakelijk verband tussen het ongeval en de afzonderlijk bestrafte alcoholintoxicatie thans voor de burgerlijke rechter te weerleggen. Bij de verdediging van haar burgerlijke rechten moet zij immers dezelfde kansen als de geïntimeerde hebben.

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

4e KAMER – 17 JANUARI 1995

Voorzitter: de h. Dirix

Raadsheren: de hh. Adriaensen en Stevens

Advocaten: mrs. Huyskens loco Schroeyens, Ponet en Lange

Zeerecht – Aanlevering van de goederen – Aansprakelijkheid – Zeevervoerder – Stuwadoor – Havengebruiken

De zeevervoerder is niet aansprakelijk voor de aanlevering van de goederen vanuit de perimeter van het schip tot onder de scheepstakel, ook al gebeurt die aanlevering op kosten en door de zorgen van de zeevervoerder. De stuwadoor die door de zeevervoerder met de aanlevering is belast, moet te dier zake worden beschouwd als een uitvoeringsagent.

N.V. H. t/ N.V. N.N. e.a.

Overwegende dat op 6 juli 1988 de Nederlandse vennootschap P. aan de expediteur B. B.V. de opdracht gaf om te zorgen voor het transport van 40 «settler-units» (gasvangers) vanuit Balk (Nl.) naar Los Angeles; dat de goederen werden

vervoerd naar Antwerpen en afgeleverd op kaai, bij concessie van de N.V. H. met het oog op de inscheping aan boord van de ms. «Star Grindanger» (cognossement B/L nr. 3 van 17 juli 1988); dat de belading plaatsvond op 17 juli 1988 en dat hierbij «4 units» werden beschadigd; dat deze beschadiging gebeurde tijdens het vervoer van de kade naar de perimeter van het schip; dat naar verluidt geen aanslagpunten waren gemarkeerd op de onverpakte goederen en de schade is ontstaan doordat vier «units» aan één zijde van de lippen van de vorklift waren geschoven, waardoor de lippen rechtstreeks in aanraking kwamen met de onderkant vervaardigd uit kunststofflatten; dat hierdoor van de 22 stuks slechts 18 kon worden geladen aan boord van de «Star Grindanger»;

Overwegende dat appellante (H.) aanvoert dat B. B.V. rechtstreeks bij de scheepsagent van de rederij van het ms. «Star Grindanger» een boeking heeft gedaan voor de 40 «units» (inclusief de vier beschadigde); dat de schade ontstaan is tijdens de aanlevering vanuit de perimeter van het schip tot onder scheepstakel; dat die aanvoer door H. werd uitgevoerd in opdracht van de zeevervoerder; dat zij hierbij is opgetreden als uitvoeringsagent van de zeevervoerder; (...)

Overwegende dat geïntimeerden in de eerste plaats betogen dat tussen B.V. B. en N.V. H. een rechtstreeks contractueel verband is ontstaan; (...)

Overwegende dat het bestaan van een contractueel verband tussen B. B.V. en de N.V. H. niet wordt bewezen; dat de brief van 6 juli 1988, waarin P. aan B. B.V. de transportopdracht geeft, het op geen enkele wijze mogelijk maakt het bestaan van een dergelijke contractuele verhouding af te leiden;

Overwegende dat de overeenkomst van zeevervoer ontstaat op het ogenblik dat de scheepsagent de boeking heeft aanvaard; dat geïntimeerde derhalve niet gevolgd kan worden in haar betoog dat met betrekking tot de vier beschadigde partijen er nog geen vervoerovereenkomst tot stand was gekomen; dat het cognossement oorspronkelijk 22 «units» vermeldde; dat evenmin van een «voorwaardelijke» overeenkomst kan worden gesproken; dat verder appellante terecht doet gelden dat de inontvangstneming van goederen op haar concessie slechts aannemelijk is voor goederen die bestemd zijn voor schepen van rederijen waarvoor zij als stuwadoor optreedt;

Overwegende dat de zeevervoerder niet aansprakelijk is voor de aanlevering van de goederen vanuit de perimeter van het schip tot onder de scheepstakel; dat krachtens de havengebruiken deze aanlevering vanuit de perimeter van het schip tot onder scheepstakel gebeurt op kosten en door de zorgen van de zeevervoerder; dat deze aanlevering echter voor risico blijft van de ladingbelanghebbende; dat de zeevervoerder slechts aansprakelijk is vanaf het ogenblik waarop de goederen onder scheepstakel worden aangeslagen; dat een dergelijk exoneratie geoorloofd is (art. 91, § VII, Zeewet); dat geïntimeerden geen verhaal kunnen uitoefenen tegen de zeevervoerder/scheepseigenaar; dat ten onrechte wordt betoogd dat de bedingen op de laadbrieff aan geïntimeerde niet tegengeworpen kunnen worden; dat de laadbrieff door de inlader of zijn agent wordt ingevuld; dat volstrekt ongeloofwaardig voorkomt dat zulks in casu niet het geval was of dat zulks gebeurde buiten het medeweten van de verscheper; dat in ieder geval de risicoregeling en exoneratie met betrekking tot de aanlevering in de perimeter van het

schip, zoals vermeld op de Antwerpse Laadbrieff, beschouwd moeten worden als usantiën en gebruiken in de zin van art. 1135 B.W. en art. 112 Zeewet;

Overwegende dat te dezen de N.V. H. werd belast met de aanlevering van de goederen vanuit de perimeter van het schip; dat voor deze handeling de N.V. H. beschouwd dient te worden als uitvoeringsagent van de zeevervoerder, dat de N.V. H. geacht moet worden desbetreffende contractuele verbintenissen van de zeevervoerder te hebben uitgevoerd zoals deze mee gestalte krijgen door de havengebruiken (art. 1135 B.W., art. 112 Zeewet); dat een exoneration van aansprakelijkheid voor de uitvoering van een verbintenis, niet impliceert dat er geen contractuele verbintenis bestaat; dat de N.V. H. als uitvoeringsagent van de zeevervoerder enkel kan worden aangesproken door geïntimeerde in de mate waarin de fout en de schade niet louter contractueel zijn (Cass., 7 december 1973, *Arr.Cass.*, 1974, 394); dat in de onderhavige zaak zowel de fout als de schade uitsluitend als louter «contractueel» kunnen worden bestempeld;

Overwegende dat, zelfs indien zou worden aangenomen dat de aanlevering van de goederen vanuit de perimeter niet als een contractuele verbintenis van de zeevervoerder kan worden beschouwd (quod non), deze aanlevering in ieder geval als een voorbereidende handeling moet worden beschouwd met betrekking tot de vervoerovereenkomst; dat H. ook vanuit dit oogpunt als uitvoeringsagent van de zeevervoerder moet worden beschouwd, nu zij prestaties heeft verricht die beschouwd moeten worden als een noodzakelijke materiële voorwaarde voor de uitvoering van de vervoerovereenkomst (cf. Cass., 3 december 1976, *R.W.*, 1977-78, 1303);

...

NOOT – Zie o.m. L. Delwaide en J. Blockx, «Kroniek van zeerecht», *T.B.H.*, 1989, (1004), 1012 e.v.; Hof Antwerpen, 29 juni 1977, *Rechtspr. Antw.*, 1977-78, 153; Hof Antwerpen, 30 april 1980, *Rechtspr. Antw.*, 1979-80, 370; Hof Antwerpen, 4 mei 1977, *Rechtspr. Antw.*, 1977-78, 26; Kh. Antwerpen, 1 oktober 1973, *Rechtspr. Antw.*, 1973, 369.

ARBEIDSHOF TE GENT

2e KAMER – 9 MEI 1994

Voorzitter: de h. Decraye

Raadsheren in sociale zaken: de hh. De Cuyper en Huylebroeck

Advocaat: mr. Peeters

Taalgebruik – Sociale zaken – Brussel-Hoofdstad – Onderneming – Arbeidsverhouding Nederlandstalig personeelslid – Franstalige stukken – Sanctie – Vervanging – Uitzondering – Vereisten

De sanctie die de in het Frans gestelde stukken betreffende de arbeidsverhouding tussen een in Brussel-Hoofdstad gevestigde onderneming en een Nederlandsprekend personeelslid tref, geldt slechts totdat van de stukken in kwestie een beëdigde vertaling is voorgelegd hetzij door de werkgever eigener beweging, hetzij na een beroep op de vrederechter. De aldus vertaalde stukken hebben rechtsgevolgen ex tunc zoals de originelen. Ze hoe-

ven daartoe niet voorzien te zijn van de handtekening van de partijen.

N.V. C. t/ De C.

Overeenkomstig art. 52 van het koninklijk besluit van 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken stellen de bedrijven in Brussel-Hoofdstad, zoals appellante, die ten tijde van de litigieuze documenten haar zetel had te Ukkel, de akten en bescheiden voor hun personeel in het Nederlands wanneer zij bestemd zijn voor het Nederlandstalige personeel.

Geïntimeerde woont in Gent, zodat hij als Nederlandssprekend beschouwd moet worden.

De geschreven arbeidsovereenkomst, de opzeggingsbrief, evenals de andere stukken van appellante betreffende geïntimeerde zijn in het Frans gesteld, en aldus in strijd met voormeld artikel 52.

De sanctie hierop is bepaald in artikel 59, dat de vervanging oplegt door bescheiden of handelingen die naar de vorm regelmatig zijn. Deze vervanging kan geschieden uit eigen beweging of op aanmaning van, onder meer, de rechter.

De eerste rechter, die terecht heeft vastgesteld dat voormelde stukken in strijd met de bepalingen van artikel 52 werden opgesteld, heeft appellante tot een dergelijke vervanging aangemaand.

Appellante heeft gemeend hieraan voldaan te hebben door een beëdigde vertaling van de stukken neer te leggen.

De eerste rechter betitelde dit als een eenvoudige vertaling en oordeelde dat deze niet als een geldige vervanging kan worden beschouwd. Hij verbindt hieraan de sanctie van nietigheid, althans van de niet-tegenwerpbaarheid ten aanzien van beide partijen.

Nochtans verklaart artikel 59 van de gecoördineerde wetten de niet regelmatig opgestelde bescheiden niet nietig.

De eerste rechter verwijst naar Renard R. «Talen in bestuurszaken in bedrijven en in de sociale betrekkingen» (A.P.R., 1983, nrs. 330-331), die evenwel spreekt van nietigheid *sui generis*, hetgeen inhoudt dat het te vervangen stuk helemaal geen rechtsgevolgen heeft tot het vervangen is.

Andere rechtsleer geeft de voorkeur aan de term niet-tegenwerpbaarheid (De Weerd I., *Taalgebruik in het bedrijfsleven*, Antwerpen, 1980, nr. 165, en voetnoot 87; De Weerd I., «25 jaar taalgebruik in het bedrijfsleven privaatrechtelijk bekeken», *T.P.R.*, 1989, 132; Blanpain R., *Het taalgebruik voor de arbeidsverhoudingen*, C.A.D., I-8-11; Petit J., «Nietigheid van ontslag en opzegging en rechtsgevolgen» in *Actuele problemen van het arbeidsrecht*, 1984, nr. 26; Arbrb. Gent, 10 mei 1971, *J.T.T.*, 176).

Hoe dan ook, de nietigheid of de niet-tegenwerpbaarheid is slechts voorlopig. De onregelmatige stukken zullen immers rechtsgevolgen hebben, en wel *extunc*, zodra er een geldige vertaling is.

De rechtbank moet weigeren kennis te nemen van stukken in een verkeerde taal gesteld. Zij dient de verdere behandeling van de zaak te schorsen en de aanmaning tot vertaling te doen.

Toen de eerste rechter vaststelde dat de door appellante neergelegde vertaling niet voldeed als vervanging, diende hij zich te richten tot de vrederechter, met toepassing van artikel 59, tweede lid. Hoewel deze bepaling gewag maakt van «kan», heeft de rechter geen keuze. Als overheidsorgaan

moet hij optreden, wegens het karakter van openbare orde dat aan de taalwetten kleeft (De Weerd I., *Taalgebruik in het bedrijfsleven*, nr. 168).

Het uitputten van deze procedure zou uiteindelijk een beëdigde vertaling op kosten van appellante hebben opgeleverd; dit is noch min noch meer dan wat aan de eerste rechter na diens aanmaning werd voorgelegd.

Uit het geheel van voornoemd artikel 59 volgt dat de vertaling als een vervanging moet worden beschouwd (Renard R., *o.c.*, nr. 330; De Weerd I., *o.c.*, nr. 163).

De stelling dat het vertaalde stuk als origineel dezelfde handtekening moet hebben als het te vervangen bescheid, zoals door de eerste rechter wordt gezegd, kan niet bijgevalen worden.

Dit zou immers tot gevolg hebben dat in bepaalde omstandigheden de door de wetgever gewilde sanctie van voorlopige nietigheid of voorlopige niet-tegenwerpbaarheid een definitieve nietigheid zou worden. Dit kan zich voordoen wanneer een partij overleden is of bij wederkerige contracten waarover een geschil hangende is en waarbij de werknemer niet meer bereid zal worden gevonden om nog te ondertekenen. Dit zou overigens artikel 59, tweede lid, zinloos maken, terwijl deze bepaling precies is ingesteld om de vervanging mogelijk te maken.

Overeenkomstig artikel 59, derde lid, zijn de door appellante voor de eerste rechter neergelegde vertalingen wel degelijk als geldige vervangingen te beschouwen die uitwerking hebben vanaf de data van de te vervangen stukken.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

5 MEI 1993

Voorzitter: de h. Lescrauwaet

Advocaten: mrs. Deduysche en Lust

Overeenkomst – Totstandkoming – Aanbod – Verzending van vergoedingskwitantie door verzekeraar aan benadeelde

Als een verzekeraar aan een benadeelde een vergoedingskwitantie verzendt, met het verzoek dat stuk gedateerd en voor akkoord ondertekend terug te zenden, doet de verzekeraar een vergoedingsaanbod dat, na aanvaarding door de benadeelde, een voor beide partijen verbindende overeenkomst doet ontstaan.

N.M.B.S. t/ N.V. E.

De vordering van eiseres strekt ertoe betaling te krijgen van 353.690 fr. schadevergoeding met moratoire interesten vanaf 21 mei 1989, gerechtelijke interesten en gedingskosten wegens een aanrijding door een personenwagen, bestuurd door Tony D. waarvan verweerster de verzekeraarster BA is en een reizigerstrein aan de automatische overweg 33 te Pit-ten op 21 mei 1989.

Op 28 september 1989 ontvangt eiseres van verweerster een vergoedingskwitantie voor een bedrag van 353.690 fr. samen met een klachtafstand. Op 9 oktober 1989 stuurde eiseres de kwijting en klachtafstand ondertekend terug.

Verweerster betaalde niet, doch stuurde eiseres op 26 oktober 1989 een nieuwe kwitantie voor een bedrag van 185.310 fr. gebaseerd op een eenzijdig verslag van ir. De

Reus. Eiseres weigerde die kwitantie te ondertekenen en gaat op 19 december 1990 over tot dagvaarding tot betaling van 353.690 fr.

...

Beoordeling

De vergoedingskwitantie, door verweerster zelf opgesteld, vermeldt: «Gelieve hierbijgevolgd formulier van schaderegeling, evenals de eventueel bijgevoegde klachtafstand te vinden, met verzoek dit stuk gedateerd en voor akkoord ondertekend terug te zenden, na de door u gewenste wijze van betaling in het daartoe bestemde vak aangeduid te hebben. Bij ontvangst van de getekende exemplaren, zullen wij dan zo vlug mogelijk de betaling uitvoeren overeenkomstig de aangeduide betalingswijze.»

Het formulier is als volgt opgesteld: «Schaderegeling zonder nadelige erkenning. De ondergetekende, N.M.B.S., verklaart zich akkoord met hiernavermelde bedrag – 353.690 fr. – en erkent dat de uitkering ervan door – verweerster – overeenkomstig de aangeduide wijze van betaling, de minnelijke, forfaitaire en definitieve regeling insluit van het ongeval met bovenstaande referte.»

Uit dit laatste leidt verweerster ten onrechte af dat de regeling slechts definitief is op het ogenblik van de uitkering en niet voordien, zodat zij haar aanbod tot aan de uitkering kon intrekken en wijzigen.

Verweerster deed een aanbod aan eiseres. Eiseres heeft dit aanbod aanvaard. De aanvaarding van het aanbod behelst het akkoord van de wil van de partijen en vormt het contract (De Page, II, 515).

Verweerster kan dan ook op geen enkele manier meer haar aanbod intrekken of wijzigen.

Art. 1134 B.W. is derhalve van toepassing. De overeenkomst werd nooit met wederzijds akkoord gewijzigd en dient te goeder trouw te worden uitgevoerd.

Verweerster is dan ook gehouden de aangegane overeenkomst na te leven en aan eiseres het bedrag van 353.960 fr. te betalen.

NOOT – Zie in dezelfde zin: Schuermans, L., Schryvers, J., Simoens, D., Van Oevelen, A. en Schamp, H., «Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad. Schade en schade-loosstelling (1977-1982)», *T.P.R.*, 1984, (511), 618-619, nr. 27, C, en de aldaar geciteerde rechtspraak; Simoens, D., «Vergoedingskwijting en dading in de verzekeringspraktijk», in *De overeenkomst vandaag en morgen*, Storme, M., Merchiers, Y. en Herbots, J. (red.), Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1990, (187), 193, nr. 7.

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

4e KAMER – 10 FEBRUARI 1994

Voorzitter: de h. Malfait

Rechters in sociale zaken: de hh. Somville en Moermans

Openbaar ministerie: de h. D'Halleweyn

Advocaat: mr. De Varez

Arbeidsongeval – Vergoedingen – Basisloon – Maaltijdcheques

Maaltijdcheques die worden toegekend aan een werknemer die ingevolge zijn opdracht de maaltijd niet kan gebruiken in de bedrijfskantine of thuis, zijn geen loon in de zin van art. 35, eerste lid, Arbeidsongevallenwet.

Gemeenschappelijke verzekeringskas A. t/ S.

Overwegende dat in feite vaststaat dat verweerder van zijn werkgever per gewerkte dag maaltijdcheques ontving ter waarde van 224 frank, waarvan zijn persoonlijke bijdrage 44 frank bedroeg, dat de werkgever weliswaar over een kantine beschikte doch deze om evidente redenen niet beschikbaar was voor de monteurs, als verweerder, die op de werkerreinen werkzaam zijn en dat de afstand van het magazijn naar huis 45 km bedroeg wat betekent dat verweerder niet naar huis kon gaan voor zijn middagmaal, aangezien hij slechts over een half uur middagpauze beschikte;

Overwegende dat klaarblijkelijk de maaltijdcheques als dusdanig niet nominatief zijn opgenomen in de reeks der uitzonderingen van het tweede lid van artikel 35 van de Arbeidsongevallenwet die niet als loon kunnen worden beschouwd;

Overwegende echter dat met eiseres dient te worden gesteld dat voornoemde uitzonderingslijst niet limitatief is doch enuntiatief en dat het loonbegrip een feitenkwestie is waarbij dient te worden nagegaan of het om een in geld waardeerbaar voordeel gaat, dan wel om de terugbetaling van gemaakte kosten die door de werknemer zijn gemaakt als gevolg van hem opgelegde arbeidsvoorwaarden of omstandigheden doch die eigenlijk ten laste zijn van de werkgever;

Overwegende dat met betrekking tot de maaltijdcheques dient te worden gesteld dat de betaling van een maaltijd op zichzelf weliswaar geen onkosten uitmaakt, aangezien het de normale besteding van een inkomen betreft doch wél als onkosten aangemerkt dienen te worden, de meerkosten ten aanzien van een thuis te gebruiken maaltijd die de werknemer moet dragen als hij de maaltijd buitenshuis of buiten het bedrijf nuttigt;

Dat de terugbetaling van deze meerkosten op forfaitaire basis geschiedt, niet relevant is aangezien het een feitelijke regeling geldt van gezegde terugbetaling van de normale meerkosten waarvan sprake: 188 frank per dag in laste van de werkgever komt voor als een normale bijdrage;

Overwegende dat, nu het ARAB voorschriften bevat over een hygiënische en minimaal comfortabele refter, kan worden aanvaard dat een werknemer ook buiten het bedrijf recht heeft zijn maaltijd in een gelijkwaardige omgeving te nuttigen;

Dat derhalve, wanneer de werknemer, zoals verweerder, door te reizen in opdracht van de werkgever niet in de mogelijkheid is zijn maaltijden in de kantine van het bedrijf te nuttigen noch in zijn eigen huis, dan het opzoeken van een eetgelegenheid inderdaad het gevolg is van de hem opgelegde arbeidsvoorwaarden of omstandigheden;

Dat dientengevolge de genoemde meerkosten als ten laste van de werkgever dienen te worden beschouwd;

...

NOOT – Zie Cass., 12 februari 1990, *R. W.*, 1989-90, 1361.

VREDEGERECHT TE TURNHOUT

1e KANTON – 28 MEI 1993

Rechter: de h. Schrijvers

Advocaten: mrs. Aerden en de Chaffoy

Handelshuur – Huurhernieuwing – Aanvraag – Andere voorwaarden van verhuurder – Geen akkoord – Verzuim zich binnen dertig dagen tot de rechter te wenden – Gevolg

Indien de verhuurder akkoord gaat met het principe van de hernieuwing van een handelshuur, maar deze afhankelijk maakt van andere voorwaarden, en als de huurder het niet eens is met deze voorwaarden, dient hij, krachtens art. 18, eerste lid, Handelshuurwet, binnen dertig dagen na het antwoord van de verhuurder, zich tot de rechter te wenden. De huurder die nalaat de verhuurder binnen die termijn te doen dagvaarden of te doen oproepen in verzoening voor de vrederechter, verliest niet alleen het recht de voorwaarden voor de huurhernieuwing te betwisten, maar is zonder meer vervallen van het recht op huurhernieuwing.

W. en N. t/ N.V. B.

Overwegende dat de vordering van eisers tot doel heeft de hernieuwing te krijgen van de handelshuurovereenkomst betreffende het handelshuis met aanhorigheden en toebehoren, (...) met ingang van 16 juni 1993 voor een nieuwe termijn van negen jaar onder de voorwaarden als die in de aanvraag tot huurhernieuwing vermeld, nl. de thans bestaande voorwaarden met uitzondering van de grote herstellingen die voor de toekomst ten laste van de verhuurder dienen te zijn, en de veroordeling van verweerster tot de gerechtskosten;

Overwegende dat de eerste eiseres, de huurster is van het voornoemde handelshuis; dat de tweede eiser, hoofdelijk en ondeelbaar aansprakelijk is voor alle verbintenissen van de eerste eiseres;

Overwegende dat de partijen het er over eens zijn dat verweerster de verhuurster is van dit pand;

Overwegende dat evenmin in betwisting is dat de partijen zich bevinden in de eerste huurperiode van negen jaar, die begonnen is op 16 juni 1984 om te eindigen op 15 juni 1993;

Overwegende dat eisers met aangetekende brief van 24 februari 1992 een vraag tot huurhernieuwing gericht hebben met vermelding van de volgende voorwaarden: «Ons voorstel is dat de nieuwe overeenkomst gesloten wordt tegen een vaste huurprijs van 22.600 fr. die heden betaald wordt, en met afschaffing van de bepaling dat alle herstellingen ten laste vallen van de huurders. Om reden dat wij reeds voor 1,5 miljoen verbeteringswerken zelf hebben uitgevoerd aan het onroerend goed»;

Dat deze aanvraag tot hernieuwing gezonden werd aan verweerster;

Overwegende dat verweerster met aangetekende brief van 24 maart 1992 op deze vraag geantwoord heeft: «... Wij kunnen geenszins akkoord gaan met de door u voorgestelde voorwaarden. Wij delen u mede dat wij akkoord kunnen gaan om deze huurhernieuwing toe te staan onder alle tussen ons bestaande voorwaarden, met uitzondering van de maandelijke huurprijs welke vanaf 15 juni 1993 de som dient te

bedragen van 48.500 fr., en zoals thans, eveneens gekoppeld aan de evolutie van het indexcijfer der consumptieprijzen. Volgens art. 18 van de wet van 30 april 1951 beschikt u over dertig dagen om u in rechte te voorzien, indien wij niet tot overeenstemming komen»;

Overwegende dat de partijen in casu niet tot eensgezindheid zijn gekomen over de voorwaarden tot hernieuwing;

Overwegende dat de huurhernieuwing formeel door de huurder aangevraagd moet worden volgens een streng geregelde rechtspleging; dat de aanvraag moet voldoen aan strikte vorm- en grondvereisten; dat deze aanvraag een voorstel of een aanbod is tot het sluiten van een nieuwe huurovereenkomst dat binnen een beperkte periode vóór het verstrijken van de lopende huur aan de verhuurder gericht wordt en dat de voorwaarden en modaliteiten moet vermelden waaronder de huurder bereid is de nieuwe huur aan te gaan; dat de verhuurder die, zoals in casu, zich wel akkoord kan verklaren met het principe van de hernieuwing doch niet met de voorstellen van de huurder, verplicht is om binnen drie maanden na de aanvraag tegenvoorstellen te doen; dat deze tegenvoorstellen de verhuurder binden;

Overwegende dat in casu niet betwist wordt dat de partijen, zowel de huurder als de verhuurder, gehandeld hebben overeenkomstig art. 14 Handelshuurwet;

Overwegende dat, indien er onenigheid blijft bestaan betreffende de voorwaarden van de hernieuwing – hetgeen in deze zaak het geval is – de huurder verplicht is ingevolge art. 18 Handelshuurwet zich tot de rechter te wenden binnen dertig dagen na het antwoord van de verhuurder;

Overwegende dat de huurder dus de verhuurder moet dagvaarden of in verzoening laten oproepen binnen de in voormeld artikel 18 gestelde termijn; dat also de rechter geroepen wordt om op te treden om de huurvoorwaarden te bepalen binnen de perken van de door de partijen afgelijnde onenigheid;

Overwegende dat uit het onderzoek van de stukken blijkt dat de verhuurster, gedagvaard werd bij exploit van 9 juni 1992 en dus niet binnen dertig dagen na het antwoord van de verhuurster van 24 maart 1992;

Overwegende dat de verhuurster evenmin binnen de termijn van art. 18 Handelshuurwet werd opgeroepen in verzoening voor de vrederechter; dat wel tijdig in verzoening werd opgeroepen de N.V. K.; dat deze vennootschap, die werd ontbonden en in vereffening werd gesteld sedert december 1989, evenwel niet de verhuurster is van het bovenvermelde pand; dat eisers dit overigens weten; dat zij, als huurders, de plicht hebben de juiste identiteit van de verhuurder na te gaan en zij verantwoordelijk zijn voor de naleving van de stringente voorschriften van de Handelshuurwet met betrekking tot de huurhernieuwing;

Overwegende dat de huurder, door niet tijdig binnen de termijn van art. 18 Handelshuurwet de verhuurder te dagvaarden of in verzoening te roepen, niet alleen het recht ontzegd is de voorwaarden tot hernieuwing te betwisten maar zonder meer vervallen is van het recht tot hernieuwing (zie Cass., 24 januari 1980, *R. W.*, 1980-81, 1061); dat met dit verval niet bedoeld wordt dat de huurder recht heeft op hernieuwing, zij het onder de voorwaarden gesteld door de verhuurder; dat hij vervallen is van zijn recht op hernieuwing (Cass., 2 mei 1980, *R. W.*, 1980-81, 1063);

Overwegende dat verweerster, als verhuurster, zich te recht beroept op dit verval van het recht op hernieuwing met toepassing van art. 18 Handelshuurwet;

Overwegende dat het geschil niet beoordeeld dient te worden volgens de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek maar overeenkomstig de specifieke voorschriften van de Handelshuurwet op de huurhernieuwing;

Dat alleen vastgesteld kan worden dat de verhuurster niet binnen de wettelijke termijn voor de rechter werd gebracht zodat de sanctie voor dit verzuim volgens art. 18 Handelshuurwet n.l. het verval van het recht op hernieuwing, ten volle van toepassing is;

Overwegende dat aldus niet meer geoordeeld hoeft te worden over de huurvoorwaarden;

...

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 19 juni 1992

Handelshuur – Huurhernieuwing – Door de huurder na te leven vormvereisten – Dwingend recht ten voordele van de verhuurder – Beding dat de huurder het recht geeft om na het verstrijken van de overeengekomen huurtijd de huurovereenkomst door een eenzijdige wilsuiking te verlengen – Relatieve nietigheid

Op de volgende gronden vernietigt het Hof een vonnis van de Rb. Leuven van 2 januari 1991:

«Overwegende dat de appelrechters vaststellen: dat de partijen op 29 december 1979 een handelshuurovereenkomst sloten waarvan artikel 2 bepaalt: «Na het verstrijken van de negenjaarlijkse huurtermijn zal het huurcontract door de huurder verlengd kunnen worden, mits hij daarvan kennis geeft door aangetekend schrijven binnen de termijn van 18 maanden ten hoogste en 15 maanden ten minste voor de vervaldag van dit contract», dat verweerder, overeenkomstig dit beding, van zijn wil tot verlenging met negen jaar kennis heeft gegeven bij aangetekende brief gericht aan de eiser Louis M.;

«Overwegende dat artikel 14, eerste lid, van de Handelshuurwet bepaalt hoe de huurder, bij het verstrijken van de huurtijd, zijn principieel recht op huurvernieuwing vermag uit te oefenen; dat die bepaling van dwingend recht is ten voordele van de verhuurder, en deze daarvan niet vooraf, dit is vóór de wettelijke termijn om de huurvernieuwing aan te vragen, afstand kan doen; dat een overeenkomst die van tevoren van voornoemd artikel 14, eerste lid, afwijkt, door een relatieve nietigheid is aangetast;

«Overwegende dat het beding van een handelshuurovereenkomst dat de huurder het recht geeft om na het verstrijken van de overeengekomen huurtijd van negen jaar de huurovereenkomst door een eenzijdige wilsuiking te verlengen, strijdig is met het bepaalde in artikel 14, eerste lid, van de Handelshuurwet;

«Overwegende dat het bestreden vonnis vaststelt dat de eisers de nietigheid van artikel 2 van de handelshuurovereenkomst van 29 december 1979 hebben opgeworpen; dat

het beslist dat de handelshuurovereenkomst met negen jaar wordt verlengd tot 30 november 1998, op grond dat voornoemd artikel 2 verweerder het recht heeft gegeven om bij het verstrijken van de oorspronkelijk overeengekomen huurtermijn van negen jaar de huurovereenkomst te verlengen, mits hij zijn wil kennis geeft;

«Dat het bestreden vonnis aldus artikel 14, eerste lid, van de Handelshuurwet schendt.»

(Voorzitter: de h. Rauws – Rapporteur: de h. Forrier – Openbaar ministerie: de h. De Swaef – Advocaten: mrs. Nellissen Grade en Bützler – In de zaak: J. en M. t/ H.)

NOOT – Zie in dezelfde zin: Cass., 15 maart 1968, *R.W.*, 1967-68, 2000; Cass., 18 april 1975, *R.W.*, 1975-76, 316; Pauwels, A., *Handelshuur*, in A.P.R., Brussel, Larcier, 1971, p. 213, nr. 518, en p. 214, nr. 522; zie in andere zin: La Haye, M. en Vankerckhove, J., *Le louage de choses. Les baux commerciaux*, in *Les Nouvelles, Droit Civil*, VI, Vol. II, Brussel, Larcier, 1984, p. 196, nr. 1748.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 25 november 1994

Architect – Tucht – Oproeping door bureau van de provinciale raad – Zonder opgave van redenen – Geen schending van Architectenwet, E.V.R.M. of recht van verdediging

Het tweede onderdeel van eisers tweede middel tegen de bestreden beslissing (Raad van Beroep van de Orde van Architecten, 26 mei 1993) wordt als volgt afgewezen:

«Overwegende dat het bureau in de regel een architect kan oproepen zonder de redenen hiervan vooraf mee te delen;

«Dat het enkele feit dat een oproeping, door het bureau belast met het voorafgaande onderzoek, wordt gedaan zonder een opgave van de redenen, niet in strijd is met de in het onderdeel aangewezen verdragsbepaling en algemeen rechtsbeginsel.»

(Voorzitter: de h. Verougstraete – Rapporteur: de h. Forrier – Openbaar ministerie: de h. du Jardin – Advocaten: mrs. Delahaye en Bützler – In de zaak: A. t/ Orde van Architecten)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 25 november 1994

Gemeenschap en gewest – Lasten van de Belgische Staat – Rechtsopvolging – Vlaams Gewest geen partij in eerste aanleg – Hoger beroep tegen het gewest – Niet ontvankelijk

Het tweede onderdeel van eisers tweede middel tegen het bestreden arrest (Hof Brussel, 28 november 1991) wordt als volgt afgewezen:

«Overwegende dat het hoger beroep slechts kan worden gericht tegen partijen die hetzij in persoon, hetzij vertegenwoordigd, in de procedure in eerste aanleg tegen appellanten zijn opgetreden;

«Dat het Vlaams Gewest geen partij was in de procedure in eerste aanleg; dat de omstandigheid dat het beroepen vonnis de heropening van het debat beveelt teneinde aan eiseres

de mogelijkheid te bieden dit gewest in zake te roepen, hieraan niets afdoet;

«Dat het hof van beroep, derhalve, door te beslissen dat het hoger beroep gericht tegen het Vlaams Gewest niet ontvankelijk is, de in het onderdeel aangewezen bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek niet schendt;

«Overwegende dat artikel 6, § 1, I, 1°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 aan de gewesten de bevoegdheid toekent betreffende de stedenbouw en de ruimtelijke ordening; dat artikel 1 van de wet van 5 maart 1984 inzonderheid de lasten van het verleden regelt die op de gewesten wegen;

«Dat uit geen van deze wetsbepalingen volgt dat, als een eis gebaseerd op artikel 1 van de wet van 5 maart 1984 wordt afgewezen omdat het tegen de Staat is gericht terwijl het gewest de Staat heeft opgevolgd, hoger beroep zou mogen worden ingesteld tegen het gewest, als dit laatste geen partij was voor de eerste rechter.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. du Jardin – Advocaat: mr. Houtekier – In de zaak: L. t/ Belgische Staat en Vlaams Gewest)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 25 november 1994

Geneeskunde – Provinciale raad en raad van beroep – Bevoegdheid om tuchtmaatregelen en individuele maatregelen te treffen – Algemene bevoegdheid

Eiser, die door de bestreden beslissing (Raad van Beroep van de Orde der Geneesheren, 19 april 1993) veroordeeld is om zijn klinische activiteiten tot één ziekenhuis te beperken, beweert dat die beslissing art. 38, § 3, Geneeskundewet schendt omdat de spreiding van activiteit niet in de in die bepaling opgesomde gevallen voorkomt. Het middel wordt als volgt verworpen:

«Overwegende dat de provinciale raden en de raden van beroep van de Orde der geneesheren, krachtens de artikelen 6, 2°, en 13, eerste lid, van het koninklijk besluit nr. 79 van 10 november 1967, bevoegd zijn om te waken over het naleven van de regels van de medische plichtenleer en over de handhaving van de eer, de bescheidenheid, de eerlijkheid en de waardigheid van de leden van de Orde; dat zij, benevens hun bevoegdheid om wegens door bedoelde leden begane fouten tuchtmaatregelen te treffen, ook, krachtens voormelde bepalingen, bepaalde individuele maatregelen mogen bevelen ten einde een overtreding van de regels van de medische plichtenleer te voorkomen;

«Overwegende dat artikel 38, § 3, van het koninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967, dat aan de raden van de Orde der geneesheren bevoegdheid verleent om, in afwachting van de inwerkingtreding van een code van medische plichtenleer, in geval van het niet-naleven van de in die bepaling vermelde voorschriften, op hun leden tuchtmaatregelen toe te passen, geen afbreuk doet aan de bovengemelde algemene bevoegdheid van die raden tot het treffen van tuchtmaatregelen telkens als andere regels van de medische plichtenleer worden overtreden, en tot het nemen van bepaalde individuele maatregelen, telkens als de naleving van die regels in gevaar wordt gebracht.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. du Jardin – Advocaten: mrs. De Gryse en Bützler – In de zaak: X t/ Orde der Geneesheren)

NOOT – Zie Cass., 26 september 1986, *R.W.*, 1986-87, 1967.

Hof van Cassatie (2e Kamer), 29 november 1994

Verzekering – Motorrijtuigen – Verzekeringsbewijs – Dient bij het desbetreffende motorrijtuig te zijn

Eisers voorziening tegen het bestreden vonnis (Corr. Gent, 5 mei 1993) wordt als volgt verworpen:

«Overwegende dat uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 21 november 1989 – zie inzonderheid *Ge-dr.St.*, Senaat, zitting 1988-89, nr. 696/2, blz. 86-87 – betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen blijkt dat artikel 23 van deze wet dezelfde inhoudelijke betekenis en draagwijdte heeft als het niet in werking getreden artikel 18, § 2, van de wet van 1 juli 1956; dat het nieuwe artikel 23 de woordelijke overneming bedoelt van het oude artikel 18, § 2;

«Dat de woorden 'beschikken over' in de tekst van het nieuwe artikel 23 van de wet van 21 november 1989 gelezen dienen te worden in de zin van 'voorzien van' (artikel 18, § 2, van de wet van 1 juli 1956);

«Dat de appelrechters wettig vermochten te beslissen dat artikel 23 van de wet van 21 november 1989 inhoudt dat het door artikel 7 van deze wet bedoelde bewijs van verzekering bij het betreffende motorrijtuig dient te zijn.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Holsters – Openbaar ministerie: de h. Bresseleers – Advocaat: mr. Nichels – In de zaak: H.)

EUROPESE WETGEVING IN KORT BESTEK

Coördinatie: Wouter Devroe

In deze rubriek wordt belangrijke en voor de Vlaamse jurist relevante Europese wetgeving besproken, zoals die tussen 1 mei 1994 en 28 februari 1995 in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen is gepubliceerd (deel 1).

Toetreding van nieuwe lidstaten. Institutionele vernieuwingen

1. Reeds geruime tijd werd de mogelijke *toetreding van vier nieuwe lidstaten* (Finland, Noorwegen, Oostenrijk en Zweden) als een bedreiging voor de vlotte werking van de instellingen gevoeld. De besluitvorming zou aan snelheid en efficiëntie inboeten ten gevolge van het groeiende aantal leden in alle gezaghebbende organen. Deels uit noodzaak en deels bij gebrek aan creativiteit heeft men de vertegenwoordiging van de nieuwe lidstaten toch gewoon ingelast via thematische uitbreidingen. Deze inlassing werd oorspronkelijk vastgelegd in de Toetredingsakte (*Pb.*, 1994, C241, 21) en

later, nadat Noorwegen had afgehaakt, herzien (via een besluit dat de Raad nam op 1 januari 1995, de toetredingsdag zelf, *Pb.*, 1995, L 1, 1).

Vooraf diegenen die het totstandkomingsproces van Europese wetgeving volgen, moeten op de hoogte zijn van de nieuwe samenstellingen en rekensommen. De Commissie bestaat voortaan uit twintig leden (zie de benoeming van de commissarissen uit de nieuwe lidstaten, *Pb.*, 1995, L 1, 222) en in het Europees Parlement is het aantal verkozenen opgelopen tot 626 (Finland heeft 16 verkozenen, Oostenrijk 21 en Zweden 22). In de Raad wordt een gekwalificeerde meerderheid voortaan bereikt bij 62 van de 87 stemmen (voordien 54 van 76 stemmen; Finland bezit stemkracht 3, Oostenrijk en Zweden elk 4). Een afzonderlijk besluit, eveneens van 1 januari 1995, heeft de volgorde van het voorzitterschap aangepast (*Pb.*, 1995, L 1, 220). Ook raadgevende organen zoals het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's zijn voortaan anders samengesteld. Voor beide organen is recent overigens een reglement van orde goedgekeurd (*Pb.*, 1994, L 132, 49 en *Pb.*, 1994, L 257, 32).

De toetreding leverde een kleine moeilijkheid op bij de vaststelling van het nieuwe aantal rechters van het *Hof van Justitie*. Voordien bestond het Hof uit dertien rechters, hetgeen bij de verwachte toetreding van vier nieuwe lidstaten zou opgelopen zijn tot zeventien, maar na het Noorse nee op zestien dreigde terug te vallen. Aangezien een even aantal rechters niet wenselijk is, heeft de Raad uiteindelijk geopteerd voor vijftien rechters en, bij wijze van tijdelijke compensatie, voor een negende advocaat-generaal. Voor het *Ge-recht van eerste aanleg*, dat oorspronkelijk twaalf rechters telde, kon het aantal rechters zonder problemen op vijftien worden vastgesteld (zie de benoeming van nieuwe rechters en advocaten-generaal, *Pb.*, 1994, L 203, 21 en *Pb.*, 1995, L 1, 223 en 224).

2. Een interessante institutionele toevoeging die nog dateert van vóór de recente toetredingen betreft de Europese *ombudsman*. De vaststelling door het Parlement van het statuut van de ombudsman (*Pb.*, 1994, L 113, 15) effent de weg voor een vorm van «soft-rechtsbescherming» voor natuurlijke en rechtspersonen met verblijfplaats of statutaire zetel in de Unie. Zij kunnen een klacht indienen over gevallen van wanbeheer bij het optreden van de communautaire instellingen en organen, en wel tot twee jaar na het gewraakte optreden. De ombudsman, die een soortgelijk statuut heeft als een rechter in het Hof van Justitie maar zich niet mag inlaten met uitspraken van en procedures voor de echte rechterlijke instellingen, zal na ontvangst van een klacht de betrokken instelling hiervan op de hoogte brengen. Eventueel kan hij zelf een onderzoek instellen en de instelling om inlichtingen vragen. Indien hij vervolgens oordeelt dat er effectief sprake is geweest van wanbeheer, richt hij een aanbeveling en uiteindelijk een verslag met de resultaten van het onderzoek aan de instelling. Ook de particulier die de klacht heeft ingediend, wordt van dit verslag op de hoogte gebracht. Het verslag is niet bindend, maar indien de instelling de gevraagde inlichtingen niet verstrekt of in het geheel niet reageert op de aanbevelingen van de ombudsman, dan moet, nog steeds volgens het statuut, het Parlement «de nodige stappen ondernemen» (de nauwe band tussen het Parlement en de ombudsman komt ook tot uiting in artikel 138 EG-Verdrag en wordt nog beklemtoond door de gemeenschappelijke zetelplaats). De instelling door het Parlement van een beroep wegens na-

laten op grond van artikel 175 EG-Verdrag lijkt dan voor de hand te liggen, althans indien men aanvaardt dat ook het uitblijven van niet-bindende handelingen kan worden beschouwd als «nalaten een besluit te nemen» in de zin van de eerste alinea van artikel 175.

3. Op het financieel vlak valt een belangrijke aanvulling te noteren van de statuten van de *Europese Investeringsbank* (EIB). Via een intergouvernementele akte (*Pb.*, 1994, L 173, 14), dus onder voorbehoud van ratificatie door elke lidstaat, werd aan de Raad van Gouverneurs van de EIB de bevoegdheid verleend om een *Europees Investeringsfonds* op te richten. Dat Fonds bezit afzonderlijke organen. Zowel de leden ervan als de lidstaten kunnen het voor de communautaire rechter dagen op grond van artikel 173 EG-Verdrag.

4. Ten slotte hebben een aantal verordeningen van de Raad de organieke uitbouw van de Unie verder bijgewerkt. Zo besloot de Raad op 28 november 1994 tot oprichting van een *Vertaalbureau* dat diensten zal verlenen aan het Europees Milieuagentschap, de Europese Stichting voor Opleiding, het Merkenbureau, Europol, het Europees Waarnemingscentrum voor drugs en drugsverslaving, en de Europese Agentschappen voor geneesmiddelenbeoordeling en voor gezondheid en veiligheid op het werk (*Pb.*, 1994, L 314, 1). Kort tevoren had de Raad het *Europees Agentschap voor de veiligheid en de gezondheid op het werk*, met zetel te Bilbao, officieel opgericht (*Pb.*, 1994, L 216, 1) en de zetel van het *Europees Centrum voor beroepsopleiding* definitief toegekend aan Thessaloniki (*Pb.*, 1994, L 127, 1).

Jan Vanhamme

Handelspolitiek

5. Voor het vastleggen van de basisregels inzake de gemeenschappelijke handelspolitiek van de Europese Unie is 1994 een bijzonder belangrijk jaar gebleken. In het begin van het jaar werden reeds de diverse verordeningen houdende *gemeenschappelijke regels inzake invoer* in de Gemeenschap vervangen (*Pb.*, 1994, L 67). Met het oog op de voltooiing van de interne markt zijn alle nationale quota's voor invoer uit derde landen afgeschaft, zodat er ook op dit terrein eindelijk – ongeveer 25 jaar na de door het verdrag voorziene datum – uniformiteit komt, zoals voorgeschreven door artikel 113 EG-Verdrag. Tegelijkertijd werden de regels inzake anti-dumpingmaatregelen aangepast (*Pb.*, 1994, L 66, 10), met als voornaamste wijzigingen het aansnoeren van de termijnen voor het door de Commissie te verrichten onderzoek en de overstap van gekwalificeerde naar eenvoudige meerderheid voor het nemen van definitieve maatregelen door de Raad.

6. Als belangrijkste ontwikkeling van 1994 geldt echter de participatie van de Gemeenschap in de oprichting van de *Wereldhandelsorganisatie* («World Trade Organization»; wellicht wordt WTO, naar analogie van GATT, ook in het Nederlands de meest gebruikte afkorting). Die oprichting is het resultaat van de akkoorden bereikt aan het einde van de GATT Uruguay Ronde. Bedoelde akkoorden maken vanuit juridisch-technisch oogpunt een bijlage uit bij het Akkoord tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie dat op 15 april 1994 in Marrakesh werd gesloten. Het gaat in hoofdzaak om (i) het GATT-Akkoord, dat betrekking heeft op de handel in goederen en nu is aangevuld met een rits akkoorden over bv. handel in landbouwproducten en textiel- en kle-

dingsproducten, anti-dumping- en vrijwaringsmaatregelen, (ii) het «General Agreement on Trade in Services» (GATS), dat inzake diensten een op GATT-leest geschoeid proces van liberalisering op gang wil brengen en (iii) het «Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights» (TRIPs), dat over de wereld een basisniveau van bescherming van intellectuele eigendomsrechten beoogt (*infra*, nr. 14).

7. De Wereldhandelsorganisatie zelf is de instelling die tot opdracht heeft op het goed functioneren van al die akkoorden toe te zien en een kader te bieden voor toekomstige onderhandelingen over internationale handel. De instelling ligt in het verlengde van de instellingen die reeds bestonden in het kader van de GATT, met dien verstande dat het institutionele kader aanzienlijk versterkt is. Belangrijk zijn vooral de wijzigingen inzake het beslechten van geschillen tussen leden van de WTO. De geschillenbeslechting wordt meer juridisch, of zo men wil meer gerechtelijk, van aard. Vroeger kon een partij bij een geschil de aanvaarding door de GATT van de besluiten van een panelrapport (een uitspraak van deskundigen over een vermeende schending van GATT-regels) voor onbepaalde tijd blokkeren. De GATT moest de uitspraak immers bij consensus aanvaarden. Deze regel is nu omgedraaid: voortaan wordt een panelrapport enkel verworpen als daarvoor een consensus bestaat. Bovendien staat nu ook hoger beroep open tegen een panelrapport.

Zoals gezegd, is de Gemeenschap lid van de Wereldhandelsorganisatie. Dat zijn echter ook de lidstaten op individuele titel. De lidstaten gingen niet akkoord met het standpunt van de Commissie als zou de Gemeenschap exclusief bevoegd zijn voor het sluiten van het WTO-Akkoord, en vonden gehoor bij het Hof van Justitie, dat in zijn advies 1/94 van 15 november 1994 (nog niet gepubliceerd in de *Jur.*) besliste dat de bevoegdheid tot sluiting van het akkoord zowel bij de Gemeenschap als bij de lidstaten ligt. De Gemeenschap heeft het akkoord gesloten bij besluit van de Raad van 22 december 1994 (*Pb.*, 1994, L 336). De teksten in bijlage bij dit besluit vormen vanaf 1 januari 1995 het handvest van de communautaire handelspolitiek.

8. Om aan dit handvest een begin van uitvoering te geven, bleek het nodig een groot deel van de handelspolitieke wetgeving te herzien. De besluiten daartoe werden eveneens in december 1994 genomen (*Pb.*, 1994, L 349). Ze hebben onder meer betrekking op anti-dumpingmaatregelen, anti-subsidiemaatregelen, gemeenschappelijke invoerregels (in het bijzonder de voorwaarden voor het nemen van vrijwaringsmaatregelen) en overgangsmatregelen in de landbouwsector. Bijzondere vermelding verdient verordening (EG) nr. 3286/94 (*Pb.*, 1994, L 349, 71), die de procedures vastlegt voor het uitoefenen door de Gemeenschap van haar rechten inzake internationale handel, in het bijzonder in het kader van de WTO. Voortaan wordt het voor ondernemingen mogelijk om zich bij de Europese Commissie te beklagen over onrechtmatige praktijken van derde landen. Indien zulk een klacht gerechtvaardigd blijkt, zijn de EG-instellingen min of meer verplicht om de zaak bij de WTO aanhangig te maken.

Piet Eeckhout

Consumentenrecht

9. Het belang van een op Europees niveau geharmoniseerde minimumbescherming van *deposito's* voor de solidi-

teit van het bankwezen, het vertrouwen en de bescherming van de deposanten en de realisatie van de interne markt, kan moeilijk overschat worden. Naar richtlijn 94/19/EG van de Raad van 30 mei 1994 inzake depositogarantiestelsels (*Pb.*, 1994, L 135, 5) is dan ook lang uitgekeken, zeker nadat een aanbeveling van de Commissie van 22 december 1986 over deze materie (*Pb.*, 1987, L 37, 16) niet het verhoopte resultaat bleek op te leveren.

De richtlijn verplicht elke kredietinstelling aan te sluiten bij een depositogarantiestelsel in de lidstaat die de vergunning heeft verleend. Het totaal van de deposito's van een zelfde deposant wordt, ongeacht waar in de Gemeenschap ze zich bevinden, gedekt ten belope van 20.000 ECU (momenteel bijna 800.000 fr.). Tot en met 31 december 1999 mogen de lidstaten waarvan het bestaande garantiestelsel de deposito's niet tot dat bedrag dekt, hun huidige maximumbedrag evenwel behouden, evenwel zonder dat dit lager mag zijn dan 15.000 ECU. Een lidstaat mag de garantie eveneens beperken tot een bepaald percentage van de deposito's. Het gegarandeerde percentage moet dan ten minste 90% bedragen van het totaal van deposito's tot de grens van 20.000 ECU is bereikt.

Lidstaten mogen een hogere of ruimere dekking van deposito's voorschrijven. Dientengevolge kan de dekking van deposito's verschillen tussen kredietinstellingen die krachtens de Tweede Bankenrichtlijn van 15 december 1989 (Richtlijn 89/646/EEG, *Pb.*, 1989, L 386, 1) onder de bevoegdheid van de betrokken lidstaat ressorteren en de aldaar gevestigde bijkantoren, die onder het stelsel van de lidstaat van herkomst vallen. Zulks kan voor de spaarder het nadelige gevolg hebben dan niet alle deposito's in een zelfde lidstaat dezelfde bescherming krijgen. Om alsnog tot een gelijke bescherming van deposito's binnen een lidstaat te komen, laat de richtlijn toe dat bijkantoren aansluiten bij het garantiestelsel in de lidstaat van vestiging, wanneer de lidstaat van herkomst een lager beschermingsstelsel heeft. Omgekeerd mogen de bijkantoren het bedrag en de reikwijdte van de dekking van de lidstaat van vestiging niet overtreffen, ook al kent de lidstaat van herkomst een stelsel van hogere bescherming. Ook voor bijkantoren van kredietinstellingen met hoofdkantoor buiten de Gemeenschap zien de lidstaten erop toe dat zij over een aan de richtlijn gelijkaardige dekking beschikken.

De depositorichtlijn – waartegen Duitsland ondertussen een beroep tot nietigverklaring heeft ingesteld bij het Hof (zaak C-233/94, *Pb.*, 1994, C 275, 20) – is in Belgisch recht omgezet door een wet van 23 december 1994 (*B.S.*, 24 februari 1995), die de artikelen 110*bis* tot 110*quinquies* invoegt in de wet van 23 maart 1993 op het statuut van en het toezicht op de kredietinstellingen. Conform de richtlijn zal België tot 31 december 1999 deposito's dekken ten belope van 15.000 ECU. Ter uitvoering van voornoemd artikel 110*bis* is op 24 januari 1995 ook een koninklijk besluit over de informatieverstrekking aan deposanten uitgevaardigd (*B.S.*, 7 februari 1995).

10. Inzake *timesharing* heeft de Raad op 26 oktober 1994 richtlijn 94/47/EG aangenomen (*Pb.*, 1994, L 280, 83). Deze heeft betrekking op de informatie over de wezenlijke bestanddelen van de overeenkomst, de wijze waarop die wordt meegedeeld en de procedure voor verbreking van en terugtreding uit de overeenkomst. Belangrijk voor de consument is de bedenktijd van tien dagen na ondertekening, tij-

dens welke hij kan terugkomen op het contract. Voorts bepaalt de richtlijn dat het koopcontract het onroerend goed in kwestie precies en gedetailleerd omschrijft in een door de koper gewenste taal. Voor een onroerend goed in aanbouw moet de overeenkomst de bouwfasen en een redelijke inschatting van de termijn van voltooiing vermelden. Zulks moet ertoe bijdragen dat de (definitieve) oplevering, waarvan de datum in het koopcontract vermeld moet staan, vlekkeloos verloopt. Bevat het koopcontract de door de richtlijn verplicht gestelde vermeldingen niet, dan kan de koper het verbreken. De leningsovereenkomst die eventueel de koop dekt, wordt dan zonder boete verbroken.

Een beding waarbij de koper afstand doet van de door de richtlijn verleende rechten, wordt voor niet geschreven gehouden. De lidstaten zien er voorts op toe dat de verkrijger van een recht van deeltijds gebruik van een op hun grondgebied gelegen onroerend goed, de rechten uit de richtlijn niet verliest, ongeacht het op het contract toepasselijke recht (bv. van een derde land waar geen soortgelijke bescherming geldt).

11. Wat *etikettering* betreft dient melding gemaakt te worden van richtlijn 94/11/EG van 23 maart 1994 inzake de etikettering van de in de belangrijkste onderdelen van voor de gebruiker bestemd schoeisel gebruikte materialen (*Pb.*, 1994, L 100, 37) en van richtlijn 94/54/EG van 18 november 1994 (*Pb.*, 1994, L 300, 14) betreffende de vermelding op het etiket van bepaalde levensmiddelen van andere verplichte gegevens dan bepaald in de Etiketteringsrichtlijn (*Pb.*, 1979, L 33, 1). Deze laatste gebiedt dat op levensmiddelen waarvan de houdbaarheid met behulp van verpakkingsgassen is verlengd, de vermelding «verpakt onder beschermende atmosfeer» wordt aangebracht.

We stippen ten slotte ook aan dat een eerste *Europese Consumentengids* is gepubliceerd. De gids, te verkrijgen bij het Bureau voor officiële publikaties van de Europese Gemeenschappen, biedt informatie over de Europese regelgeving inzake consumentenbescherming en over de actiemogelijkheden die consumenten ter beschikking staan.

Gert Straetmans

Fiscaliteit

12. Het overgrote deel van de *kleine en middelgrote ondernemingen* in de Gemeenschap heeft niet de rechtsvorm van een kapitaalvennootschap aangenomen, maar die van een eenmanszaak of personenvennootschap. Daaraan zijn belangrijke fiscale gevolgen verbonden: in alle lidstaten worden de inkomsten van eenmanszaken en personenvennootschappen onderworpen aan personenbelasting, die van kapitaalvennootschappen aan vennootschapsbelasting. Welnu, uit door de Commissie ingewonnen inlichtingen blijkt dat de marginale tarieven in de personenbelasting hoger uitvallen dan het tarief in de vennootschapsbelasting, hetgeen kan leiden tot een concurrentiedistorsie tussen ondernemingen op grond van hun rechtsvorm. Een en ander dreigt uit te vallen in het nadeel van het midden- en kleinbedrijf, te meer daar een verandering van rechtsvorm in de meeste lidstaten fiscaal wordt bemoeilijkt. Een dergelijke verandering, en in het bijzonder de omschakeling van een personen- naar een kapitaalvennootschap, noodzaakt veelal de beëindiging van de bedrijvigheid van een onderneming en de oprichting van een nieuwe onderneming, met alle fiscale nadelen van dien (on-

middellijke heffing over de winst van het boekjaar, de latente meerwaarden en de aanvankelijk met vrijstelling van belasting gevormde voorzieningen, verlies van de mogelijkheid tot overdracht van verliezen van vorige boekjaren en heffing van overdrachtsbelasting).

Toegegeven, enkele lidstaten, waaronder België (cf. art. 215 W.I.B. 1992), hebben voordelige belastingregelingen voor kleine bedrijven ingevoerd. Het nut daarvan blijft echter twijfelachtig: ze hebben meestal een erg beperkt toepassingsgebied en kunnen zelfs een remmend effect uitoefenen indien ondernemers hun ontwikkeling vrijwillig zouden inperken om niet buiten de gunstregimes te vallen. De bepalingen die de meeste lidstaten – waaronder opnieuw België (cf. art. 210, § 1, 3°, W.I.B. 1992) – hebben ingevoerd om de verandering van rechtsvorm fiscaal te verlichten, bevredigen evenmin volledig; zo wordt zelden of nooit toegestaan dat verliezen worden overgedragen tot na een verandering van rechtsvorm.

13. Tegen die achtergrond moet de aanbeveling worden gesitueerd die de Commissie op 25 mei 1994 tot de lidstaten heeft gericht «betreffende de belastingheffing bij kleine en middelgrote ondernemingen» (*Pb.*, 1994, L 177, 1). Voortbouwend op de conclusies van het zgn. «Ruding-comité» van deskundigen over de belasting van ondernemingen en op haar eigen enquête, maant de Commissie de lidstaten aan om de ontmoedigende werking van de progressiviteit van de inkomstenbelasting op eenmanszaken en personenvennootschappen te corrigeren, althans met betrekking tot opnieuw in de onderneming geïnvesteerde winst. Gesuggereerd wordt de betrokken ondernemingen het recht te geven om voor vennootschapsbelasting te opteren en/of de belastingdruk op geïnvesteerde winst te beperken tot een met de vennootschapsbelasting vergelijkbaar tarief. Blijkbaar hoopt de Commissie op een veralgemening van maatregelen die in enkele lidstaten (Denemarken, Griekenland en Duitsland) reeds zijn doorgevoerd. Ten slotte verzoekt de Commissie de lidstaten ook om de fiscale belemmeringen voor de verandering van rechtsvorm van ondernemingen weg te nemen, «in het bijzonder waar het omzettingen van eenmanszaken of personenvennootschappen in kapitaalvennootschappen betreft».

Vóór 31 juli 1995 zouden de lidstaten de Commissie in kennis moeten stellen van het gevolg dat ze aan de aanbeveling geven.

Annemie Rombouts

Intellectuele eigendom

14. De Raad heeft, bij verordening (EG) nr. 2100/94 van de Raad van 27 juli 1994 (*Pb.*, 1994, L 227, 1), een *communautaire bescherming van kweekproducten* ingevoerd. De regeling voorziet in een industrieel eigendomsrecht dat, op vergelijkbare wijze als het communautair merken- en octrooirecht, het gehele territorium van de Gemeenschap beslaat.

De communautaire bescherming steunt op twee principes: een eenmalige registratie bij het Communautair Bureau voor Planterassen en een minimumharmonisatie van het materieel recht in de onderscheiden lidstaten. De verordening harmoniseert de definitie van planterassen, geeft aan wie onder welke voorwaarden (onderscheidbaar, homogeen, bestendig en nieuw karakter) welke rechten geniet en harmo-

niseert bepalingen inzake de beperking (openbaar belang en dwanglicenties) en looptijd van die rechten (25 jaar in het algemeen, 30 jaar voor wijnstok- en boomsoorten). Ze regelt eveneens de oprichting en werking van het Communautair Bureau voor Planterassen – waarvan op dit ogenblik nog steeds niet bekend is waar het zal worden gevestigd – en de procedure die voor dit Bureau moet worden gevolgd om de communautaire bescherming te verkrijgen.

Verordening 2100/94 is in werking getreden op 1 september 1994, met uitzondering van de grondvoorwaarden en procedureregels voor het Bureau, die op 27 april 1995 in werking zijn getreden. Naast de communautaire regelgeving blijven de nationale stelsels voortbestaan, maar anders dan de verordeningen inzake merken en octrooien verbiedt verordening 2100/94 de cumulatie van communautaire en nationale bescherming voor een kweekproduct of octrooi. In België worden kwekersrechten beschermd door een wet van 20 mei 1975 en een koninklijk besluit van 22 juli 1977 (*B.S.*, 5 september 1975, resp. 13 oktober 1977).

15. Eerder (*supra*, nr. 6) werd reeds melding gemaakt van de *TRIPs-Overeenkomst*. Deze overeenkomst is gebaseerd op het principe van nationale behandeling, hetgeen in elke contracterende staat een gelijkstelling van de onderdanen van andere contracterende staten met nationale onderdanen veronderstelt. Ze beschermt het auteursrecht, inclusief computerprogramma's en verzamelingen van gegevens, het verhuurrecht, de naburige rechten, merken, geografische aanduidingen, industriële tekeningen en modellen, octrooien, plaatsbeschrijvingen, geïntegreerde circuits en vertrouwelijke informatie. Opmerkelijk is vooral dat de *TRIPs-Overeenkomst* de ondertekenende staten dwingende procedures voor inwerkingstelling oplegt, en voorziet in een efficiënt mechanisme voor geschillenbeslechting tussen de contracterende partijen. Dit verleent de overeenkomst een bindende kracht die de meeste internationale verdragen inzake intellectuele eigendom ontberen.

Wat het materieel recht betreft, zal de *TRIPs-Overeenkomst* de in België toepasselijke regels inzake intellectuele eigendom niet wijzigen, aangezien deze conform de normen zijn die in de voornaamste internationale verdragen zijn vastgelegd. Wel zal de Belgische bescherming aan een groter aantal vreemde onderdanen worden verleend, terwijl de houders van Belgische rechten in andere contracterende staten, in het bijzonder ontwikkelingslanden, op een verruimde bescherming en een grotere afdwingbaarheid aanspraak zouden moeten kunnen maken.

16. Aansluitend bij de *TRIPs-Overeenkomst* heeft de Raad op 22 december 1994 verordening (EG) nr. 3295/94 aangenomen, tegen *nagemaakte of door piraterij verkregen goederen* (*Pb.*, 1994, L 341, 8). De verordening bevat maatregelen om het in het vrije verkeer brengen, exporteren, her-exporteren of het plaatsen onder een opschortend stelsel van nagemaakte of door piraterij verkregen goederen te verbieden. Ze bevat drie grote vernieuwingen ten aanzien van het bestaande stelsel, vastgelegd in verordening (EEG) nr. 3842/86 van 1 december 1986 (*Pb.*, 1986, L 357, 1). Allereerst verruimt ze het toepassingsgebied van de communautaire regelgeving tot goederen die beschermd zijn door het auteursrecht, door naburige rechten of door rechten inzake tekeningen en modellen, terwijl voorheen enkel goederen beschermd door een merkenrecht onder deze regelgeving ressorteerden. De verordening onderscheidt nu tussen «na-

maakartikelen», dit zijn goederen die een inbreuk uitmaken op een fabrieks- of handelsmerk, en «door piraterij verkregen goederen», die een inbreuk uitmaken op een auteursrecht, een naburig recht of een recht inzake tekeningen en modellen.

Vervolgens versterkt de verordening de doeltreffendheid van de douanecontroles en versnelt ze de procedures door de douaneautoriteiten de mogelijkheid te bieden om op eigen initiatief de goederen te immobiliseren die manifest nageemaakt lijken. Een dergelijk optreden was voorheen onderworpen aan een voorafgaande geschreven aanvraag van de betrokken houder van intellectuele rechten. Ten slotte beperkt de verordening zich niet langer tot goederen die in de Gemeenschap worden geïmporteerd of er in het vrije verkeer worden gebracht, maar viseert ze evenzeer goederen die vanuit de Gemeenschap naar derde landen worden geëxporteerd of geherexporteerd (goederen in transit).

De nieuwe regeling zal op 1 juli 1995 in werking treden in alle lidstaten. Door controle van goederen aan de grens mogelijk te maken, biedt ze een nuttige aanvulling van nationale wetten die namaak met burgerlijke en strafrechtelijke sancties treffen. In België liggen sancties o.m. vervat in de artikelen 80 tot 86 van de wet van 30 juni 1994 inzake auteursrechten (*B.S.*, 27 juli 1994; *err. B.S.*, 5 november en *B.S.*, 22 november).

Olivia Regnier

KANTTEKENINGEN

Het bevoegde appelgerecht en de wet van 11 juli 1994

1. De wijziging van de bevoegdheden van de politierechtbank door de wet van 11 juli 1994 heeft onvermijdelijk de vraag naar het overgangsrecht inzake het bevoegde appelgerecht tot gevolg.

Art. 3 Ger.W. stelt de algemene regeling vast voor alle wetsconflicten die rijzen naar aanleiding van de inwerkingtreding van nieuwe wetten inzake de rechterlijke organisatie, de bevoegdheid en de rechtspleging. Art. 3 Ger.W. is geen overgangsbepaling die in het Gerechtelijk Wetboek werd ingeschreven met het oog op de inwerkingtreding van dit wetboek, maar maakt een algemene regeling uit (*Cass.*, 10 februari 1972, *Arr.Cass.*, 1972, 536).

Art. 3 Ger.W. bepaalt: «De wetten op de rechterlijke organisatie, de bevoegdheid en de rechtspleging zijn van toepassing op de hangende rechtsgedingen, zonder dat die worden onttrokken aan de instantie van het gerecht waarvoor zij op geldige wijze aanhangig zijn en, behoudens de uitzonderingen bij de wet bepaald.»

Dat artikel huldigt aldus het principe van de onmiddellijke werking van de nieuwe wet, evenwel voor zover:

1° de wetgever hiervan niet is afgeweken,

2° de zaak niet wordt onttrokken aan de instantie van het gerecht waarvoor ze op geldige wijze is ingeleid.

2. Op te merken is dat de algemene regel van art. 3 van het Gerechtelijk Wetboek zowel in burgerlijke als in strafzaken toepasselijk is (*Cass.*, 24 december 1973, *Arr.Cass.*, 1974, 477).

Overeenkomstig art. 2 Ger.W. zijn de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek immers van toepassing op alle rechtsplegingen, behoudens wanneer deze geregeld worden door rechtsbeginselen waarvan de toepassing niet verenigbaar is met de toepassing van de bepalingen van dit wetboek. Sommige auteurs menen dat in dezen discussie mogelijk is op grond van een eventueel conflict met het principe van de niet-retroactiviteit van de strafwet of dat van de retroactiviteit van de zachtere strafwet (zie Claeys-Bouuaert, «Algemene beginselen van het recht», *R.W.*, 1986-87, 922).

3. De overgangsbepalingen van de wet van 11 juli 1994 zijn vervat in de artikelen 69 en 70 van deze wet.

Volgens art. 69 zijn de bepalingen betreffende de bevoegdheid, het rechtsgebied en de rechtspleging van deze wet als volgt van toepassing:

1° op de burgerlijke zaken, bedoeld in art. 601bis Ger.W., die na de inwerkingtreding van de wet op de rol van de politierechtbank worden ingeschreven;

2° op de strafzaken waarin het onderzoeksgerecht de verwijzing beveelt na de inwerkingtreding, of de beklaagde werd gedagvaard indien geen gerechtelijk onderzoek werd ingesteld.

De vraag rijst of art. 69 van de wet van 11 juli 1994 enkel betrekking heeft op de procedure in eerste aanleg, dan wel eveneens een aanduiding bevat voor de bevoegde beroepsinstantie.

Er wordt enkel verwezen naar de rolstelling van de politierechtbank, de verwijzing naar het vonnisgerecht en de rechtstreekse dagvaarding door het openbaar ministerie bij gebrek aan gerechtelijk onderzoek.

De overgangsbepalingen maken geen uitdrukkelijke melding van het bevoegde appelgerecht.

Er kan aldus betwisting over bestaan in hoeverre art. 69 enige invloed heeft op de vaststelling van de bevoegde beroepsinstantie.

Het probleem van het bevoegd appelgerecht kwam tijdens de voorbereiding van de wet wel ter sprake in het Parlement, alwaar evenwel tegenstrijdige standpunten werden ingenomen.

Volgens een lid van de commissie van Justitie in de Senaat zouden de vorderingen die op de datum van de inwerkingtreding van de nieuwe wet hangende zijn, afgehandeld dienen te worden door de rechtbanken en hoven van beroep, die tot dat ogenblik bevoegd waren (*Gedr.St.*, *Senaat*, 1991-92, nr. 209/2, 125).

De Regering was van oordeel dat na de inwerkingtreding van de nieuwe wetgeving het hof van beroep in de desbetreffende materie geen kennis meer zal nemen van het hoger beroep, ingesteld tegen de vonnissen van de correctionele rechtbank (*Gedr.St.*, *Senaat*, 1991-92, nr. 209/2, 175).

4. Het probleem van het bevoegde appelgerecht bij wijziging van de wetgeving dient onderscheiden te worden van een wijziging betreffende de uitoefening van de rechtsmiddelen zelf die openstaan (bv. inzake wijziging termijnen). De rechtspraak neemt overwegend aan dat de aanwending van een rechtsmiddel inherent is aan de uitspraak, zodat de wet die van kracht is op het ogenblik van de uitspraak van toepassing is. (Deze zienswijze wordt in de rechtsleer betwist. Er wordt gesteld dat de wet die van kracht is op het ogenblik van het hoger beroep, toegepast dient te worden: zie Van Compernelle, «Examen de jurisprudence – Droit judiciaire privé», *R.C.J.B.*, 116).

5. Overeenkomstig art. 3 Ger.W. kan de zaak niet onttrokken worden aan de rechtsinstantie waar ze rechtsgeldig aanhangig is gemaakt.

Het ogenblik waarop de appelrechter wordt geadieerd, is dus van belang om te bepalen welke wetgeving toepasselijk is. Zodra de beroepsinstantie geldig is geadieerd, blijft ze bevoegd.

Er dient dus ook te worden vastgesteld op welk ogenblik een geding wordt ingeleid.

Aangezien in burgerlijke zaken het hoger beroep normalerwijze wordt ingeleid bij verzoekschrift, doen zich dienaangaande geen problemen voor, aangezien de zaak eerst op de algemene rol zal zijn ingeschreven alvorens de tegenpartij hiervan kennis neemt. (Van Lersberghe, *Algemene beginselen*, Kluwer, 3-13. Anders is het gesteld bij een inleiding bij dagvaarding waar er een tijdsverloop bestaat tussen de betekening en de inschrijving op de rol. Het Hof van Cassatie oordeelde dat de zaak bij de rechtbank aanhangig is gemaakt op het ogenblik van de betekening van de dagvaarding, voor zover de zaak op de algemene rol is ingeschreven uiterlijk de dag voor de in de dagvaarding aangegeven zitting: *Cass.*, 1 oktober 1990, *R.W.*, 1991-92, 962; *Cass.*, 4 maart 1994, *R.Cass.*, 1994, 194). De rechter is geadieerd op het ogenblik van rolstelling (*R. De Corte*, *R.Cass.*, 1994, nr. 8).

Het hof van beroep dat regelmatig is geadieerd vóór de inwerkingtreding van de wet, blijft aldus verder bevoegd.

In strafzaken wordt de zaak aanhangig gemaakt door de akte van hoger beroep en niet door de dagvaarding voor de beroepsinstantie of door de oproeping door de partijen (*R. Declercq*, *Beginselen van strafrechtspleging*, 691, nr. 1.897).

Voor alle hogere beroepen, ingesteld vóór 1 januari 1995 tegen vonnissen van de correctionele rechtbank, blijft aldus het hof van beroep bevoegd.

6. De uitzondering in art. 3 Ger.W., nl. dat de zaak niet onttrokken kan worden aan de instantie waarvoor zij op geldige wijze ahangig is gemaakt, is beperkt tot het rechtsgeding dat eindigt met de over de eis gewezen beslissing.

Het Hof van Cassatie heeft het begrip «hangend geding» gelijkgeschakeld met «een aanleg» (P. Van Lersberghe, *o.c.*, 3-15).

Bij het instellen van hoger beroep wordt aldus een nieuw geding ingeleid.

7. De betwistingen omtrent het bevoegde appelgerecht kunnen zich voordoen in de volgende gevallen:

– hoger beroep, aangetekend na 1 januari 1995 tegen vonnissen van de rechtbank van eerste aanleg met betrekking tot de materie die op grond van art. 601bis Ger.W. aan de politierechtbank is toebedeeld. Deze vonnissen kunnen dateren van zowel vóór als na de inwerkingtreding van de nieuwe wet. De rechtbank van eerste aanleg blijft immers bevoegd na de inwerkingtreding van de nieuwe wet voor zover de zaak vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wet rechtsgeldig is ingeleid;

– hoger beroep, aangetekend na 1 januari 1995 tegen vonnissen van de correctionele rechtbank in materies die thans op grond van art. 138, 6°, 6°bis en 6°ter tot de bevoegdheid van de politierechtbank behoren (de correctionele rechtbank blijft bevoegd voor zover de beklagde is gedagvaard vóór de inwerkingtreding van de wet van 11 juli 1994, of het onderzoeksgerecht vóór deze datum de zaak heeft verwezen). Het betreft de vonnissen van de correctionele rechtbank, gewezen minder dan vijftien dagen (of eventueel vijftientwintig dagen in geval van hoger beroep van het openbaar ministerie) vóór 1 januari 1995 en waarbij hoger beroep wordt aangetekend na 1 januari 1995 en de vonnissen, gewezen na 1 januari 1995 in zaken waarin regelmatig werd gedagvaard vóór 1 januari 1995, of die om een of andere reden werden uitgesteld naar een zitting na 1 januari 1995 (De correctionele rechtbank blijft bevoegd op grond van art. 3 Ger.W.).

De vonnissen van de politierechtbank kunnen geen probleem opleveren, daar de correctionele rechtbank zowel vóór als na de inwerkingtreding van de nieuwe wet de aangewezen beroepsinstantie is.

De toepassing van de nieuwe wet op het hoger beroep tegen vonnissen van de vrederechter geeft evenmin aanleiding tot problemen, als de rechtbank van eerste aanleg de appelrechter is zowel van de vrederechter als van de politierechtbank inzake de materie bedoeld in art. 601bis van het Gerechtelijk Wetboek.

8. Met toepassing van art. 3 Ger.W. inzake overgangsbepalingen met betrekking tot de bevoegdheid van het appelgerecht, oordeelde het Hof van Cassatie reeds eerder: «Dat hieruit volgt dat de volstrekte materiële bevoegdheid van de gerechten die bij het Gerechtelijk Wetboek zijn opgericht om kennis te nemen van de hogere beroepen die hen worden toegewezen, in beginsel niet wordt bepaald door de aard van het gerecht dat de beroepen beslissing heeft gewezen, maar door de zaak die krachtens dit wetboek onder de bevoegdheid valt van de rechter in eerste aanleg». (Cass., 3 februari 1972, *Arr. Cass.*, 1972, 526).

De wet van 11 juli 1994 zou aldus tot gevolg hebben dat vanaf 1 januari 1995 het hoger beroep tegen vonnissen, gewezen door de rechtbank van eerste aanleg en de correctionele rechtbank, gewezen in een materie waarvoor de politierechtbank vanaf dezelfde datum bevoegd is, beslecht dient te worden door dezelfde rechtbank, rechtdoende als beroepsinstantie.

In de rechtsleer wordt deze oplossing geenszins unaniem gedeeld. Prof. J. Laenens verwijst naar de artt. 577 en 602 Ger.W. die hogere beroepen toewijzen aan welomschreven rechtscolleges (Laenens, J., «Bevoegdheid van de politierechtbank in burgerlijke zaken», studieavond van 17 oktober 1994, nr. 30, en «De bevoegdheid ratione summae in de aanleg», *R.W.*, 1979-80, 1400) om hieruit af te leiden dat enkel het hof van beroep bevoegd kan zijn. Deze stelling schijnt evenwel in strijd te zijn met de bovenvermelde cassatierechtpraak die voor de bevoegdheid van de appelrechter verwijst naar de bevoegdheid van de rechter in eerste aanleg. Verder overweegt prof. J. Laenens dat het niet opgaat dat het hoger beroep tegen een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg gebracht moet worden voor dezelfde rechtbank. Deze stelling wordt evenwel niet juridisch onderbouwd.

Er kan aan getwijfeld worden of het tot het wezen van het hoger beroep behoort dat een hogere rechtsinstantie wordt gevat (zie *R.P.D.B.*, compl. VI, «Appel en matière civile, sociale et commerciale», nr. 2). De wet van 16-24 augustus 1790 voorzag hoger beroep bij de instantie die de uitspraak in eerste aanleg had gewezen.

Closset-Marchal verdedigt het standpunt dat een correcte toepassing van art. 3 Ger.W. desnoods leidt tot een hoger beroep bij de rechtbank die de zaak in eerste aanleg heeft beslecht wanneer deze door de nieuwe wet als appelrechter wordt aangewezen (Closset-Marchal, G., *L'application dans le temps des lois en droit judiciaire civil*, 131, nr. 166).

9. Hierbij rijst de vraag of deze laatste oplossing niet strijdig is met art. 6.1 E.V.R.M. en art. 14.5 BuPo.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens oordeelde dat de Staten niet verplicht zijn een dubbele aanleg in te voeren (P. Lemmens, *Geschillen over burgerlijke rechten en verplichtingen*, Kluwer, nr. 192).

Indien zij evenwel toch beroepsinstanties oprichten, dienen deze te beantwoorden aan art. 6 E.V.R.M.

Aldus zou de vraag gesteld kunnen worden of de beroepsinstantie, die dezelfde rechtbank is die het vonnis in eerste aanleg heeft gewezen, zij het anders samengesteld, beantwoordt aan het vereiste van een «onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie».

Het Hof van Cassatie oordeelde reeds dat uit de enkele omstandigheid dat het vonnis op verzet door dezelfde rechters is gewezen als het vonnis waartegen het verzet is gericht, geen schending van art. 6.1 E.V.R.M. inhoudt (Cass., nr. 684, 3 februari 1987; Cass., nr. 6824, 2 november 1993; Cass., nr. 7142, 25 januari 1994). Het rechtsmiddel van verzet kan evenwel niet gelijkgesteld worden met hoger beroep daar het verzet tot doel heeft de zaak ahangig te maken bij de rechter die het vonnis bij verstek heeft gewezen, terwijl het hoger beroep de zaak bij een andere (hogere?) rechtsinstantie brengt.

De vereiste onpartijdigheid dient hier bekeken te worden vanuit objectief oogpunt, nl. een structurele onpartijdigheid en geen persoonlijke onpartijdigheid (P. Lemmens, «De invloed van het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens op bepaalde aspecten van de strafprocedure in België», *R.W.*, 1988-89, nr. 14).

Moet de beroepsinstantie, ook al is ze anders samengesteld dan op het ogenblik dat zij vonnisse in eerste aanleg, beschouwd worden als een rechter «van wie men terecht kan vermoeden dat hij niet de onpartijdigheid aan de dag zal leggen waarop iedere beschuldigde recht heeft»?

10. Art. 14.5 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten van New York van 19 december 1966, goedgekeurd bij de wet van 15 mei 1981 (*B.S.*, 6 juli 1983) bepaalt: «Een ieder die wegens een strafbaar feit is veroordeeld heeft het recht zijn veroordeling en vonnis opnieuw te doen beoordelen door een hogere rechtscollege overeenkomstig de wet.»

België maakte voorbehoud bij deze bepaling onder meer wat betreft de personen die krachtens de Belgische wet rechtstreeks naar een hoger rechtscollege, zoals het Hof van Cassatie, hof van beroep of hof van assisen, worden verwezen. (Het voorbehoud is een verklaring door een Staat, die het Verdrag ondertekend heeft, waardoor hij te kennen geeft dat hij bepaalde verdragsbepalingen niet zal uitvoeren of slechts in een bepaalde zin toepassen, prof. Van Bogaert, *Volkenrecht*, Elsevier, 449, nr. 223).

Hieruit zou kunnen worden afgeleid dat het voorbehoud voor alle andere gevallen niet geldt en art. 14.5 dan ook onverkort dient te worden toegepast.

Aldus zou art. 14.5 strijdig zijn met art. 3 van het Gerechtelijk Wetboek in de mate waarin dit artikel zou leiden tot een beoordeling in beroep door dezelfde rechtsinstantie als in eerste aanleg.

11. Bij een eventueel bevoegdheidsincident voor de appelrechter dient toepassing gemaakt te worden van art. 643 Ger.W.

De rechter in hoger beroep verwijst de zaak, indien daartoe grond bestaat, naar de bevoegde rechter in hoger beroep, in de gevallen waarin een exceptie van onbevoegdheid ahangig wordt gemaakt voor de rechter in hoger beroep.

Overeenkomstig art. 660, eerste lid, Ger.W. verwijst iedere beslissing betreffende de bevoegdheid de zaak, zo nodig, naar de bevoegde rechter die zij aanwijst.

De bevoegdheid ratione materiae raakt de openbare orde, zodat de rechter steeds, zelfs ambtshalve, de juiste toepassing ervan moet onderzoeken (Laenens, «Bevoegdheid», *T.P.R.*, 1979, 253, nr. 3). Er wordt aangenomen dat de rechtbank van eerste aanleg haar bevoegdheid op grond van art. 577 van het Gerechtelijk Wetboek niet ambtshalve kan invoeren. Het betreft betwistingen met betrekking tot de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg en de rechtbank van koophandel, rechtdoende in hoger beroep. De arrondissementrechtbank is in dezen wel bevoegd (art. 639, 4°, Ger.W.). Het

onderhavige probleem vindt evenwel niet zijn oorsprong in art. 577 Ger.W.

De arrondissementsrechtbank is in dezen onbevoegd (Laenens, J., «De bevoegdheid», *T.P.R.*, 1979, 369, nrs. 67 en 292).

In strafzaken kan de toepassing van art. 3 van het Gerechtelijk Wetboek aanleiding geven tot een negatief bevoegdheidsconflict, hetgeen aanleiding zou kunnen geven tot een regeling van rechtsgebied (J. D'Haenens, *Belgisch strafprocesrecht*, I, 88 e.v.).

12. Het valt te vrezen dat de overgangsbepalingen van de wet van 11 juli 1994 (of het ontbreken daarvan) in de rechtspraak nog voor heel wat betwisting zou kunnen zorgen met alle nefaste gevolgen van dien voor een vlotte start van de «nieuwe politierechtbank».

Het zou aanbeveling verdienen dat de wetgever op korte termijn klaarheid schept ten einde te vermijden dat nutteloze procedureproblemen de afhandeling van de hangende verkeerszaken bemoeilijken.

G. Jocque

BOEKEN

E. DOUTREPONT, **Handleiding voor de redactie van een arbeidsreglement**, Brugge, Die Keure, 67 pp.

Doutrepont beoogde een praktische handleiding te schrijven voor diegenen die een arbeidsreglement moeten opstellen. De auteur realiseert zijn doelstelling en schreef een nuttig en degelijk boekje vol tips. Als adviseur van het VBO beschikt Emmanuel Doutrepont over heel wat ervaring die zich in zijn opstel laat voelen. Zo wijst de auteur er terecht op dat het raadzaam is de werknemer via het arbeidsreglement te verplichten de juiste informatie door te geven om de loon- en personeelsadministratie correct te kunnen uitvoeren, onder meer met betrekking tot adres, verblijfplaats, gezinstoestand, zwangerschap, identiteitskaartnummer en rijksregisternummer.

In het boekje ontbreekt wel een begripsomschrijving van het arbeidsreglement, evenals een korte historische schets. Wat de toekomst betreft kan hier al worden verwezen naar het advies nr. 1121 van de Nationale Arbeidsraad van 7 februari 1995 betreffende ontwerp van K.B. waarbij de lijst van de verplichte vermeldingen in het arbeidsreglement wordt aangevuld ter uitvoering van de richtlijn 91/533/EEG van 14 oktober 1991. Het ontwerp betreft de vermeldingen van de wijze waarop de jaarlijkse vakantie wordt toegekend en vastgesteld en het paritair comité waarvan de werkgever afhankelijk is.

De auteur bespreekt, na een aantal beginselen, achtereenvolgens het toepassingsgebied van de Arbeidsreglementenwet, de afdwingbaarheid van de verplichtingen een arbeidsreglement op te stellen, de hoofdmoot betreffende de inhoud van het arbeidsreglement en ten slotte het opstellen en wijzigen van het arbeidsreglement.

Nuttig ware in de toekomst in het voetnotenapparaat de benaming van de vermelde wetgeving weer te geven, wat vaak niet gebeurt (zie bv. voetnoten 22, 25, 34, 129, 134 en 191).

Het boekje is zeer volledig en het is enkel hoogst uitzonderlijk dat de lezer enigszins op zijn honger blijft. Dit is met name het geval met betrekking tot de bespreking van de vraag of het ontslag om een dringende reden al dan niet een sanctie uitmaakt. Daarover heerst in de rechtsleer geen eensgezindheid (zie o.m. Humblet, P., *De gezagsuitoefening door de werkgever*, Kluwer Rechtswetenschappen, 1994, 289 e.v.). De auteur verdedigt de stelling dat het ontslag om een dringende reden geen sanctie is, onder meer met verwijzing naar een cassatiearrest van 18 april 1988, nr. 8239, blijkbaar onuitgegeven. Gelet op de relatieve onbekendheid van dit arrest, is het wellicht zinvol er wat meer aandacht aan te besteden.

Op het einde van zijn opstel wijst de auteur erop dat de werkgever moet kunnen bewijzen dat de werknemers de tekst van het arbeidsreglement hebben ontvangen. Aangezien deze publiciteitsverbintenis zeer belangrijk is voor de gebondenheid van de werknemer door het arbeidsreglement, kan in dit verband nog nuttig verwezen worden naar de cassatierechtspraak (Cass., 3 september 1970, *T.S.R.*, 1970, 263; Cass., 9 juni 1980, *R.W.*, 1980-81, 1489).

Een trefwoordenlijst en een checklist voor de redactie van een arbeidsreglement ronden het opstel van de heer Doutrepont af.

Zoals Wilfried Beirnaert terecht schrijft, heeft de auteur een nuttige bijdrage geschreven die de fout moet verhelpen van vele bedrijfsleiders die het arbeidsreglement als een overbodige en vervelende formaliteit beschouwen. De auteur is niet alleen geslaagd in een verticale analyse van de Arbeidsreglementenwet, maar heeft tevens de nodige verbanden gelegd met wetgeving en reglementering die van invloed zijn op het arbeidsreglement, zoals het relatief recente K.B. van 18 september 1992 betreffende de bescherming van werknemers tegen ongewenst seksueel gedrag op het werk.

W. Rauws

P. MAEYAERT, L. TAILLIEU, F. TANGHE, R. VANDELANOTTE, E. VAN HOVE en M. WYNANTS, **De coöperatieve vennootschap gezien vanuit de praktijk**, Die Keure, 1993, 189 pp.

De titel van het boek laat meteen vermoeden dat het een bespreking betreft van de coöperatieve vennootschap wars van nodeloze theoretische bespiegelingen. In de inleiding wordt aangegeven dat het de bedoeling is om een praktische handleiding op te stellen waarbij op een praktische wijze vragen over deze rechtsvorm worden beantwoord.

Op dit punt lost het boek de opgewekte verwachtingen in. Bovendien heeft het de verdienste de coöperatieve vennootschap systematisch te bespreken na de wet van 20 juli 1991. Met de wijzigingen die de wet van 29 juni 1993 invoerde inzake aanmerkelijke verliezen en de kapitaalvermindering, kon nog geen rekening gehouden worden.

In veertien hoofdstukken wordt zowel de invalshoek van het vennootschapsrecht, het huwelijksvermogens- en erfrecht, het boekhoudrecht evenals het fiscaal en het sociaal recht gehanteerd. Het overgangsrecht van de wet van 20 juli komt aan bod, evenals de vraag wat nog het toepassingsgebied zal zijn van deze vennootschapsvorm na voornoemde wet.

Ook een praktische handleiding moet echter een volledige en correcte weergave zijn van het toepasselijke recht. Op dit punt lost het boek de verwachtingen niet geheel in. Zo wordt de coöperatieve vennootschap bij wijze van deelneming zeer fragmentarisch besproken. Op p. 32 wordt ten onrechte geschreven dat de statuten van de C.V. bij gewone meerderheid gewijzigd kunnen worden bij gebreke van statutaire regeling. Elders wordt zonder meer geponoerd dat de statuten bepaalde vennoten het recht kunnen ontzeggen om de algemene vergadering bij te wonen (p. 55), dat beslag op aandelen van een C.V. niet kan (p. 52) of dat de statuten de uitsluitingsmogelijkheid niet kunnen afschaffen (p. 43). Dergelijke onvolkomenheden storen, te meer daar elke verwijzing naar rechtsleer of rechtspraak ter ondersteuning van zulke stellingen ontbreekt.

Geen doctrinair onderbouwd handboek dus, maar wel een vlotte eerste kennismaking van de coöperatieve vennootschap, ook en vooral voor niet-juristen.

Hilde Laga

W. PINTENS en B. VAN DER MEERSCH (red.), **Vereffening-verdeling van de nalatenschap**, Maklu, Antwerpen-Apeldoorn, 1993, 259 pp.

Na het boek *Vereffening-verdeling van het huwelijksvermogen* – waarvan onlangs een herwerkte versie in dezelfde reeks (Patrimonium Familiare) verscheen – heeft het Instituut voor familiaal vermogensrecht van de K.U. Leuven nu het tweede grote deel van het gezinsvermogensrecht aangepakt. Ook dit boek is een bundeling van studiedagreferaten.

Van het eerste werk was het succes voorspelbaar. De rechtspracticus wordt vaak geconfronteerd met problemen rond verdelingen na echtscheiding. Bovendien leek – vijftien jaar na de verandering van ons huwelijksvermogensrecht – een overzichtelijke behandeling van enkele voornaamste knelpunten niet overbodig. Thans hebben dan ook heel wat boedelscheidingen plaats waarbij in de loop van de werkzaamheden of in de staten van vereffening wordt verwezen naar het referatenbundel. Vooral de bijdrage van professor Van Oosterwijck (Van Oosterwijck, G., «Civielrechtelijke aspecten van de vereffening-verdeling») is zeer populair: heel wat notarissen zullen met weemoed terugdenken aan de processen-verbaal van opening van

werkzaamheden waarin geen onderhoudsgeld wordt teruggevorderd of waarin geen sprake is van woonvergoeding.

Het hier besproken referatenboek over de vereffening-verdeling van de nalatenschap zal als «referentiewerk» minder succes kennen. Om tal van redenen.

In de eerste plaats betreffen de meeste erfeniskwesties niet zozeer de toebedeling van de goederen als wel de samenstelling van de nalatenschap. Problemen van heling van erfgoederen, bewijs van vermomde of onrechtstreekse schenkingen en vermeende handgiften zijn in de praktijk vaker aan bod dan betwistingen over een correcte toepassing van de technische regels inzake inbreng, inkorting en omzetting, welke in het boek besproken worden.

De professoren Sluys, Coene, en Vastersavendts, die in hun bijdragen respectievelijk de traditionele regels van inbreng/inkorting (Sluys, Ch., «Inbreng en inkorting. De problematiek van de waardeschommelingen», blz. 17-76), dezelfde regels na de wetten van 14 mei 1981 en 31 maart 1987 (Coene, M., «Nieuwe regels voor inbreng en inkorting na de wetten van 14 mei 1981 en 31 maart 1987», blz. 77-113), en de bepalingen over de omzetting van het vruchtgebruik, kritisch analyseren (Vastersavendts, «De omzetting van het vruchtgebruik», blz. 158-221), geven het gebrek aan rechtspraak daarover ook volmondig toe.

Bovendien, als er dan al problemen zijn over de wijze van verdeling van de goederen, dan worden de vigerende regels van inbreng-inkorting-omzetting, die hier zo nauwgezet worden uiteengezet, in de praktijk nauwelijks toegepast.

Het bijzonder ingewikkeld en onoverzichtelijk karakter van de regels inzake inbreng/inkorting is hieraan zeker niet vreemd. Als specialisten moeten toegeven dat deze regels voor tal van situaties geen enkele oplossing bieden (zie besluit bijdrage M. Coene, blz. 112), dan is het begrijpelijk dat in de praktijk heel wat betwistingen meteen bij wijze van dading worden beslecht.

De wettelijke bepalingen voor omzetting van het vruchtgebruik zijn duidelijker. Maar... het echte probleem blijft dat van de waarde-bepaling van het vruchtgebruik en dat probleem is dan weer niet nieuw. Het doet zich voor telkens als de prijs verdeeld moet worden van een met vruchtgebruik belast goed.

Wat de auteurs brengen, is dus niet innoverend voor de advocaat of de notaris die met een moeilijk nalatenschapsdossier kampt.

Bovendien werd medio 1991 door het Centrum voor Beroepsvervolmaking in de Rechten te Antwerpen al een recyclageavond georganiseerd n.a.v. tien jaar erfrecht langstlevende echtgenoot, waarvan de referaten in *T.P.R.* werden gepubliceerd (Puelinckx-Coene, M., «Beschouwingen bij het patrimoniale statuut van de weduwe, tien jaar na de hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenote», *T.P.R.*, 1991, 739-802; Casman, H., «De omzetting van het vruchtgebruik», *T.P.R.*, 1991, 803-848).

Ondanks het geringe nut voor de practicus is de recyclagebundel toch niet overbodig.

Vandaag wordt meer dan ooit de vraag gesteld naar de zin van het verder behoud van een erfrecht en een reserve in natura (zie het eerste referaat uit de bundel, Pintens, W., «Bedenkingen over het erfrecht en de erfrechtelijke reserve in rechtsvergelijkend perspectief», blz. 2-15). Het boek is in dezen leerrijk. Enerzijds wordt duidelijk gemaakt dat de vervanging van een erfdeel in erfgoederen door een erfdeel in waarde niets oplost als er geen duidelijke richtlijnen komen voor de berekening van deze waarde, anderzijds wordt gepoogd om een mechanisme voor waardebepaling aan te bieden. Immers, in zijn bijdrage pleit Leleu voor een algemene invoering van de reserve in waarde (Leleu, Y.-H., «De waardering van reservataire schuldvorderingen, enkele bedenkingen de lege lata en voorstellen de lege ferenda», blz. 115-155). Met de Franse wetgeving voor ogen toont hij aan dat deze keuze slechts bevredigende resultaten oplevert als men meteen kiest voor een valoristische waarderingsmethode. De schuldvordering van de reservataire die zijn reserve in geld opneemt en niet langer in erfgoederen, wordt zo weinig mogelijk nominaal vastgelegd. Het wordt een waardeschuld gekoppeld aan de waardeschommelingen van referentiegoederen geschat op het ogenblik van de verdeling. We kennen dit systeem reeds uit het huwelijksvermogensrecht: de in 1976 nieuw ingevoerde vergoedingsregeling van art. 1435 B.W. is er een treffend voorbeeld van.

In de slotbijdrage geeft professor Senaev een overzicht van de onderhoudsvorderingen ten laste van de nalatenschap, een techniek die – zoals de auteur zelf stelt – in ons recht duidelijk in opmars is. Het referaat beperkt zich specifiek tot de vorderingen tegen de na-

latenschap; de toch wel belangrijke vordering tegen de langstlevende stiefouder (art. 203, § 2 B.W.) wordt om die reden niet behandeld.

J. Facq

J. STRUIKSMa m.m.v. C.M.A. MICHELs, **Gewapend bestuursrecht**, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1994, 72 pp.

Dit boekje is een weergave van het onderzoek dat in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken in Nederland werd gevoerd. Bedoeling was over te gaan tot een inventarisatie van regelgeving die de georganiseerde misdaad ruimte biedt of het bestuur verhindert om bij wetenschap van handelen van georganiseerde criminaliteit actief op te treden. Met deze inventarisatie werd de vakgroep Constitutioneel en Bestuursrecht van de Juridische Faculteit van de Vrije Universiteit van Amsterdam belast. In de zomer van 1994 werd het onderzoek afgerond.

De laatste jaren kwam men bij onze noorderburen tot het inzicht dat niet alleen de klassieke strafrechtelijke middelen dienen te worden ingezet om de georganiseerde misdaad te bestrijden, ook dienden de bestuursrechtelijke methodes te worden verkend om ze tegen te gaan. Criminele organisaties kunnen zich immers van een legale tak bedienen om met het bestuur in contact te komen, bijvoorbeeld bij de aanvraag van bouw- en milieuvergunningen en ontfeningen en bij de uitbesteding van werken of aanbesteding van overheidsprojecten. Op basis hiervan dient door het bestuur dan te worden onderzocht in hoeverre bestaande voorschriften, regels en procedures toepasbaar zijn om dit contact zoveel mogelijk te voorkomen. Ook werd onderzoek verricht in hoeverre het – eventueel na aanpassing van regulering – mogelijk is bouw- en milieuvergunningen te weigeren dan wel in te trekken op grond van informatie over criminele achtergronden van vergunningaanvragers.

Daar er geen definitie van georganiseerde criminaliteit wordt gegeven – daar dit onmogelijk is –, worden in hoofdstuk 1 criteria of kenmerkende elementen uitgewerkt waaraan een criminele groep dient te voldoen wil ze als «hooggeorganiseerd» worden aangemerkt.

Vervolgens wordt de vraag behandeld welke activiteiten voor bestrijding met behulp van de stelsels van de bouwvergunning en de milieuvergunning en de aanbestedingsregeling in aanmerking komen.

In een derde hoofdstuk is de vraag aan de orde in welke mate strafbare feiten vast moeten staan wil er sprake kunnen zijn van een gerechtvaardigde weigering van een vergunning of uitsluiting van een aanbesteding en welke informatie daarbij ter beschikking staat. Hierbij dringt zich eveneens de vraag op over welke informatie het bestuur moet kunnen beschikken en welke betrouwbaarheid deze informatie moet hebben.

Het volgende hoofdstuk onderzoekt of de huidige beoordelingskaders voor de bouw- en de milieuvergunning en het aanbesteden van werk aansluiten op de vereisten die het bestrijden van hierboven genoemde activiteiten stellen.

Bij wijze van besluit geeft het vijfde en laatste hoofdstuk een samenvatting van de bevindingen en worden aanbevelingen gedaan voor informatie, vorming en aanpassing van beoordelingskaders om de beschreven activiteiten te kunnen bestrijden.

Het Nederlandse onderzoeksproject kan voor ons land en voor het Vlaamse Gewest inspirerend werken. Het leefmilieustrafrecht in het Vlaamse Gewest is eveneens een administratiefafhankelijk strafrecht. Feit is dat heel wat illegale praktijken doorgang kunnen vinden aan de hand van legale middelen, nl. de bouw- en milieuvergunning, aanbestedingen...

Zodra aangenomen wordt dat het niet juist is dat ondernemers door gebruik te maken van illegale praktijken zich, met behulp van legale middelen, in een betere positie weten te manoeuvreren, dient de overheid de hand aan de ploeg te slaan. Het verschaft deze ondernemende misdadigers een onterecht voordeel. Bovendien doorbreekt het de gelijke rechten tussen handelaren. Indien met hulp van de overheid deze ondernemers voor zich een betere concurrentiepositie weten te verwerven, ligt het voor de hand dat de vergunningsstelsels gericht moeten zijn op het voorkomen van illegale praktijken waardoor de gelijkheid bij het benutten van vergunningen en aanbestedingen op strafbare wijze worden doorbroken. De misdaad dient immers in de eerste plaats vanuit bestuurlijke optiek te worden bestreden.

Paul Morrens

H. STOUT, **De betekenissen van de wet**, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Wilink, 1994, 290 pp.

Dit boek, met als ondertitel «Theoretisch-kritische beschouwingen over het principe van wetmatigheid van bestuur», is het vlot leesbare doctoraal proefschrift van de auteur en is voorzien van een zeer uitgebreide verwijzing naar – bijna uitsluitend Nederlandse – literatuur, een trefwoordenregister en een Nederlandse en Engelse samenvatting.

De inleiding schetst de achtergrond, de probleem- en doelstelling en de afbakening van het onderzoeksgebied. Deel I bevat een studie over het klassieke begrip wet in al haar facetten en raakvlakken. Er wordt een overzicht gegeven van de verschillende opvattingen over de functies en de grondslagen van de wet, c.q. de grondwet. De publiekrechtelijke bevoegdheid van de staatsmachten, hun onderlinge verhouding, evenals de evolutie hiervan door de 19e en 20e eeuw heen, worden bestudeerd. In deel II onderzoekt de auteur twee vormen van para-legaal bestuur, namelijk het besturen met behulp van privaatrechtelijke technieken en het informeel bestuur. Terwijl in de eerste twee delen van een rechtstheoretische benadering werd uitgegaan, bekijkt de auteur in deel 3 en 4 het onderzoeksobject in rechtssociologische, bestuurskundige en beleidsmatige perspectieven. Vanuit die invalshoeken worden dan de sturing als vorm van sociaal gedrag en de horizontalisering van het bestuur kritisch bekeken in deel 3. Bij wijze van algemene conclusie tracht de auteur in deel 4 de juridische en de sociaal-wetenschappelijke perspectieven te verenigen om tot een eigentijdse opvatting over wet en bestuursbevoegdheid te komen.

De auteur gaat uit van het volgens haar vaststaande gegeven dat door de maatschappelijke ontwikkelingen de behoefte is ontstaan aan nieuwe bestuursvormen. De traditionele bestuursinstrumenten beantwoorden nog nauwelijks aan de eisen van variëteit en diversiteit die de moderne samenleving kenmerken. Moderne bestuurders spelen in op deze gewijzigde omstandigheden door reeds gebruik te maken van nieuwe bestuursvormen waarbij overleg en onderhandeling een belangrijke plaats innemen, die de flexibiliteit van het bestuursoptreden vergroten en die dikwijls een mengvorm van publiek- en privaatrecht zijn. De auteur vermeldt in dit kader onder meer de bestuursovereenkomsten, de memoranda, de protocollen en de convenanten. De kern van deze studie is het onderzoek van deze moderne bestuursvormen, die buiten het traditionele staatsrechtelijke spectrum vallen. Hoewel de auteur hierbij uitvoerig gebruik maakt van sociaal-wetenschappelijke standpunten en inzichten over de werking van het recht, blijft dit werk een hoofdzakelijk juridische studie die een constructieve bijdrage is tot de discussie over de moderne rechtsstaat en over de mogelijkheid van flexibele instrumentalisering van het openbaar bestuur en in het bijzonder de rol die de wet hierbij kan vervullen.

I. Verbeeren

MEDEDELINGEN

Colloquium: 40 jaar Tiberghien

Het Handboek voor Fiscaal Recht bestaat precies 40 jaar. Binnenkort verschijnt editie 1995. De 16e editie. Een Feesteditie!

Ter viering van deze 40e verjaardag vergasten professor A. Tiberghien, en de auteurs van het «Handboek voor Fiscaal Recht» u op een aantal heel gevatte en interessante fiscale uiteenzettingen.

En de uitgeverij Kluwer Rechtswetenschappen België nodigt u daarna graag uit om een toast uit te brengen op de receptie die zij u aanbiedt.

Ter gelegenheid van het 40 jarig bestaan van het Handboek voor Fiscaal Recht, wordt op 30 mei 1995 een colloquium georganiseerd.

Programma:

14u00 Welkomstwoord «A la recherche du contribuable perdu» (prof. Lieven A. Denys)

«Op een gemeente kan men geen staat maken»

(mr. Hubert Dubois)

«A propos des femmes comme fait générateur de la T.V.A.»

(de heer Christian Amand)

«Een erfenis: vergiftigd geschenk?» (de heer Rik Deblauwe)

15u00 15u30 Pauze

15u30 «Milieutaksen: oranje licht voor groene punten» (de heer Rik Jacobs)

«Winst verschuiven, transfer pricing en het bekende deksel» (de heer Luc Spincemaille)

«Van moeders, dochters en opvolgingsperikelen» (de heer Bernard Peeters)

Slotwoord «Back to the tax future? Voorstellen voor het nieuwe regeringsprogramma» (prof. A. Tiberghien)

17u00 Receptie

Voor meer informatie over dit «40 jaar Tiberghien – colloquium»: Kluwer Rechtswetenschappen België, Santvoortbeeklaan 21-25, 2100 Deurne. Tel.: 03/360.02.79. Fax: 03/360.04.55.

Beslagcolloquium: Agrarisch en Fiscaal Beslag

Op woensdag 31 mei 1995 organiseert de «Vakgroep voor Privaatrechtelijk Procesrecht» (o.l.v. prof. dr. M. Storme) van 9u00 tot 12u00 een studievoormiddag met betrekking tot het agrarisch en fiscaal beslagrecht.

Programma:

9u00: Ontvangst

9u10: Agrarisch Beslag, door dhr. Koen Baert en dhr. Marc Heyerick

11u00: Fiscaal Beslag: door mr. Piet Taelman en mr. Antoon Doolaege.

Plaats: dit colloquium gaat door in de Faculteitsraadzaal van de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid, Universiteitsstraat nr. 4-6, 9000 Gent.

Inschrijving en verdere informatie: voor deze kosteloze studievoormiddag: Seminarie Procesrecht, Universiteitsstraat nr. 4, 9000 Gent, tel.: 09/264.69.32.

Studiedag: Wet op de aanvullende pensioenen

Op 7 juni 1995 organiseert de I.U.A.P. Onderzoeksgroep Aanvullende Sociale verzekeringen een studiedag betreffende de wet op de aanvullende pensioenen.

Het programma omvat:

Voormiddag: onder het voorzitterschap van prof. J. Van Steenberghe

9u00 Onthaal en verwelcoming

9u40 Historiek en inhoud van de wet op de aanvullende pensioenen (prof. dr. B. Van Buggenhout)

10u10 Toepassingsgebied: personeel, materieel en temporeel (prof. dr. H. Cousy)

10u40 Koffiepauze

11u00 De invoering van de pensioenregeling en de inspraak van werknemers (mevr. A. Eylenbosch)

11u30 Vragen

12u00 Lunch

Namiddag: onder het voorzitterschap van prof. H. Claassens

14u00 De rechten van aangeslotenen (mevr. K. Verreth)

14u30 Controle en samenhang tussen de verschillende wetgevingen inzake aanvullende pensioenen (de h. K. Termote)

15u00 Paneldiscussie

16u00 Slotwoord

Voor bijkomende inlichtingen kan u zich wenden tot: Onderzoeksgroep Aanvullende Sociale verzekeringen (K.U.Leuven) p/a Instituut voor Sociaal Recht, Tiensestraat 41, 3000 Leuven (tel. 016/32.54.01 en fax. 016/32.54.24).